

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Diplomová práce

**Bezdomovectví – věc veřejná
(reflexe bytové politiky ve vybrané lokalitě)**

Iveta Dobrovičová

© 2016 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Iveta Dobrovičová

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Bezdomovectví – věc veřejná (reflexe bytové politiky ve vybrané lokalitě)

Název anglicky

Homelessness – Res Communes (Local Housing Policy Anticipation)

Cíle práce

Teoretickým východiskem práce je koncept Welfare State a jeho uplatnění v oblasti bytové politiky, a to, že fenomén bezdomovectví je věcí veřejnou řešenou v kontextu sociální politiky státu.

Cílem práce je zhodnotit efektivitu nástrojů bytové politiky uplatňované při řešení bezdomovectví ve vybrané lokalitě.

Metodika

Studentka využije v práci především techniku studia dokumentů a dotazování kvalitativního typu. V případě studia dokumentů se zaměří na analýzu veřejných dokumentů, které sledují (možnosti) řešení bezdomovectví a přístup k němu, dále provede analýzu statistických dat zachycujících problematiku bezdomovectví na národní a lokální úrovni (dle vybrané lokality). Nestandardizované dotazování povede se zástupci decizní sféry (úředníci, příp. politici), reprezentanty neziskového sektoru, případně se samotnými klienty.

Doporučený rozsah práce

60-80 stran

Klíčová slova

bezdomovectví, bytová politika, Welfare State, dotazování

Doporučené zdroje informací

DISMAN, M. – UNIVERZITA KARLOVA. *Jak se vyrábí sociologická znalost : příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1966-8.

DURDISOVÁ, J. – KREBS, V. *Sociální politika*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. ISBN 978-80-7357-585-4.

Keller, Jan. *Posvácení bezdomovců: úvod do sociologie domova*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. 290 s. Sociologické aktuality; sv. 32. ISBN 978-80-7419-155-8.

Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020. Praha: MPSV, 2013. 68 s. ISBN 978-80-7421-072-3.

LUX, M. *Bydlení – věc veřejná : sociální aspekty bydlení v České republice a zemích Evropské unie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. ISBN 80-86429-12-1.

LUX, M. *Standards bydlení 2010/2011 : Sociální nerovnosti a tržní rizika v bydlení*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, v.v.i., 2011. ISBN 978-80-7330-213-9.

Předběžný termín obhajoby

2015/16 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Eva Kučerová

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 9. 11. 2015

doc. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 11. 11. 2015

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 28. 03. 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci „Bezdomovectví – věc veřejná (reflexe bytové politiky ve vybrané lokalitě)“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. Evě Kučerové za její vedení mé diplomové práce, hlavně za její podnětné rady, ochotu a její lidský přístup, kterého si na ní velmi vážím. Dále moje poděkování patří všem účastníkům rozhovorů, hlavně paní Daško Zemanové, vedoucí denního centra Naděje, která mě zde mile přijala jako dobrovolnici, stejnou měrou děkuji mým bezdomovcům z Naděje, kteří mi věnovali svůj čas a velmi ochotně umožnili nahlédnout do jejich světa. Poděkovat chci i mému vzácnému trojlístku mužů: manželovi a synům za to, že mi umožnili dostat se až sem.

Bezdomovectví – věc veřejná (reflexe bytové politiky ve vybrané lokalitě)

Souhrn

Diplomová práce je věnována řešení problému bezdomovectví, z pohledu současně působících nástrojů sociální politik, hlavně politiky bytové. Záměrem autorky je zjistit, jaké postupy jsou aplikovány k prevenci i řešení bezdomovectví v Praze, jestli kroky činěné ze strany státu či jiných, v metropoli působících subjektů, přinášejí skupině sociálně vyloučených jedinců pomoc v reintegračním procesu do společnosti bydlících.

Teoretická část práce se zabývá krizí konceptu „welfare state“, postaveném na prokazované solidaritě majetnějších vrstev ke skupinám sociálně slabým. Po prostudování odborných zdrojů je zde kladen důraz na vymezení aktérů sociální politiky, jak ze strany státu, tak i jiných subjektů, kteří jsou nápomocní při integraci osob dočasně či trvale vyloučených ze spotřeby základního společenského statku – bydlení. V neposlední řadě tato práce vymezuje fenomén bezdomovectví v jeho podstatných aspektech: historii zrodu, příčin jevu, jak je vnímán veřejností, typologii bezdomovců, i problému s kvalifikovaným odhadem počtu postižených osob.

Praktická část je věnována bližšímu zkoumání sociálního vyloučení obyvatel v interakci s odpovědnými osobami, z řad sociálních pracovníků, kurátorů, úředníků bytových odborů, poskytujících odbornou pomoc sociálně slabým skupinám občanů v Praze. Tato šetření formou rozhovorů, završí dotazníkové šetření přímo s lidmi, kterých se situace dotýká, s bezdomovci. Přínosem práce je právě propojení obou pohledů, jehož základem je znalost bezdomoveckého prostředí, získaná dobrovolnickou prací autora pro nízkoprahové centrum Naděje v Praze.

Klíčová slova: bezdomovec, bezdomovectví, domov, bytová politika, sociální vyloučení, welfare state, dotazování

Homelessness – Res Communes (Local Housing Policy Anticipation)

Summary

The thesis is dedicated to solving the problem of homelessness, from the vantage point of synergy of social policy tools, mainly the housing policy. The author's aim has been to find out what methods are adopted to prevent and solve homelessness in Prague, whether the steps taken by the state or other subjects active in the capital provide help to the group of the socially excluded individuals in the process of their reintegration into the society of people with homes.

The theoretical part deals with the crisis of the “welfare state” concept, based on solidarity of the wealthier classes with the socially deprived groups. After examining expert sources, the accent is put on definition of social policy participants on the part of the state and other subjects that are instrumental in integration of persons temporarily or permanently excluded from the consumption of the fundamental social value – housing. Last but not least, this work defines the phenomenon of homelessness in its key aspects: in the history of its emergence and causes, its perception by the public, typology of homeless persons, and in the problem with a qualified estimate of the number of the affected.

The practical part is dedicated to a closer examination of the social exclusion of inhabitants in the interaction with the responsible persons from the ranks of social workers, curators, housing authority clerks, providing expert help to the socially deprived groups among Prague inhabitants. This research, done in the form of interviews, is completed by a questionnaire survey carried out directly with the people concerned – the homeless. The contribution of this work consists in this combination of both perspectives, the basis of which is knowledge of the homeless environment, acquired via the author's voluntary work for a low-threshold treatment program center Naděje in Prague.

Keywords: homeless, homelessness, home, housing policy, social exclusion, and welfare state, conducting the survey

Obsah

1	Úvod	10
2	Cíle práce a metodika	12
2.1	Cíl práce.....	12
2.2	Metodika.....	13
	Seznam zkratk	14
3	Teoretická východiska	15
3.1	„Welfare state“ - opora slabých.....	15
3.1.1	Vznik a vývoj konceptu.....	15
3.1.2	Dnešní podoba - krize „welfare state“.....	17
3.2	Sociální politika státu, její charakteristika, principy.....	18
3.2.1	Funkce, nástroje a cíle sociální politiky.....	21
3.2.2	Sociální zabezpečení.....	24
3.3	Chudoba aneb příčina a důsledek sociálního vyloučení.....	25
3.3.1	Kdo je v ČR ohrožen chudobou?.....	26
3.3.2	Koncepce aneb nejisté cesty z chudoby.....	28
3.3.3	Bydlení viditelná dimenze sociální exkluze.....	31
3.4	Bytová politika a její legislativní rámec.....	32
3.4.1	Konkrétní nástroje politiky bydlení v gesci MMR.....	33
3.4.2	Zákony týkající se za bydlení v gesci MPSV.....	36
3.4.3	Bytová politika - lokalita Praha.....	38
3.4.4	Bytový fond hlavního města Prahy (8. 2. 2016).....	40
3.4.5	Bydlení sociálně vyloučených v Praze.....	43
3.4.6	Přístupy zaměřené na bydlení.....	45
3.4.7	Úskalí a bariéry bydlení sociálně slabých v Praze.....	46
3.5	Bezdomovectví.....	48
3.5.1	Aktéři v řešení problematiky bezdomovectví.....	49
3.5.2	Definice bezdomovectví aneb „život nikde“.....	50
3.5.3	Historie bezdomovectví začíná u Adama.....	52
3.5.4	Typologie bezdomovců.....	53
3.5.5	Sčítání lidí bez domova – nelehké bezdomovecké počty.....	55
3.5.6	Mýty o bezdomovcích aneb zkreslené představy.....	58
4	Praktická část	60
4.1	Seznámení se s terénní prací na ulici.....	60
4.2	Dobrovolnictví v Naději.....	61
4.3	Rozhovory s osobami působícími v oblasti sociální sféry.....	62

4.4	Dotazníkové šetření, Naděje	67
4.5	Dotazníkové otázky - analýza	69
5	Zhodnocení výsledků a diskuse	96
5.1	Výsledky teoretické části	96
5.2	Výsledky ze šetření konaných s aktéry i příjemci sociálních služeb	98
5.3	Diskuse - pohled autorky	100
6	Závěr	102
7	Seznam použité literatury	103
8	Seznam příloh	110
	Seznam tabulek	111
	Seznam obrázků	112
	Seznam grafů	113

1 Úvod

„Být chudý uprostřed bohatství, to je ten nejhorší druh nouze.“ Seneca

Holá existence je to jediné, co vlastní. Majetek, jenž hravě pojme jedna igelitová taška. Nepředstavitelný způsob života pro většinu z nás představuje dennodenní tvrdou realitu lidí žijících na ulici, bez domova. Své životy bezdomovci prožívají mimo jistotu a bezpečí čtyř stěn. Svým zjevem tak vzbuzují směsici pocitů, počínaje odsouzením jejich pádu na dno a konče lítostí nad jejich nedůstojným životem.

I když se ještě před pár lety vlivem sílícího vlivu konceptu „welfare state“ předpokládalo, že chudoba a nucený život budou prakticky vymýceny, nastupuje cestu zcela opačný trend. Zvyšuje se podíl lidí, kteří propadají přes velká oka sociálních sítí, do hlubin, kde číhá beznaděj a lidská lhostejnost. Rozevřené sociální nůžky generují novou chudobu pro lidi, kteří v důsledku nemoci, nezaměstnanosti, nebo rozpadu rodiny, přicházejí o životní jistoty. Jak s tímto jevem zatočit je otázka nejen pro sociology, ale taky každou lidskou bytost, která nezavírá oči před pravdou všedního dne.

V České republice odhadem žije kolem 130 000 bezdomovců, z toho 30 000 skutečně bez přístřeší a 100 000 potenciálních. V metropoli se odhaduje toto číslo na 26 000 osob.¹ Právě pro ně je existence terénních služeb, nízkoprahových center, azylových domů a pro ty šťastnější i terénních bytů, či nájemných bytů, řešením zcela zásadním. Bydlení je statek, který si sami nedokáží zabezpečit a udržet. Příčinou je jejich nedostatečný příjem, který v důsledku nezaměstnanosti nemají.

Přístupy na jejich reintegraci do společnosti bydleních jsou v zásadě dva: První z nich preferuje myšlenku „bydlení v první řadě“ (housing first), ten druhý „bydlení až po přípravě“ (housing ready).²

Zatímco ten první typ řešení je vhodnější pro lidi, kteří mají stále silnou motivaci k návratu k životu s pravidly a řádem, druhý je bližší lidem, kteří jsou více závislí na pomoci ostatních, proto je pro ně cesta k bydlení rozložená do vícero malých kroků.

¹ Čerpáno z: Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2010, MPSV 2013, str. 15

² Čerpáno z: *Konsensuální konference o bezdomovectví v České republice* [online]. Praha: Vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015 [cit. 2016-03-01]. ISBN ISBN 978-80-7421-094-5.

Koncepce prevence i řešení stavu spojeným s bezdomovectvím existuje, budoucnost ukáže, jestli bude účinná a nakolik eliminuje počty strádajících. Snahou autorky je podkryt aspekty života této subkultury a možná tak přispět i k jinému vnímání tohoto fenoménu.

2 Cíle práce a metodika

2.1 Cíl práce

Posledních dvacet let se česká společnost vyrovnává s problémem bezdomovectví. Jedná se o závažný sociální problém, kterého příčinou i důsledkem je chudoba. I když se tento fenomén netýká velkého počtu obyvatel v České republice³, jeho závažnost to kvůli aspektu sociálního vyloučení nijak nesnižuje. Stává se předmětem řešení ve více oblastech veřejných politik, a to na evropské, národní i lokální úrovni. Důkazem důležitosti jeho řešení je i to, že boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení se stal jedním z pěti základních cílů strategie Evropa 2020⁴, s vazbou na tuto strategii je na národní úrovni rozpracována Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020 a Koncepce bydlení ČR do roku 2020. I když je bezdomovectví chápáno jako komplexní problém, do popředí se staví hlavně oblast bydlení.

Cílem této práce je identifikovat nástroje bytové politiky, které jsou vymezeny v oblasti legislativní, institucionální, finanční, a to na úrovni národní, ale i v Praze, která je vybranou oblastí pro šetření v oblasti bezdomovectví.

Zjištěním, že tyto nástroje existují, práce pokročí k dílčímu cíli, a tím je zhodnotit efektivitu jejich působení na skupiny osob již postižených sociálním vyloučením. Dalším dílčím cílem je identifikace bariér, které brání jejich účinné aplikaci v praxi.

Teoretická zjištění ohledně problematiky bydlení budou porovnána s praktickými výsledky získanými šetřením s aktéry i příjemci sociálních služeb pro sociálně vyloučené. Taky zde budou zohledněny zkušenosti autorky získané dobrovolnickou prací pro bezdomovce.

³ Počet lidí žijících bez domova: 30 000 osob, žijících bez přístřeší; 100 000 osob potenciálních, žijících v nejistém, nevyhovujícím bydlení. Odhady dostupné z: Kolektiv (vedoucí L. Prudký): Zpracování základní podoby Koncepce práce s bezdomovci v České republice včetně možností intervencí z ESF do roku 2020. Praha: o. s. Hodnoty – soužití - pomoc Praha, 2012. Zde je také uvedena metodika sběru dat a propočtu bezdomovců.

⁴ Evropa 2020: Cíle strategie Evropa 2020. *Evropská komise* [online]. 2015 [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/targets/index_cs.htm

2.2 Metodika

Začátek teoretické části práce bude zaměřen na vznik a vývoj konceptu „welfare state“, který představuje pro sociálně slabé občany garanci sociálních jistot a spolu s vymezením funkcí, cílů a aplikací nástrojů sociální politiky vytváří rámec pro fungující sociálně spravedlivý stát.

Dále bude práce navazovat rozebráním aspektu chudoby jako příčiny a důsledku sociálního vyloučení určitých skupin osob ze spotřeby základních společenských statků. V této části teoretické práce bude kladen důraz na studium relevantní dostupné odborné literatury a statistických údajů týkajících se vymezení počtu lidí zasažených tímto neblahým jevem.

Poté bude práce pokračovat analýzou koncepcí vztahujících se k řešení problematiky bezdomovectví v České republice. V této části bude využita metoda analýzy veřejně politických dokumentů. Za tyto dokumenty můžeme považovat „zjevné formulace politiky ve formě písemného dokumentu nebo ústního prohlášení.“ (BARTÁK, 2011, str. 16)

Aspekty bydlení, spolu s konkrétními nástroji bytové politiky budou tvořit důležitou část této práce. Předpokladem pro její zvládnutí je nastínit existující legislativní rámec spolu s dalšími aplikačními nástroji potřebnými k úspěšné realizaci bytové politiky státu. Navazující částí bude podrobnější pohled na bytovou politiku v Praze, hlavně s ohledem na sociálně znevýhodněné skupiny obyvatel. Tady bude situace posouzena na základě dokumentů a informací získaných přímo z bytového odboru MHMP. Poslední část teoretického rámce bude věnována aspektu bezdomovectví, jako komplexnímu jevu z pohledu jeho vzniku, příčin i důsledků.

Dá se předpokládat, že celá teoretická část bude zaměřena na studium a analýzu dostupných dokumentových zdrojů v podobě odborné literatury, dokumentů a zpráv, v tištěné i internetové podobě.

Praktická část pak využije metody kvalitativního výzkumu. Tento bude prováděn formou dotazníkového šetření i rozhovory se skupinami aktérů a příjemců sociálních služeb, zaměřených na osoby bez domova. V neposlední řadě budou zohledněny a zúročeny i osobní zkušenosti, které autorka získala svým několikaměsíčním působením v denním centru Naděje v Praze.

Seznam zkratek

ČR.....	Česká republika
CSSP.....	Centrum sociálních služeb Praha
FEANTSA	Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci
Hl.m. Praha.....	Hlavní město Praha
IPR Praha	Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy
KoDuS	Komunitní dům pro seniory
KPMG	Sít' poradenských společností v oblasti auditu a daní
MHMP.....	Magistrát hlavního města Praha
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MZ.....	Ministerstvo zdravotnictví
NIMBA.....	Not in my back yard (Ne na mém dvorku)
NNO	Nestátní nezisková organizace
OSN	Organizace spojených národů
PČB	Pečovatelský byt
SFRB	Státní fond rozvoje bydlení
VB	Vstupní byt

3 Teoretická východiska

3.1 „Welfare state“ - opora slabých

„Základem sociálního státu je vládou garantovaná minimální úroveň příjmu, výživy, zdraví, bydlení a vzdělání zajištěná pro každého občana jako výraz jeho politického práva a ne dobročinnosti.“

H. Wilenski

Welfare state je charakterizován jako stát, ve kterém odpovědnost za základní životní podmínky nenesou jen jednotlivci samotní, ale stávají se veřejnou záležitostí. Základem sociálního státu je sociální konsenzus, což je jinými slovy souhlas občanů s redistribuční aktivitou státu a s jeho intervencí do sociální oblasti (VEČEŘA, 2001, str. 36). **Podstatou vzniku konceptu „welfare state“ je přerozdělování, to znamená, prostřednictvím veřejné politiky rozdělit to, co již předtím rozdělil trh.** Toto přerozdělování se děje z důvodů:

- vyrovnávat šance občanů, tak aby byl pro každého zaručen přijatelný standard (blahobyť) jako jeho sociální právo
- zabezpečovat podmínky pro stabilitu celé společnosti (KREBS a kol., 2010, str. 78)

3.1.1 Vznik a vývoj konceptu

„Sociální stát vzniká jako odpověď na problémy vývoje kapitalismu.“ Těmito slovy hodnotí důvod vzniku tohoto konceptu (VEČEŘA, 1996, str. 57). „Welfare state“ tedy reguluje nedokonalý trh, který sám o sobě nedává šanci na úspěch všem. Jak pokračuje autor dál, jedná se o sociální aktivity státu, které jsou realizované prostřednictvím státních orgánů, ale i sítí nestátních organizací a institucí, jejichž smyslem je vytvoření příznivých sociálních podmínek života pro všechny občany společnosti (VEČEŘA, 1996, str. 7).

Původ pojmu „welfare state“ souvisí s celým vývojem sociální politiky. Sociální politika se začala formovat v Britském impériu již v 17. století, kdy začaly vznikat první chudinské zákony. Začátek používání výrazu „welfare state“ je spojován se jménem anglického lorda Williama Beveridge, jenž v roce 1911 spolupracoval na přípravě národního

pojišťovacího zákona, který zakotvil první povinné pojištění v nezaměstnanosti na světě.⁵ Poté až v roce 1942 právě Beveridge připravil první komplexní systém sociálního zabezpečení, známý pod názvem Sociální pojištění a navazující služby. V těchto materiálech Beveridge použil pojem „welfare state.“⁶ **Právě Beveridge byl autorem systému sociálního pojištění, který měl jedinci pomáhat od narození až po hrob.** Zahrnoval proto všechny nepříznivé životní situace⁷:

- zabezpečení existenčního minima, proti chudobě
- vytvořením Národní zdravotní služby hrazené z daní
- politikou plné zaměstnanosti a příspěvky v nezaměstnanosti
- rozvojem školství
- příspěvky na bydlení

Dokonalý seznam myslel na všechny, kteří se ocitli ve stavu potřebnosti. Ovšem tak jako lidská společnost, i celý koncept sociálního státu procházel svými etapami.

Jeho vývoj lze rozdělit do období: experimentálních počátků (80. léta 19. století – 1930) navazuje na chudinské zákony, vytvoření základních pojištění; poté obdobím konsolidace (1930 – druhá světová válka), podnětem byla Velká hospodářská krize. Dále sociální přestavba (1945 – 1962), kdy byly položeny základy moderních sociálních států. Poté nastoupila sociální expanze (1962 – 1973), velmi štědré období charakteristické největším nárůstem počtu lidí střední vrstvy. Je to období nazýváno „zlatým věkem“ sociálního státu. Zajímavý je fakt, že právě v tomto období, v šedesátých a sedmdesátých letech 20. století, se začal proces, ve kterém docházelo k zcela opačnému jevu, sociální exkluzi, a to ze skupin, které byly předtím spolehlivě integrovány. **Začínalo docházet k vylučování některých jedinců z přístupu k plnohodnotné práci a k bydlení.** Právě v tomto období se začíná mluvit o nové chudobě (KELLER, 2013, str. 75).

Hned v dalším období přichází stagnace (1973 – 1980), nejvíce vyvolaná ropnou krizí ze 70. let. V současnosti dochází k rekonceptualizaci sociálního státu (1980 – dosud). Toto období je spojeno s redukcí sociálních programů.⁸

⁵ Údaj z publikace (VEČEŘA, 1996, str. 22)

⁶ Tamtéž (VEČEŘA, 1996, str. 23)

⁷ Výčet z publikace (VEČEŘA, 1996, str. 23)

⁸ Jednotlivá období sociálního státu, čerpáno z: VEČEŘA, 1996, str. 60 – 62

„Welfare state“ je státem, který má ve svých zákonech, ale i v mínění a chování svých občanů jasně ukotvenou solidaritu vůči lidem potřebným tím, že:

- „Garantuje základní příjem pro každého jedince a rodinu na úrovni životního minima.
- Poskytuje sociální dávky umožňující předejít, zmírnit nebo překonat sociální rizika možných sociálních událostí (zejména v nemoci, úrazu a nezaměstnanosti) s cílem zajistit přiměřenou úroveň sociálního bezpečí a sociální suverenity jedince.
- Zajišťuje poskytování veřejných sociálních služeb (zejména v oblasti školství a zdravotnictví, bydlení) odpovídající úrovně pro všechny jedince bez ohledu na jejich sociální status.“ (VEČEŘA, 1996, str. 28)

3.1.2 Dnešní podoba - krize „welfare state“

Doba, kterou žijeme dnes, se nazývá krize sociálního státu. Co jí způsobilo?

- Velmi vysoký nárůst v nákladové části. Veřejné sociální výdaje představují ve vyspělých státech až 60 % HNP. „Welfare state“ je zkrátka drahý.
- Ztráta efektivnosti sociálního státu. Dle odborníků prý zaměstnává obrovské množství úředníků, takže samotný byrokratický aparát spotřebovává až polovinu prostředků na sociální účely.
- Ztráta sociálního konsensu. Na jedné straně jedna skupina platí stále vyšší daně, a na straně druhé, chudí, chtějí stále víc. A tak se sociální stát stává pro mnohé nespravedlivým, právě kvůli zvýhodňování skupin, které sociální dávky čerpají.
- Demografické změny. Populace stárne, a tak tíhu za zabezpečení seniorů by měli vzít na svá bedra mladí. (VEČEŘA, 1996, str. 62 – 63)

Koncept „welfare state,“ není dokonalým lékem na vyléčení stavů nouze a chudoby, jeho hlavní problém spočívá v identifikaci tzv. „posledního sponzora.“ Tento termín použil Keller (KELLER, 2005, str. 113). V praxi je to otázka: Kdo bude platit dávky sociálně potřebným, když nemohou najít odpovídající práci a žít se vlastními silami? Kdo uhradí všechny nekonečné náklady na začlenění sociálně vyloučených? Stát tvoří jednotlivé sociální vrstvy, které mají podle svého statusu rozdílný podíl přístupu k statkům a službám, a tím i rozdílný podíl na moci.

Sociální stát, jak uvádí Keller (KELLER, 2005, str. 10) vznikl a skoro sto let se vyvíjel proto, aby i nemajetným občanům zaručil bezpečí a jistotu, kterou těm majetným poskytuje jejich bohatství. Sociální stát představuje křesťanské a humanitární hranice, je zde, aby poskytl pomoc strádajícím a zabezpečil důstojný život nepriviligovaným.

3.2 Sociální politika státu, její charakteristika, principy

Sociální politika je součástí politiky každé vyspělé společnosti. Ovlivňují ji filozofie, kultura, společenské tradice, morální principy, zákonitosti a ekonomická situace dané země.

Sociální politika je spolu s hospodářskou, environmentální, regionální, bezpečnostní a kulturní součástí veřejné politiky. Sociální politika se dále dělí na: vzdělávací, zaměstnanosti, rodinnou, bytovou, zdravotní a politiku sociálního zabezpečení (NEČADOVÁ, 2013).

Sociální politika je legislativně zakotvené úsilí vyjádřené programovými cíli, prostředky a aktivitami, které směřují k ochraně, reprodukci a rozvoji sociálního systému. (Sedláková, 2004, str. 3)

V širším pojetí se sociální politika vymezuje jako jednání či aktivity ze strany státu, ale i jiných subjektů, kterými je ovlivňována sociální sféra společnosti, toto pojetí se aplikuje pro dlouhodobé, koncepční směřování sociální politiky. Na rozdíl od užšího pojetí, které představuje systém konkrétních opatření, například výplatu různých dávek, na eliminaci např. chudoby.

Objekty a subjekty sociální politiky:

- *Objekty*, pod tímto pojmem rozumíme všechny obyvatelé daného státu, ale taky jen určité sociální skupiny či jednotlivce. Jsou to ti, kterým jsou opatření sociální politiky určena. V případě sociální politiky orientované na bydlení to budou osoby, kteří z důvodu nízkých nebo žádných příjmů nedosáhnou na nákup či pronájem bytu.
- *Subjekty*, to jsou ti, kdo mají předpoklady, možnosti, zájem a vůli realizovat sociální politiku. Jsou to především stát a jeho orgány, dále zaměstnavatelé a firmy, ale i církve, občané, rodiny a v neposlední řadě neziskový sektor. **Nestátní neziskové organizace jsou hlavně v oblasti řešení bezdomovectví schopny reagovat rychleji a efektivněji než státní aparát a hlavně se na ně obrací klienti s větší důvěrou.**

(MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, 2012)

Aktivita těchto organizací jsou zpravidla efektivnější, úspornější, více cílené a častokrát i daleko i účinnější ve srovnání s institucemi státu (NEČADOVÁ, 2013, str. 40).

„Zásadou ale je, aby si subjekty v sociální politice vzájemně nepřekážely, ale aby naopak na sebe navazovaly a byly k sobě z hlediska efektů komplementární. Daleko složitějším problémem je, jak se mají subjekty účastnit tvorby a realizace sociální politiky a s jakými důsledky nejen pro sociální sféru, ale i pro ostatní sféry života společnosti.“ (NEČADOVÁ, 2013, str. 40)

Sociální politika směřuje ke změně sociálního systému, přitom musí respektovat základní principy. Jedná se o:

- *Princip sociální spravedlnosti*, určené rozdělováním příjmů a bohatství, ale také příležitostmi mezi jednotlivými sociálními skupinami. Právě u tohoto principu existuje několik hledisek, podle kterých se posuzuje:
 - Výkon a zásluha
 - Soulad mezi vstupy a výstupy
 - Rovnost
 - Rovné příležitosti
 - Sociální potřebnost

Aplikace těchto hledisek je vždy závislá na konkrétní situaci nebo oblasti, která je řešena. Např. u řešení chudoby se používá princip sociální potřebnosti. Není možné neposkytnout základní materiální pomoc (jídlo, ošacení, zdravotní péči) lidem bez prostředků. Naopak u statku bydlení tento postup možný není. **Uvedená hlediska jsou protichůdná, proto se uplatňují ve vzájemné kombinaci. Pro vyspělé státy je dnes typický model „pevného dna a otevřeného stropu.“** (KREBS, 2010 str. 31) To v praxi znamená, že primárně je každý za zodpovědný sám za sebe, jde o snahu maximalizovat počty těch, co si pomáhají vlastními silami a naopak pomoc státu cílit jen na skupiny, které to ze závažných důvodů nedokáží. V tomto případě je ale nutné nastavit mechanismy tak, aby stále motivovaly k mobilizaci vlastních sil.

Princip sociální spravedlnosti můžeme taky zjednodušeně popsat *každému stejně; každému podle jeho potřeb; každému podle jeho zásluh*. Je zjevné, že sociální spravedlivost není absolutní kategorie, je nutné s ní pracovat s ohledem na danou situaci, která je právě řešena.

- *Princip ekvivalence*, znamená rovnocennost, předpokládá, že rozdělování důchodů, statků, služeb bude rovnocenné. Tento princip podporuje motivaci k práci a směřuje k sociální nezávislosti jedince na státu. Uplatňování principu je vstřícné k soběstačným a je tvrdé k těm co nedokáží zabezpečit svou existenci. Podle tohoto principu by ti nesoběstační měli využívat jen charitu a dobročinnost. V našem státě tento princip nemůže být plně uplatňován.
- *Princip subsidiarity*, označuje za žádoucí, aby každý pomohl sám sobě, a když nemůže, má mu pomoci jeho rodina, až poté přichází na pomoc stát.

- *Princip participace*, se dá chápat jako proměna člověka z objektu sociální politiky na subjekt. Jedinec tak není jen pasivním příjemcem, ale podílí se na tvorbě těchto opatření (SEDLÁKOVÁ, 2004).

Nastavení modelu spravedlivosti se mění v čase a vývoji. **Základem fungování sociální politiky je přijetí principů: solidarity** (solidarita zdravých s nemocnými, zaměstnaných s nezaměstnanými), **ekvivalence** (podporuje sociální nezávislost občanů na státu – cesta k soběstačnosti), **subsidiarity** (odpovědnost jedince za svou existenci, pomoc rodiny, širšího okolí, na posledním místě pomoc státu), **participace** (aktivní občan) (KREBS, 2010, str. 27 - 39).

3.2.1 Funkce, nástroje a cíle sociální politiky

Funkce sociální politiky

- *Ochranná*, sociální politika odstraňuje důsledky sociálních situací (např. invalidní důchod).
- *Redistribuční*, co a jak komu rozdělit, uskutečňuje se prostřednictvím daní a transferů, dále podporou příjmů nebo poskytováním bezplatných služeb. Realizace přes veřejné rozpočty a prostřednictvím neziskových organizací, nadací, církví. Je nutno posoudit dvě situace:
 - Příliš vysoká míra přerozdělování vede k pasivitě v pracovních aktivitách, pro některé jedince je výhodnější spoléhat na transfery než se zapojit do pracovního procesu.
 - Příliš nízká míra přerozdělování může vést k velkému nárůstu chudoby a sociálnímu neklidu.
- *Homegenizační*, uplatňuje se hlavně v pomoci nízkopříjmovým skupinám, dorovnáváním příjmu.
- *Stimulační*, je to funkce produktivity.
- *Preventivní*, sociální politika předchází vzniku nepříznivých sociálních jevů, např. chudobě, nastavení sociálního zabezpečení, tak aby sítím sociálních sítí nepropadali lidé do stavu chudoby (KREBS, 2010, str. 57 – 64).

Nástroje sociální politiky

K plnění svých funkcí využívá stát nástroje sociální politiky. Mohou se dělit z více hledisek. Jedním z nich je dělení na nástroje různého řádu: **nástroje právní povahy, ekonomické nástroje, sociální dokumenty, nátlakové akce.**

- *Nástroje právní povahy:* Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod, zákony, nařízení vlády, vyhlášky ministerstev, daňová legislativa
- *Ekonomické nástroje:* opatření, na rozdělování disponibilních zdrojů, patří sem:
 - Fiskální nástroje (např. úlevy pro invalidy, studující, seniory)
 - Úvěrové nástroje (zvýhodnění půjček)
 - Cenová politika
- *Sociální dokumenty:* **koncepce, plány, programy, např. Koncepce bydlení ČR do roku 2020, Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020**
- *Nátlakové akce:* stávky, petice
- **Další hledisko členění nástrojů, z hlediska dlouhodobého směřování, tvoří sociální doktrína, určitý program.**
- *Sociální doktrína,* představuje vizi, základem je respektování lidských a sociálních práv (šest nezadatelných sociálních práv: právo na práci; na uspokojivé pracovní podmínky; právo na životní úroveň (bydlení, výživa, zdraví, důstojný život, na úrovni životního minima); právo na rodinu (ochrana dětí před zneužíváním); právo na sociální zabezpečení; právo na svobodu sdružování).
- *Sociální program* se od sociální doktríny liší konkrétností, je to prostor pro politické strany, k naplňování sociálních. Můžeme ho chápat jako nástroj pro stanovení konkrétních kroků a způsobů naplňování cílů (NEČADOVÁ, 2013, str. 61).

Nástroje sociální politiky, které mají konkrétní aplikační charakter:

- *Sociální příjmy* (dávky důchodového a nemocenského pojištění, peněžité dávky sociální pomoci a podpory v nezaměstnanosti)
- *Sociální služby* (služby spojené s péčí o staré, nemožící, sociálně potřebné)
- *Věcné dávky* (tzv. věcné plnění, v případě sociální pomoci: poskytnutí jídla, šatstva)
- **Účelové půjčky** (podpora bydlení)
- **Úlevy a výhody** (např. seniorům, mladistvým)
- **Státní regulace cen zboží a služeb** (regulované nájemné, doplatek na léky)

Cíle sociální politiky

„Základním cílem sociální politiky musí být vytvoření lidsky důstojných podmínek života a zajištění rovných příležitostí všem. „ (NEČADOVÁ, 2013, str. 27)

Zajištění rovných příležitostí:

- „zajistit rovný přístup ke vzdělání a ke zdravotní péči, a to na dostatečné kvalitní úrovni, která je přiměřená možnostem celkových zdrojů,
- zajistit rovný přístup k pracovním příležitostem,
- zajistit možnost získat přiměřené bydlení,
- zajistit a garantovat dostatečný minimální příjem, který by odpovídal lidsky důstojným podmínkám.“

Tyto cíle jsou naplňovány v rámci jednotlivých dílčích sociálních politik, konkrétními opatřeními. (NEČADOVÁ, 2013, str. 29)

3.2.2 Sociální zabezpečení

Sociální zabezpečení⁹ je součástí sociální politiky, je to prostředek k uskutečňování úkolů a cílů sociální politiky. Určuje ho soubor institucí, zařízení a opatření, prostřednictvím nichž dochází k předcházení, zmírňování nebo odstraňování následků sociálních událostí.

Mezi sociální události patří invalidita, smrt rodinného příslušníka, narození dítěte, těhotenství, nemoc, úraz atd.

Sociální zabezpečení tvoří: sociální pojištění, státní sociální podpora, sociální pomoc.

- **Státní sociální podpora** – tvoří ji: přídavky na dítě, rodičovský příspěvek, dávky pěstounské péče, porodné, pohřebné, **příspěvek na bydlení**, je rozdíl mezi náklady na bydlení a násobkem rozhodného příjmu, když tyto náklady překročí koeficient 0,30 a v Praze 0,35. Výplata příspěvku je omezena na 84 měsíců v posledních 10 letech, podmínka neplatí pro důchodce starší 70 let nebo osoby zdravotně postižené.
- **Sociální pomoc** – základní cíl je zabránit občanu být trvale sociálně závislý. Je to druh pomoci, která pomáhá člověku k soběstačnosti. Tato pomoc je určena k zabezpečení základních životních potřeb osob, žijících v absolutním nedostatku hmotného rázu, bez pomoci rodiny. **System sociální pomoci řeší situace, kdy jsou ohrožena práva občana, občan je v hmotné nouzi, občan se nachází v sociální nouzi a není si schopen zabezpečit svoje potřeby vlastními silami nebo mu tyto situace hrozí.**

⁹ Informace ohledně sociálního zabezpečení čerpány z: www.mpsv.cz/cs/2, další: Nečadová, 2013, dostupné z: SOCIÁLNÍ POLITIKA: Studijní opora pro kombinované studium [online]. Jihlava, 2013 [cit. 2016-03-07]. Dostupné z: <http://www.vspj.cz>

Mezi základní nástroje sociální pomoci patří:

- poradenství (poskytované v centrech sociálních služeb pro osoby potenciálně postižené ztrátou domova)
- sociálně-právní ochrana (poskytuje se nezletilým dětem a občanům, kteří nemají způsobilost k právním úkonům a občanům, kteří své zájmy a zákonem chráněná práva nejsou schopni vlastními silami uplatňovat, spadají sem i osoby sociálně vyloučené)
- sociální prevence
- sociální služby (domovy důchodců, penziony pro důchodce, pečovatelské služba)
- dávky sociální péče

Dávky v hmotné nouzi Vzniká na ně nárok, pokud je příjem jedince nižší než zákonem stanovené minimum. Existují tři základní sociální dávky pro lidi v hmotné nouzi:

- příspěvek na živobytí (doplatek do životního minima)
- doplatek na bydlení
- jednorázová okamžitá finanční pomoc, tato dávka je poskytována pro osoby v hmotné nouzi, a to při hrozícím sociálním vyloučení, dosahuje jednorázové výše 1 000,- Kč, na úhradu základních životních potřeb, například i léků, může být poskytnuta ve formě poukázek na nákup potravin; další situací je postižení živelnou katastrofou, např. povodní nebo požárem; dále pak při ztrátě dokladů, při nutnosti uhradit poplatky za vystavení duplikátů, může být čerpána i osobou, která se nenachází ve stavu nouze. Výše se odvíjí od škody a prokázaných nákladů.

3.3 Chudoba aneb příčina a důsledek sociálního vyloučení

Sociální stát, je postavený na solidaritě majetnějších k lidem potřebným. Tento jeho aspekt je zanesen nejen v zákonné podobě, ale je patrný i z mravních hodnot členů společnosti. V současném období se tento koncept ocitá ve slepé uličce, kvůli nedostatečným zdrojům, které již nemá, nebo nechce nikdo produkovat ve prospěch sociálně slabých.

Ve společenském žebříčku ti nejvýš postavení totiž fungují jako tahouni, kteří musí být konkurenceschopní, a proto odmítají nést břemeno spoluúčasti. A tak se sponzorem

sociálního státu stávají střední vrstvy. Právě jádro zaměstnanců má nést daňovou zátěž na hrazení výdajů sociálního státu. A tak tyto vrstvy chudnou a oprávněně se bojí, že to budou také oni, kdo se se ocitnou na druhé straně. Zdá se, že i sociální soudržnost má své meze. A možná je to jen strašák nové chudoby, která číhá na trhu práce.

Chudoba je hlavním aspektem, který je řešený v rámci konceptu sociálního státu.

Výbor OSN pro hospodářská, sociální a kulturní práva prohlásil: „... chudobu lze definovat jako lidskou situaci, charakterizovanou trvalým nebo chronickým odpíráním zdrojů, schopností, voleb, bezpečí a mocí nutných pro to, aby se člověk těšil přiměřené životní úrovni a dalším občanským a kulturním, hospodářským, politickým a sociálním právům.“¹⁰

Chudoba, jak uvádí Krebs (KREBS, 2010, str. 120), je spojována s hmotnou nouzí a s vyloučením určitých lidí od materiálních zdrojů. Chudoba se dělí na starou a novou. Stará má přímou souvislost s vlivem životních cyklů, kdežto chudoba nová se přímo váže na pozici jedince na trhu práce.

S chudobou kráčí ruka v ruce i sociální vyloučení, tento pojem má svůj původ ve Francii. Tento stav je vždy dáván do přímé souvislosti s nezaměstnaností. Sociálně vyloučený je jedinec, který nemůže participovat na aktivitách společnosti. A proto má sociální vyloučení vícedimenzionální rozsah, jeho podstatou není jen vyloučení z konzumu, ale i z využívání služeb, jako je vzdělání, bydlení, kultura, doprava. Proto je toto vyloučení mnohem závažnější a bezdomovectví je jeho nejstrašnější formou. Bezdomovci, nejsou zajímaví pro trh, protože nemají dostatek zdrojů, ani nejsou zajímavou voličskou skupinou, nemají společenský vliv.

3.3.1 Kdo je V ČR ohrožen chudobou?

Jak se měří a porovnává chudoba? Ukazatele, které jsou pro určování chudoby podstané jsou následující:

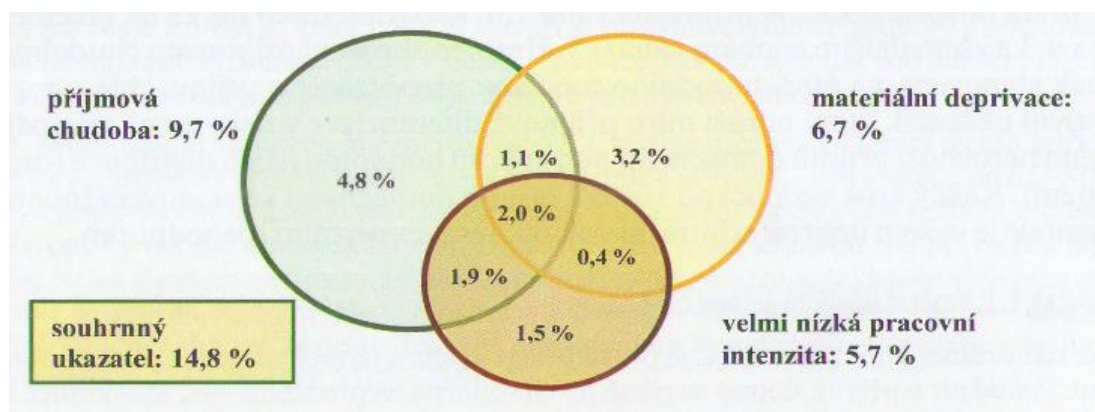
- Ohrožení příjmovou chudobou, hranice ohrožení příjmovou chudobou je stanovena na 60 % národního mediánu přepočteného příjmu

¹⁰ Viz Human rights dimension of poverty. www.ohchr.org/en/hrbodies/cescr/./cescrindex.aspx [online]. 2016 [cit. 2016-03-01]. in Výzkumný tým Social Watch, Právo nežít v chudobě, Chudoba jako porušování lidských práv, 2010, str. 73

- Míra materiální deprivace, je to podíl osob žijících v domácnosti, čelícím nedostatku, nejmíň v 4 z 9 stanovených položek (zaplacení neočekávaného výdaje v hodnotě cca 10 000 Kč; konzumace masa každý druhý den; dostatečné vytápění bytu; týdenní dovolená jednou za rok; vlastnictví pračky, barevné televize, telefonu, osobního automobilu; zaplacené náklady na bydlení)
- Pracovní intenzita domácností

Všechny tyto ukazatele jsou podstatné pro zjištění souhrnného ukazatele chudoby. Z následujícího grafu je patrné, že v ČR v roce 2014 spadalo do příjmové chudoby 9,7 % obyvatel, 6,7 % jich trpělo materiální deprivací a velmi nízká pracovní intenzita se týkala 5,7 % obyvatel. V průniku všech třech jsou 2 % obyvatel (VEČERNÍK, MYSLÍKOVÁ, 2015, str. 8).

Obrázek 1: Ukazatel rizika chudoby nebo sociálního vyloučení v roce 2014 (%)

Zdroj: Šetření životních podmínek 2014, in Večerník, Myslíková, Chudoba v ČR, 2015, str. 8

Šetření z roku 2014 v ČR ukázalo, že 435 tisíc osob žije s příjmem pod životním minimem a 330 000 tisíc osob dostává pravidelné dávky hmotné nouze. Tyto dvě kategorie tvoří osoby ohrožené příjmovou chudobou a materiální deprivací (VEČERNÍK, MYSLÍKOVÁ, 2015, str. 8 – 9). Skupinu nejvíce ohrožených chudobou tvoří senioři, hlavně ti žijící sami, rodiny s více dětmi, matky samoživitelky, dlouhodobě nezaměstnaní. **Toto jsou skupiny obyvatel, pro které je sociální stát pomocníkem v přežití.**

3.3.2 Koncepce aneb nejisté cesty z chudoby

Do roku 2020 usiluje EU o dosažení pěti konkrétních cílů v oblasti růstu. Tyto vycházejí ze strategie Evropa 2020. Jedním z nich je pomáhat osobám se znevýhodněním a lidem ohroženým chudobou či sociálním vyloučením. Konkrétně specifikovaným cílem týkající se lidí ohrožených chudobou je, aby do roku 2020 vystoupilo 20 milionů lidí z chudoby (Evropské fondy 2014-2020: Jednoduše pro lidi).

Česká republika v rámci strategie Evropa 2020, vypracovala Strategii sociálního začleňování 2014-2020¹¹, ve které se v rámci plnění národního cíle redukce chudoby a sociálního vyloučení zavázala do roku 2020 snížit počet osob ohrožených chudobou, materiální deprivací nebo žijících v domácnostech s nízkou pracovní intenzitou o 30 000 osob.

Tato Strategie je rámcovým dokumentem v oblasti sociálního začleňování, její součástí jsou i dvě koncepce, které se týkají oblasti bydlení. Jsou to Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020 a Koncepce bydlení do roku 2020.

Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020 aneb udržení nebo nalezení bydlení

Cílem tohoto dokumentu je: udržení nebo nalezení bydlení

- minimalizovat počet domácností a jednotlivců, kteří přicházejí o bydlení
- minimalizovat počet osob přebývajících na ulici
- vedlejším cílem je práce na zlepšení obrazu bezdomovectví na veřejnosti

Těchto cílů se má dosáhnout prostřednictvím:

- podpory prevence a možností sociálního začlenění bezdomovců, kteří se mohou a chtějí vrátit, včetně podpory těch, kteří začlenění nejsou schopni
- doplnění a ustálení sítě služeb, a to přes bydlení s podporou až po samostatné bydlení

¹¹ Dostupná z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/17082/strategie_soc_zaclenovani_2014-20.pdf

Připomínky ke koncepci vypracované týmem odborníků v čele s Iljou Hradeckým¹²

Tento materiál o 230 stranách obsahuje všechny důležité kroky, které musí být splněny, má-li dojít k realizaci cílů koncepce. Počínaje legislativním rámcem, kde je nutno buď novelizovat, nebo jinak vymezit zákon 108/2006 Sb. o sociálních službách (alternativa: vydat speciální zákon o bezdomovství), je dále důležité legislativně vymezit pojem bezdomovectví, vymezit pojem sociální bydlení, uvést v platnost zákon o sociálním bydlení a změnit v zákonech podmínku trvalého pobytu při poskytování dávek pro osoby v hmotné nouzi. Dále je pokračováno institucionálním rámcem, ve kterém je upozorňováno na velkou neochotu řešit problémy bezdomovců ze strany úřadů i zdravotnických zařízení, je zde navrhována změna chování vůči těmto osobám. Dále je zde kritizováno, že agenda bezdomovectví je řešena v rámci deseti resortů a je tím hodně rozmělněna, takže chybí odpovědné pracoviště s potřebnými kompetencemi pro tuto agendu, jakýsi „vlastník agendy“ s odpovídajícími pravomocemi od řízení, financování až po kontrolu. Materiál dále analyzuje potřebné prostředky, které odhaduje v investiční oblasti na 735 miliónů Kč, provozní náklady si souhrnný materiál ani nedovolí odhadnout.

Konstatování na závěr

Koncepce má vytyčené cíle, je dáno, čeho se má dosáhnout, ale chybí stanovení aktérů, úkolů a hlavně finanční zajištění realizace koncepce. Předpokládá se totiž, že realizace nebude vyžadovat zvýšené výdaje ze strany veřejných rozpočtů. Proto je možné tuto koncepci považovat za bezzubou.

¹² Souhrnný materiál pro tvorbu koncepce práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020

Koncepce bydlení do roku 2020

Vize: dostupnost, stabilita, kvalita bydlení ¹³

Dostupnost: motivace občanů k tomu, aby si dokázali zajistit bydlení sami. Pro skupiny obyvatel, které si své bydlení samy z objektivních důvodů nedokáží zajistit, stát vytvoří nástroje, kterými bude poskytnuta pomoc. **Pro osoby ohrožené sociálním vyloučením je potřeba řešit situaci výstavbou bytů, dále sociálními dávkami, legislativním řešením sociálního bydlení,**

Stabilita: bydlení je pro každého spojeno s bezpečím a jistotou. Prioritami této vize jsou stabilní portfolio zdrojů financování, důsledné vymezení odpovědnosti a koordinace aktivit státu v oblasti politiky bydlení, posílení obcí v bytové politice. **Bude-li stát od obcí požadovat aktivnější zapojení při realizaci státní bytové politiky, musí jim vytvořit odpovídající ekonomické podmínky.** Stabilita je důležitá pro mladé, pro střední generaci i pro seniory a měla by být zajištěna pro všechny.

Kvalita: týká se například zlepšování vzhledu starších bytových domů. Zásadní pro naplnění role státu v oblasti bydlení je vytvoření stabilního finančního prostředí pro podporu bydlení, vytvoření stabilního legislativního rámce a posílení stability institucí nesoucích za bydlení odpovědnost. Základním fondem je Státní fond rozvoje bydlení. Odpovědnost za bydlení je svěřena Ministerstvu pro místní rozvoj.

Konstatování na závěr

Bydlení je oblast kde by měl spolupracovat veřejný a soukromý sektor na všech úrovních, na principu výhodnosti. Nesmí se pokračovat ve skrytém zadlužování státního rozpočtu, jakým je dnes vychýlení státní finanční podpory směrem k vlastnickému typu bydlení. Je nutno reagovat na demografický vývoj – stárnutí populace, zvyšování počtu jednočlenných domácností. Bydlet musí a chce každý. Návrat z ulice je obtížný. Jde o to najít společnou vůli a situaci řešit, píše se v závěru analytické zprávy KPMG ke koncepci státu v oblasti bydlení do roku 2020.

¹³ Čerpáno z: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR: Koncepce bydlení ČR do roku 2020. *MMR ČR* [online]. Praha, 2012 [cit. 2016-03-06].

3.3.3 Bydlení viditelná dimenze sociální exkluze

„Základní regulí přijetí do společnosti je bydlet.“ (MAREK a kol., 2012) Zároveň je to hlavní aspekt, který tvoří rozdíl mezi populací bydlící a nebydlící. Bydlení můžeme zařadit mezi základní statky. Je jedním z nejdůležitějších faktorů, který tvoří životní standard domácností a jednotlivců. Určitá skupina obyvatel si jej ale není schopna zajistit vlastními silami.

„Trh s bydlením je charakteristický vysokou mírou „vměšování“ státu a obcí.“ (LUX, KOSTELECKÝ, 2011, str. 33) Úkolem státu a jeho intervencí je v oblasti bydlení řešit dva cíle:

- „Snížit tržní distorze nedokonalého trhu bydlení.
- Zajistit určitou míru redistribuce v oblasti spotřeby bydlení, zvýšit dostupnost bydlení a jeho kvalitu příjmově slabým domácnostem.“

Stanovení hierarchie těchto cílů, je v reálném životě otázkou rozhodování vládní garnitury (LUX, KOSTELECKÝ, 2011, str. 51).

V současnosti je základním konceptem pro bytovou politiku v ČR **Koncepce bydlení ČR do roku 2020**,¹⁴ byla již z jiného úhlu pohledu rozebrána v kapitola 4.3.2 Koncepce aneb nejisté cesty z chudoby.

- **„Základem působení státu je motivace občanů k tomu, aby si dokázali zajistit bydlení vlastními silami.**
- **Rozsah a intenzita pomoci musí důsledně vycházet z principu ekonomické přiměřenosti a udržitelnosti.**
- **Podpora státu v oblasti bytové politiky je vychýlena ve prospěch vlastnického bydlení.**“ Dosavadní systém různých způsobů veřejné podpory zároveň výrazně upřednostňuje poptávku před nabídkou. Tím je porušen požadavek neutrality v zacílení a klesá tím úhrnná efektivnost státem poskytovaných podpor. Poptávka „táhne“ ceny bydlení vzhůru“ jedná se o opačný efekt, k tomu, o co se bytová politika snaží.

¹⁴ Vláda ČR schválila na svém jednání návrh Koncepce bydlení ČR do roku 2020. *Ministerstvo pro místní rozvoj* [online]. [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: <http://www.sfrb.cz/o-sfrb/zakladni-dokumenty/koncepce/>

3.4 Bytová politika a její legislativní rámec

Bydlení je v českém právní řádu ukotveno jen nepřímo. Nevyskytuje se zde pod tímto pojmem, ale protože tvoří jeden ze základních statků, je jeho neexistence pro člověka považována za stav nouze, a tento pojem už právní ukotvení má.

Legislativní rámec

- Pro podporu bydlení v ČR:
 - Listina základních práv a svobod v Čl. 30:
 - „Občané mají právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, jakož i při ztrátě živitele.
 - Každý, kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek.
 - Podrobnosti stanoví zákon.“
- Zákon č. 211/2000 Sb., kterým byl zřízen Státní fond rozvoje bydlení

§ 1 Základní ustanovení:

- „Zřizuje se Státní fond rozvoje bydlení se sídlem v Praze (dále jen „Fond“). Účelem Fondu a jeho veřejným posláním je podporovat rozvoj bydlení v České republice v souladu s Konceptí bytové politiky schválenou vládou České republiky a udržitelný rozvoj obcí, měst a regionů v souladu s veřejným zájmem.“

§ 3 Použití prostředků fondu

- „k financování projektů za účelem realizace cílů veřejné politiky v oblasti bydlení a rozvoje obcí, měst a regionů.“

3.4.1 Konkrétní nástroje politiky bydlení v gesci MMR

- **Státní fond rozvoje bydlení, v gesci MMR¹⁵**

„SFRB,¹⁶ **spoluvytváří kvalitní podmínky pro rozvoj bydlení** Je též rovnocenným partnerem institucím, které působí na evropské úrovni.

Z tohoto fondu je realizovaný Program Podpora bydlení, podprogramy Regenerace sídlišť, Podporované byty, Olověné rozvodny a Bytové domy bez bariér.

Vzhledem k zaměření tématu práce na skupinu osob sociálně slabých bude blíže rozebírán podprogram Podporované byty. V rámci tohoto podprogramu se realizuje výstavba: pečovatelských bytů – PČB, vstupních bytů – VB a bytů v komunitním domě seniorů KoDUS.

Podprogram Podporované byty¹⁷

„Cílem podpory je vznik podporovaných bytů na území České republiky sloužících k poskytování sociálního bydlení pro osoby v ekonomicky neaktivním věku – seniory a pro osoby, které mají ztížený přístup k bydlení v důsledku zvláštních potřeb vyplývajících z jejich nepříznivé sociální situace – věk, zdravotní stav nebo sociální okolnosti jejich života (dále jen „cílová skupina“).

Nástrojem podpory jsou poskytované dotace. Podpora se poskytuje ve formě investiční dotace na konkrétní investiční akci, jejímž cílem je výstavba nebo pořízení bytu za účelem vzniku podporovaných bytů. Příjemcem dotace je právnická osoba (včetně obcí).

¹⁵ Zdroj: Koncepce bytové politiky. *Ministerstvo pro místní rozvoj ČR* [online]. 2012 Ministerstvo pro místní rozvoj ČR [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: <http://www.mmr.cz/cs/Stavebni-rad-a-bytova-politika/Bytova-politika/Koncepce-Strategie>

¹⁶ *SFRB: Státní fond rozvoje bydlení* [online]. Praha: MMR, 2014 [cit. 2016-03-06].

¹⁷ Podporované byty 2016. *Ministerstvo pro místní rozvoj* [online]. Praha [cit. 2016-03-02]. Dostupné z: [http://www.mmr.cz/cs/Stavebni-rad-a-bytova-politika/Bytova-politika/Programy-Dotace/Programy-podpory-bydleni/Programy-podpory-bydleni-pro-rok-2015-\(1\)/Podprogram-Podpora-vystavby-podporovanych-bytu](http://www.mmr.cz/cs/Stavebni-rad-a-bytova-politika/Bytova-politika/Programy-Dotace/Programy-podpory-bydleni/Programy-podpory-bydleni-pro-rok-2015-(1)/Podprogram-Podpora-vystavby-podporovanych-bytu)

Dotace na výstavbu:

U PČB a KoDuS se jedná o finanční částku maximálně 600 000 Kč na jeden byt. Jedná-li se o výstavbu VB, činí finanční částka maximálně 550 000 Kč na jeden byt.

Dotace na pořízení:

Jedná-li se o pořízení bytu, finanční částka na jeden byt je stanovena ve výši max. 80 % z nižší ze dvou hodnot, a to z kupní ceny bytu, nebo ceny bytu dosažené vydražením a odhadní ceny bytu stanovené znalcem, maximálně však 400 000 Kč na jeden byt.

- **„Pečovatelský byt (PČB):** sociální bydlení s poskytováním terénních služeb sociální péče. Cílovou skupinou jsou osoby v nepříznivé sociální situaci, v ekonomicky neaktivním věku, jejichž průměrný čistý měsíční příjem v období 12 kalendářních měsíců před uzavřením nájemní smlouvy nepřesáhl 0,75 násobek průměrné měsíční mzdy v případě jednočlenné domácnosti. Jedná se o seniory ve věku 65 let a více (65+) nebo osoby se zdravotním stavem, kdy je osoba závislá na pomoci jiné fyzické osoby. Nájemní smlouva se uzavírá na dobu 2 let.“
- **„Vstupní byt (VB):** cílovou skupinou jsou osoby v nepříznivé sociální situaci, která prokáže, že je jí poskytována opakovaná dávka v hmotné nouzi, nebo že její průměrný čistý měsíční příjem v období 12 kalendářních měsíců před uzavřením nájemní smlouvy nepřesáhl 0,6 násobek průměrné měsíční mzdy. Jedná-li se o domácnost se 2 členy, je to 0,8 násobek průměrné mzdy, se 3 členy 0,9 násobek průměrné mzdy, se 4 členy 1,0 násobek průměrné mzdy, u 5 a více členů je to 1,2 násobek průměrná mzdy. Tyto byty jsou určeny pro rodiny, kterým hrozí odebrání dítěte do ústavní výchovy z důvodu nevyhovujícího bydlení, dále pak pro osoby v jiné tíživé sociální situaci, např. ukončují nebo ukončila výkon trestu, dosáhla plnoletosti a opouští ústavní výchovné zařízení nebo náhradní rodinnou péči, opouští ústav sociální péče v rámci transformace sociálních zařízení, ukončila resocializační program a opouští azylový dům nebo dům na půl cesty, má status uprchlíka a je účastníkem Státního integračního programu). Nájemní smlouvu je možné uzavřít na 2 roky, s možností prodloužení.“

- **„Komunitní dům seniorů (KoDUS):** cílem výstavby komunitních domů seniorů je zajištění sociálního nájemního bydlení pro osoby z cílové skupiny tak, aby došlo k uchování a prodloužení jejich soběstačnosti a nezávislosti a současně aby byl umožněn komunitní způsob života na principu sousedské výpomoci. Důraz je kladen na mezilidské vztahy a zachování osobní nezávislosti každého jedince. Cílová skupina jsou osoby ve věku 60 let a více (60+), které prokáží, že jejich průměrný čistý měsíční příjem v období 12 kalendářních měsíců před uzavřením nájemní smlouvy nepřesáhl 1 násobek průměrné měsíční mzdy v případě jednočlenné domácnosti nebo 1,2 násobek v případě dvoučlenné domácnosti. Nájemní smlouva se uzavírá na 2 roky, s možností prodloužení.“

Všechny tři typy podporovaného bydlení mají pak stanovenou částku za nájem, který je uveden v nájemné smlouvě a činí 57,20 Kč za 1 m² podlahové plochy.

3.4.2 Zákony týkající se za bydlení v gesci MPSV

Oblast bydlení v gesci MPSV¹⁸

- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře
- **Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu**

Obrázek 2: Výše životního minima pro rok 2016

PRO KOHO	VÝŠE ŽIVOTNÍHO MINIMA MĚSÍČNĚ
Pro jednotlivce	3.410,- Kč
Pro první osobu v domácnosti	3.140,- Kč
Pro druhou a další osobu v domácnosti, která není nezaopatřeným dítětem	2.830,- Kč
Pro nezaopatřené dítě ve věku do 6 let	1.740,- Kč
Pro nezaopatřené dítě ve věku 6 až 15 let	2.140,- Kč
Pro nezaopatřené dítě ve věku 15 až 26 let	2.450,- Kč

Zdroj: MPSV

Obrázek 3: Výše existenčního minima pro rok 2016

PRO KOHO	VÝŠE EXISTENČNÍHO MINIMA MĚSÍČNĚ
Pro všechny osoby kromě nezaopatřeného dítěte, starobního důchodce nebo osoby starší 68 let	2.200,- Kč

Zdroj: MPSV

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

Pomoc v hmotné nouzi má pomáhat, ale také hlavně motivovat člověka k vlastní odpovědnosti za svůj život. **Pomoc v hmotné nouzi je nástroj sociální politiky v boji proti sociálnímu vyloučení.**

Zákon se vztahuje hlavně na osoby bez přístřeší (žádný zákon v ČR termín bezdomovec nezná), které jsou kvalifikovány jako osoby v hmotné nouzi. Tato kvalifikace je důležitá pro získání dávek podle zákona o hmotné nouzi:

¹⁸ Čerpáno z: Příspěvky v roce 2016: Příspěvky.cz | Vyznejte se v sociální podpoře, dávkách a příspěvcích od pojišťoven pro rok 2016. MPSV [online]. 2016 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: <http://www.prispevky.cz/hmotna-nouze/pomoc-v-hmotne-nouzi>

příspěvek na živobytí: tato dávka se odvozuje od životního minima, které je v současnosti 2 200 korun měsíčně. **Každý člověk bez střechy nad hlavou by podmínky pro získání příspěvku na živobytí měl splnit.**

doplatek na bydlení

dávka je určena těm lidem, kteří po zaplacení nákladů spojených s bydlením zůstanou na nižší částce, než je životní minimum. Dostávají ho ti, kteří pobírají zároveň příspěvek na živobytí a příspěvek na bydlení. **Tuto dávku proto člověk žijící na ulici dostat nemůže. Není vlastníkem ani nájemníkem bytu.**

mimořádná okamžitá pomoc

Tato dávka je dalšími vyhláškami rozdělena na několik typů. **Mezi nimi je i mimořádná okamžitá pomoc z důvodu ohrožení osoby sociálním vyloučením, která je určená mimo jiné právě bezdomovcům.** Pokud je přiznán nárok vyplácí se bezodkladně, až do výše 1 000 Kč. Nemusí jít jen o peněžní formu. O dávku je možné požádat na kterékoliv pobočce Úřadu práce. Žadatel by se měl obracet primárně na pobočku dle místa svého trvalého bydliště. Pokud to ale povaha jeho mimořádné situace neumožňuje, může žádost podávat na kterékoliv pobočce.

Posouzení efektivnosti nástrojů bytové politiky se dá shrnout do dvou základních bodů (LUX, KOSTELECKÝ, 2011, str. 52):

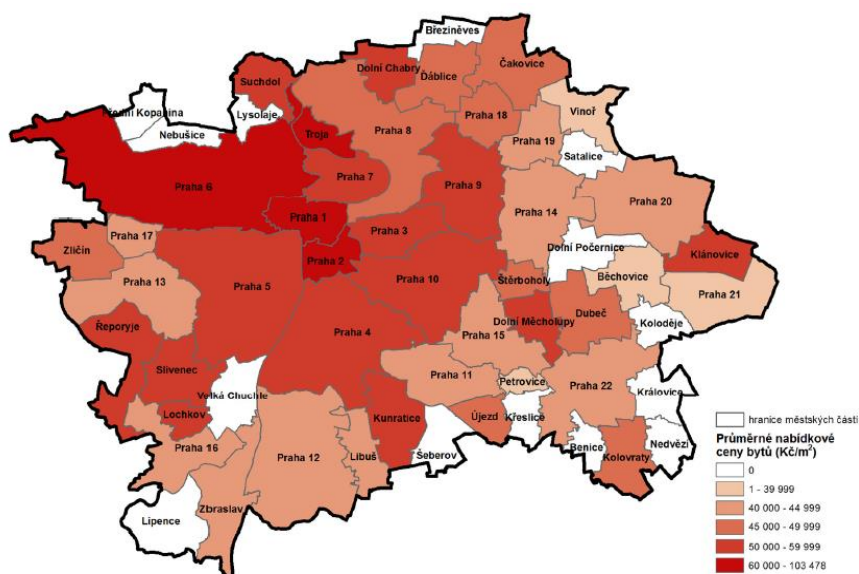
- „Efektivní nástroj bytové politiky pomáhá příjmově slabším (sociálně potřebnějším) domácnostem více než příjmově silnějším (vertikální efektivnost).
- Efektivní nástroj bytové politiky nevyklučuje žádnou příjmově slabší (sociálně potřebnou) domácnost z pomoci (horizontální efektivnost).“

3.4.3 Bytová politika - lokalita Praha

Praha je z hlediska bydlení velmi specifická lokalita, daní za její atraktivitu je na jedné straně velmi vysoká hladina tržních cen bytů, ale taky vysoké náklady, spojené s užíváním bytu, nájemné. Dalším aspektem metropole je vysoká koncentrace lidí potenciálně, ale i fakticky ohrožených chudobou. Jsou to především senioři, žijící osaměle, zdravotně postižení, nezaměstnaní, matky samoživitelky.

Z šetření IPR¹⁹ Praha vyplývá, že průměrná nabídková cena na trhu s byty v Praze je k březnu 2014 50, 5 tis Kč/m². Vysoké ceny bytů jsou způsobeny vysokou poptávkou po bytech, hlavně ze strany bohatých.

Obrázek 4: Mapa průměrné nabídkové ceny bytů v MČ Prahy (v Kč/m², 03/2014)

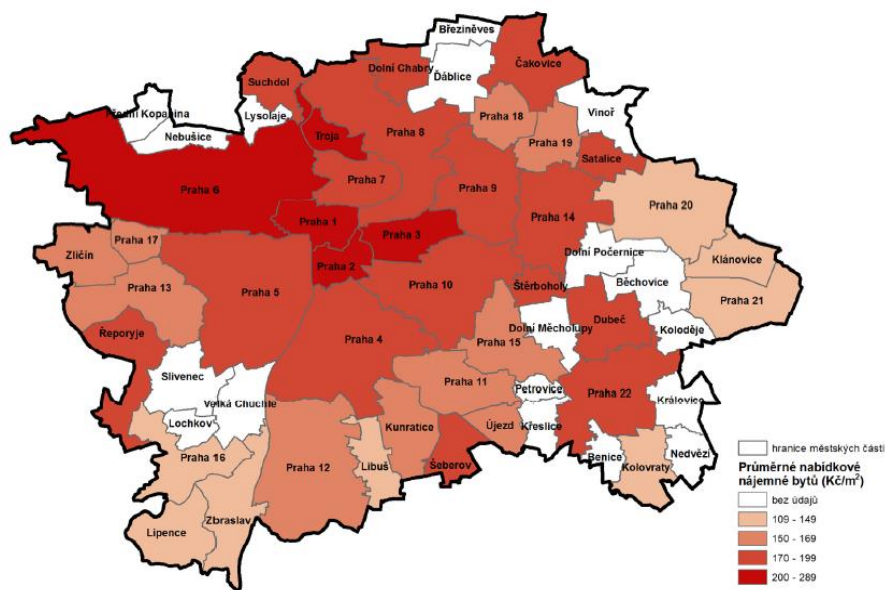
Zdroj: IPR Praha

Z grafického přehledu je patrné, že lokality s nejvyššími cenami bytů jsou oblasti Prahy 1, 2, 6 a Troja, a naopak oblasti vzdálenější centru mají ceny nižší.

Dalším aspektem bydlení v Praze je kromě vysoké ceny nákupu bytů i velmi vysoký nájem. Po započtení poplatků za služby a energie je tato částka v průměru 213 Kč/m². V rámci jednotlivých částí Prahy jsou velké rozdíly, v rozmezí 109 Kč /m² až po 213 Kč/m².

¹⁹ Údaje čerpány z: Demografie, bydlení a veřejná vybavenost v Praze: Analýza bydlení v Praze ve vztahu k aktuálním sociálním a demografickým výzvám. IPR Praha, Sekce strategií a politik [online]. Praha, 2015 [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: www.iprpraha.cz

Obrázek 5: Průměrná nabídka nájemného bytů v MČ Prahy (v Kč/m², 03/2014)

Zdroj: IPR Praha

Situace týkající se průměrných nájmů bytů v podstatě kopíruje situaci tržních cen bytů.

V kontrastu k velmi vysokým tržním nájmům bytů jsou byty ve vlastnictví pražského magistrátu, které mají vyvažovat velmi drahé bydlení v Praze byty s garantovaným nájmem pro osoby s nízkými příjmy.

3.4.4 Bytový fond hlavního města Prahy (8. 2. 2016)

Informace ohledně realizace bytové politiky v Praze byly zjišťovány na Magistrátu hlavního města Prahy (MHMP) přímo na odboru bytové politiky. Z informací vyplynulo²⁰, že Magistrát disponuje v rámci Prahy 9 229 byty.

V rámci Programového prohlášení Rady hlavního města Prahy pro volební období 2014 – 2018 Rada hlavního města konstatovala, že kvůli budoucímu spolehlivému výkonu sociální a bytové politiky je nutno část fondu odprodat. Usnesením, které schválilo Zastupitelstvo hl. m. Prahy, bylo spolu s pravidly prodeje bytů rozhodnuto, že bude odprodáno 2 545 bytů. Dne 1. 3. 2015 byl zřízen fond Rozvoje sociálního bydlení na území hlavního města Prahy, do kterého se shromažďují finanční prostředky z prodeje, k 8. 2. 2016 byla prodána část bytového fondu v hodnotě 1 721 888 850 Kč.²¹

Prostředky fondu musí být využity pouze k účelu, pro který byly schváleny. Předpokládá se, že z 85 % půjde o využití v oblasti sociálního bydlení a z 15 % v oblasti sociálních služeb.

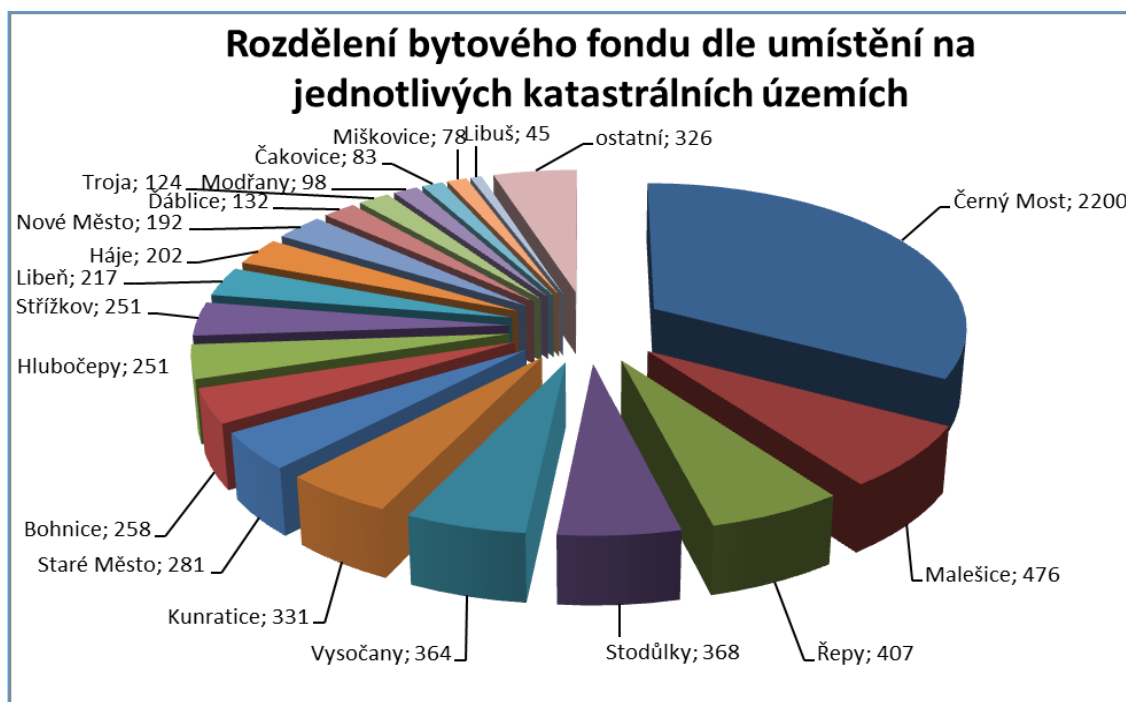
Po plánovaném odprodeji bytů zůstává v bytovém fondu hl. m. Prahy 6 684 bytů.

Přehled bytového fondu podle jednotlivých částí Prahy (bez bytových domů určených k prodeji): <http://www.praha.eu>.

²⁰ Rozhovor s Ing. Trejtnarem, vedoucím bytové politiky MHMP, dne 8. 2. 2016

²¹ Publikované informace získány z autorova šetření na MHMP, odbor bytové politiky, dne 8. 2. 2016

Graf 1: Rozdělení bytového fondu hl. m. Praha

Zdroj: Odbor bytové politiky hl. m. Praha, zjišťování autora

Na základě dalšího šetření zjištěno, že Praha ze svého bytového fondu (6 684 bytů) pronajímá 705 bytů seniorům, 462 bytů osobám se zdravotním postižením a 277 bytů osobám v sociální tísní. **Tuto kategorii by teoreticky mohly tvořit lidé bez domova.**

Jenže podmínky získání nájemného bydlení s charakterem sociální tísně většina z nich nesplní. K zařazení na seznam potenciálních nájemníků musí být kromě těžké sociální situace (hodnocena podle příjmu) splněny i další podmínky: trestní bezúhonnost, trvalý pobyt na území hl. m. Prahy, bezdlužnost, musí pobírat nějaký druh příjmu.²²

²² Podmínky pro získání pronájmu bytů pro sociálně slabé: Žádost o bydlení pro sociálně potřebné občany: Portál hlavního města Prahy. *Portál hlavního města Prahy* [online]. Magistrát hlavního města Prahy © 2016, 2016 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: http://www.praha.eu/jnp/cz/o_meste/zivot_v_praze/bydleni/chci_bydlet/odkazy_na_internetove_stranky_uradu.html

Tabulka 1: Počet uzavřených nájemních smluv dle důvodu vzniku nájmu
(k 8. 2. 2016)

Kategorie – vznik nájmu	počet uzavřených nájemních smluv			
	na dobu určitou	na dobu neurčitou	volné byty	celkem
Oddíl I. – Senioři a chráněné bydlení Libuš	607	0	98	705
Oddíl II. – Osoby se zdravotním postižením	329	65	68	462
Oddíl III. – Osoby v sociální tísní	178	99	0	277
Oddíl IV. – Vybrané profese	734	289	140	1163
Oddíl V. – Realizace Státního integračního programu v oblasti zajištění bydlení azylantům	69	1	0	70
Oddíl VII. – Smlouvy o ubytování v ubytovacích místnostech HMP	7	13	55	75
Oddíl VIII. – Prodlužování doby nájmu nájemcům bytů HMP v minulosti pronajatých na základě návrhu MČ, na základě přechodu nájmu bytu a na základě souhlasu s výměnou bytů	1844	1687	401	3932
Celkem	3768	2154	762	6684

Zdroj: Odbor bytové politiky hl.m. Praha, zjišťování autora

Jak je ze sběru dat týkajících se bytové politiky v Praze vidět, na osoby sociálně slabé se momentálně nemyslí, resp. jejich možnosti na získání ubytování jsou mizivé. Dokazuje to **počet bytů, vyhrazených v rámci bytového fondu hl. m. Prahy na sociálně slabé občany z celkového počtu bytů 6 684, jen 277 je určeno této kategorii občanů.**

Jak se uvádí v materiálu vytvořeném IPR Praha²³ publikovaném v roce 2015, v Praze chybí přibližně 12,5 tisíc malometrážních bytů, k pokrytí potřeb bydlení pro seniory. Vzniká stále větší nesoulad typologické skladby bytů, vzhledem k demografickému vývoji. Ze seniorů v Praze se tak stává skupina reálně ohrožená bezdomovectvím.

V této situaci se autorům analýzy zdá odprodej bytů jako maximálně ekonomicky neefektivní, vzhledem, k tomu, že výstavba nových bytů vlastně neexistuje. Taky se zde uvádí, že Praha nedisponuje tréninkovými byty. Z pohledu autorů je bytová politika Prahy posuzována jako nekoncepční a pasivní.

3.4.5 Bydlení sociálně vyloučených v Praze

Legislativní rámec:

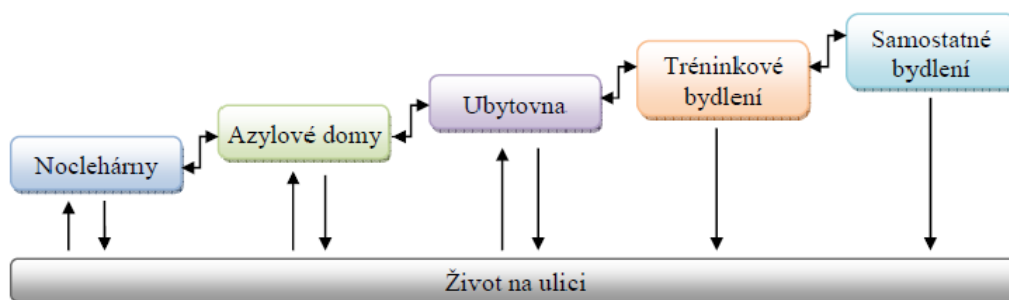
Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Úplná absence finančně dostupného bydlení pro ohrožené skupiny obyvatelstva je důsledkem, že bydlení se stává faktorem sociální exkluze.

Lidé se sníženými kompetencemi, které se týkají zajištění a udržení bydlení, jsou tak vyloučeni z participace na užívání bytů. Jsou proto klienty privátních ubytoven a dalších jiných možných forem bydlení.

²³ Analýza bydlení v Praze ve vztahu k aktuálním sociálním a demografickým výzvám. *IPR Praha, Sekce strategií a politik* [online]. Praha, 2015 [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: www.iprpraha.cz

Obrázek 6: Hierarchický systém sociálního bydlení

Zdroj: Barták 2004, str. 40, in Košťálová, 2014, str. 28

Typy ubytování pro osoby bez domova:

- **Noclehárny**, tvoří nejnižší úroveň ubytování, pro osoby bez domova, je zde možnost jenom přespát a využít hygienické služby. Pokoje jsou větší, obvykle s kapacitou neposkytující soukromí, 4 – 8 lůžek. Nocleh je potřeba si zajistit včas. Vždy jen na jednu konkrétní noc. Cena za noc se pohybuje mezi 20,- Kč - 30,- Kč (u tohoto typu bydlení se nevyžadují žádné doklady totožnosti a také tolerance k alkoholu je vyšší).
- **Azylové domy**, v tomto typu zařízení je ubytování krátkodobého charakteru většinou na 3 měsíce. Je to pobytové zařízení, pro lidi bez domova. Zde jsou platby vyšší, je to v Praze v průměru 120,- Kč za noc. Pokoje poskytují víc soukromí, jsou i s jedním nebo dvěma lůžky. Zde je už ale potřeba předložit doklad totožnosti. Při naplněné kapacitě zařízení se upřednostňují lidé s trvalým pobytem v Praze.
- **Ubytovny**, patří do vyšší úrovně standardu bydlení. Je možnost bydlet po dvou. Obvyklá doba pobytu je kolem půl roku, je zde možnost využít i služby jako praní, stravovací služby. Cena za noc se pohybuje v průměru kolem 120,- Kč, v některých se ale platí měsíc předem. K ubytování se vyžaduje doklad totožnosti a přednost mají lidé s trvalým pobytem na území hl. m. Prahy. Existují i komerční ubytovny, jejich kapacity ale není možné zjistit, podobně jako jejich počet.
- **Tréninkové bydlení** a na to navazující samostatné bydlení je sice nejvyšší kategorií, kterou může člověk bez domova získat, ale těchto bytů je jen pár, hl. město Praha jich má ve vlastnictví jen 5. Ty jsou určeny pro osoby, které jsou připravovány k samostatnému bydlení sociálními pracovníky.

Tabulka 2: Registrované sociální služby a jejich kapacity na území hl. m. Prahy

Sociální služba	Počet zařízení	Kapacita zařízení
Terénní programy	4	nelze přesně kvantifikovat
Nízkoprahová denní centra	4	500
Nepobytové kapacity	8	500
Noclehárny	5	367
Azylové domy	24	796
Tréninkové byty	5	-
Ubytovací kapacity	34	1163

Zdroj: Koncepce pro postupné řešení problematiky bezdomovectví v hl. m. Praze 2012 - 2020

Většina ubytovacích kapacit pro lidi postihnutými ztrátou bydlení je na úrovni nocleháren a azylových domů, je až žalostně málo bytů k samostatnému bydlení, jen 5.

Většina těchto služeb je poskytována Centrem sociálních služeb Praha (CSSP), která je příspěvkovou organizací hl. m. Prahy, jež je jeho zřizovatelem. Tato organizace poskytuje prioritně terénní, ambulantní i pobytové služby široké škále osob v tíživé životní nebo sociální situaci. V současné době je tak CSSP jednou z největších sociálních organizací v hlavním městě Praze a také pevně ukotveným systémem vzájemně provázané a navazující pomoci občanům.²⁴ Další poskytují církevní a charitativní organizace.

3.4.6 Přístupy zaměřené na bydlení

Již v roce 2011 vyzval Evropský parlament k řešení problematiky bezdomovectví prostřednictvím dvou přístupů.²⁵

²⁴ Informace z: Centrum sociálních služeb Praha: Služby. *Centrum sociálních služeb Praha* [online]. [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://www.csspraha.cz/24791-služby>

²⁵ 14. září 2011 přijal Evropský Parlament usnesení vyzývající k přijetí evropské strategie řešení bezdomovectví.

Jedním z klíčových požadavků byla právě výzva „k zvláštnímu zaměření na přístupy, jejichž těžištěm je otázka bydlení, boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení“.

- „Housing first“, také „bydlení v první řadě“ tvoří jeden z nich, jedná se o návrat k trvalému bydlení u osob, které o své bydlení již přišly. Je to způsob, kdy osoby získávají bydlení jako první službu. Představuje dnes u nás spíše model, který je podporován Magistrátem hl. m. Prahy v podobě nájemného bydlení.
- „Housing ready“ ve smyslu „bydlení až po přípravě“ představuje druhou formu, která je cestou hierarchicky vedená od nocleháren až po samostatné bydlení. Tento model, se blíží výše popsaným službám, které v Praze poskytuje Centrum sociálních služeb a jiné charitativní organizace.

3.4.7 Úskalí a bariéry bydlení sociálně slabých v Praze

- V ČR *neexistuje komplexní právní úprava sociálního, dostupného bydlení, tím pádem neexistence systému sociálního bydlení. Nemožnost uplatňovat „housing first.“*
- Nedostatečné ubytovací kapacity, málo míst v ubytovnách, neexistence tréninkových bytů, neexistující garantované bydlení. *Neexistence garantovaných bytů pro lidi bez domova.*
- Dlouhé setrvávání klientů v nižších formách ubytování (noclehárny, azylové domy) vede k „efektu úzkého hrdla“²⁶. *Nepostoupení do dalších stupňů bydlení, žádná návaznost na azylové domy, kvůli neexistenci dostatečných kapacit těchto další úrovní bydlení.*
- Neexistence společného systému evidence bezdomovců v rámci zařízení sociálních služeb. Každá organizace má svůj evidenční systém, ale tento není propojený s jinými. Vzájemným propojením evidencí by se umožnilo efektivněji řešit situaci jejich situací. *Neexistence společné evidence klientů.*

²⁶ Vysvětleno ve sborníku z Konference o bezdomovectví, 26. - 27. 11. 2015 jako cirkulace bezdomovců v nižších stupních systému, přičemž na dlouhodobější bydlení nikdy nedosáhnou.

- Trvale špatná pověst bezdomovců²⁷ zapříčiňuje, že občané s nevolí přijímají zřizování nových denních i pobytových služeb pro bezdomovce. Tzv. „reakce NIMBY“²⁸.
- I když na posledním místě, jednou z bariér je i *neexistující příjem* většiny z nich, snad nejdůležitější bariérou jejich vstupu do světa bydlících. Nemožnost zaměstnat se bývá někdy důsledkem jejich kriminální minulosti, ale taky nezájem ze strany zaměstnanců vzít do pracovního poměru člověka bez trvalého bydlení. Výjimek je opravdu poskromnu.²⁹
- Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020, konstatuje, že kvůli nedostatku podložených statistických údajů, není možné stanovit výši finančních prostředků na problematiku. *Je to nástroj bez vymezení financí.*

²⁷ Vychází z průzkumů, jak veřejnost chápe a vnímá bezdomovce. Viz taky: Lux, Mikeszová: Faktory úspěšné reintegrace bezdomovců a nástroje bytové politiky, srov. Sborník Konsenzuální konference o bezdomovectví, 26. - 27. 11. 2015

²⁸ Z anglického překladu: NIMBY – not in my back yard (ne na mém dvorku), snaha o odsunutí center pro bezdomovce do okrajových čtvrtí Prahy

²⁹ V rámci Projektu aktivizace pracovního potenciálu sociálně znevýhodněných občanů, se díky šíření osvěty o bezdomovecích a také podporou zaměstnavatelů podařilo pár lidem práci najít. Můj zaměstnanec je bezdomovec, informační průvodce pro zaměstnavatele.

3.5 Bezdomovectví

Mezinárodní rámec – formování ochrany lidských práv

Za obecný právní rámec stojící nad národní úrovní je považována:

Všeobecná deklarace lidských práv,³⁰ která byla přijata OSN roku 1948. Právě tento dokument byl podstatný pro vznik mezinárodních úmluv chránících lidská práva, v rámci Všeobecné deklaraci je vymezeno vícero lidských práv, všechny z nich jsou důležité, z pohledu bezdomovectví byly vybrány tyto:

- Čl. 12. „Nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence, ani útokům na svou čest a pověst.“
- Čl. 22. „Každý člen společnosti má právo na sociální zabezpečení a nárok na to, aby mu byla zajištěna hospodářská, sociální a kulturní práva.“
- Čl. 29. „Každý má povinnosti vůči společnosti. Každý je při výkonu svých práv a svobod podroben jen takovým omezením, která stanoví zákon výhradně za tím účelem, aby bylo zajištěno uznání a zachování práv a svobod ostatních.“

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech schválen OSN 1966, státy se v něm zavazují, že budou práva dodržovat.

- Část 2., Článek 2. „Státy, smluvní strany Paktu, se zavazují, že zaručí, že práva formulovaná v tomto Paktu budou se uskutečňovat bez jakéhokoli rozlišování podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního a sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení.“

Evropská sociální charta, je mezinárodní smlouva o sociálních a hospodářských právech spolu s Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod tvoří pilíř v ochraně lidských práv. Pro Českou republiku vstoupila v platnost v roce 1999.

³⁰ Dokument citován z: <http://www.lidskaprava.cz/student/uvod-do-lidskych-prav/clanky/vseobecna-deklarace-lidskych-prav>

3.5.1 Aktéři v řešení problematiky bezdomovectví

Snad nejvíce viditelný problém, kdy chybí „vlastník agendy“ je v oblasti bezdomovecké agendy. Tato je řešena sice velkým počtem aktérů, avšak ne komplexně.

- **Centrální úroveň** bezdomovectví řeší deset resortů a další organizace centrálního řízení: Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo pro místní rozvoj, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo spravedlnosti, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstvo průmyslu, Ministerstvo financí, Ministerstvo zahraničních věcí, Ministerstvo zemědělství, plus Český statistický úřad a Úřad vlády.

Velkým nedostatkem je, že neexistuje jedna instituce, která by řešila celou agendu³¹. Stát řešení přesouvá z centrální i krajské úrovně na neziskový sektor.

- Obce a kraje (do budoucna garant sociálního bydlení)
- Úřad práce (vyplácení dávek)
- Podnikatelský sektor (donátorství, potravinová pomoc)
- NNO (občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti, nadace, nadační fondy, církevní právnické osoby) tvoří 80 % aktérů problematiky bezdomovectví, zřizovatelem je stát, obce, ale i církve. Jsou v závislém postavení vůči poskytovatelům prostředků. Svůj význam má i dobrovolnictví. Jde o aktivity, které by si zasloužily více publicity, ale hlavně podstatně větší podporu i z úrovně státu, krajů a obcí. Především proto, že právě za státní a regionální veřejnou správu přebírají aktivity, které by jinak stát, kraje i obce musely řešit pravděpodobně s mnohem většími obtížemi i náklady. Právě neziskové organizace a lidé v nich jsou velmi silnou garancí, že přijatá koncepce nezůstane jen na papíře.

³¹ Problém neexistence vlastníka agendy bezdomovectví kritizuje tým expertů na bezdomovectví v souhrnném materiálu pro tvorbu Koncepce práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020.

3.5.2 Definice bezdomovectví aneb „život nikde“³²

„Co je milejšího než domácí krb?“ (Cicero)

To, že definice bezdomovectví není jednoduchá, potvrzují ve své odborné práci i Hradečtí (HRADECKÝ, HRADECKÁ, 1996, s. 27). „Jak definovat bezdomovství a jak vlastně nazvat ty vyřazené nepřijatelně vykloubené bytosti, všude nechtěné, vyloučené a zraněné, pohybující se sem a tam, připomínající tkalcovský člunek, který se pohybuje mezi ulicí, nádražím a ubytovnou, tkalcovský člunek, který se pohybuje mezi ulicí, nádražím a ubytovnou, útekem a zadržením?“

Pojem bezdomovec či bezdomovectví je sám o sobě tvrdý oříšek, již na začátku cesty je nutno podotknout, že tento termín v českém právním řádu nenajdeme. Hradečtí (1996, s. 27) upozorňují, že: „Každá definice bezdomovství bude vlastně ve svém obsahu vágní a posunovatelná.“

Jedná se o sociální problém, který ještě před třiceti lety u nás existoval pouze v latentní formě, proto autoři odborných publikací hledají vlastní způsoby jak ho vymezit a **popsat s důsledky na život dnes. Funkční definice tak zůstává stále problémem.**

„Bezdomovectví lze chápat jako syndrom komplexního sociálního selhání, které se projevuje neschopností akceptovat a zvládat běžné společenské požadavky.“ (VÁGNEROVÁ et al. 2013, s. 9), také jako „společenský jev, kterému předcházejí jednání a procesy vedoucí ke ztrátě zázemí, životních jistot a ke společenskému vyloučení“ (PRŮDKOVÁ, NOVOTNÝ, 2008, s. 11).

Z uvedených citací vyplývá, že Průdková s Novotným chápou bezdomovectví hlavně jako ztrátu zázemí, jinými slovy domova, na rozdíl od Vágnerové, která ve svém popisu tuto skutečnost nemá. Dokonce narážíme na názor, že jeho definice není vůbec důležitá, protože **tvůrci politik** tuto oblast nepovažují za obzvlášť podstatnou.³³ Na druhou stranu se z Koncepce prevence řešení problematiky bezdomovectví v ČR dozvídáme, že

³² Jan Keller termínem „život nikde“ označuje způsob života lidí bez vlastní střechy nad hlavou - vlastního teritoria, které je pro člověka zdrojem bezpečí (KELLER, 2013, s. 15).

³³ Motto: „Pokud problém není adekvátně vymezen, nelze počítat s jeho adekvátním řešením.“ V rámci Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020 se významná část tvůrců politik v této oblasti domnívá, že problém bezdomovectví není nutné víc analyzovat, prosazují spíše zmírňování následků než odstraňování příčin jeho vzniku.

bezdomovectví jako závažná forma sociálního vyloučení představuje kontinuální společenský fenomén, jehož řešení si vyžaduje komplexní přístup.

Pojem bezdomovectví očividně není jednoznačný, každá z definic je sama osobě neúplná a tím pádem nepřesná, co by mohlo situaci vyřešit je spojit víc definic v jednu, tak aby žádný z důležitých aspektů nechyběl (HRADECKÝ, HRADECKÁ, 1996)

V souladu s mezinárodně přijímanou definicí FEANTSA³⁴ je bezdomovectví chápáno jako „absence vlastního, trvalého a přiměřeného obydlí. Bezdomovci jsou lidé, kteří nejsou schopni získat vlastní, trvalé a přiměřené obydlí, nebo si nejsou schopni takové obydlí udržet kvůli nedostatku finančních prostředků nebo jiným sociálním bariérám.“.

To, že existují, je však také, jak tvrdí Barták „selháním veřejné a sociální politiky...“ (BARTÁK. 2004, s. 26). Bezdomovectví, jak zmiňuje (BARTÁK, 2011, s.57), představuje velkou deprivaci v uspokojení základní lidské potřeby, a tou je vlastnictví domova.

Potřeby jsou v následující pyramidě uspořádány hierarchicky. Lidé bez přístřeší, kteří mají nenaplněnou potřebu základní, a tou je neexistence bydlení, nemají motivaci na uspokojování potřeb vyššího řádu.

Obrázek 7: Charakteristika potřeb a jejich (ne)naplnění u bezdomovců

Zdroj: Downer, 2001, s. 21, in Barták, 2011, s. 58, upraveno

³⁴ FEANTSA, je Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci, založena v roce 1989, je zaměřená na odstraňování bezdomovectví v Evropě. V současné době má 130 členů. V České republice jsou členy: Armáda spásy, Naděje, S. A. D. (Sdružení azylových domů).

3.5.3 Historie bezdomovectví začíná u Adama

„Vyhnanec bez domova je jako mrtvý bez hrobu.“ (Pabilius Syrus)

V dobách biblických nacházíme první zmínky o jevu, kdy člověk nedobrovolně opouští své jisté teritorium a zázemí a odchází do světa nejistoty a neznáma. Můžeme to vidět na příběhu Adama a Evy, kteří byli vyhnáni z Ráje, za přestupek, kterým se provinili proti Boží vůli. Podobně je tomu v dalším smutném příběhu o bratrech Abelovi a Kainovi, kdy Kain poté co zavraždil svého bratra, musí za trest odejít od rodiny a jako tulák musí bloudit cizím krajem bez toho, aby našel bezpečné útočiště (Bible, Gn 4,1-16). „Jeho příběh je příběhem sociálního vyloučení jedince ze společnosti a potvrzuje mýtus, že vyloučený jedinec (bezdomovec) si zavinil své vyloučení sám. **Středověká společnost** poskytovala jednotlivcům jen velmi málo svobody, nikdo, ani nejvyšší představitelé světské a duchovní moci, tedy ani císař a papež, nebyl úplně svobodný (ČORNEJ, ČORNEJOVÁ, PARKAN, 2009 - Dějepis pro gymnázia a střední školy). „Pro křesťanskou tradici byl chudý tou nejživější a nejkonkrétnější realitou, přítomností z masa a krve „Cílem charity bylo pouze uspokojit ty nejzákladnější potřeby chudých a nenechat je zemřít hladu. V žádném případě mezi její motivy nepatřila snaha povznést tyto osoby nad jejich stav.“ (MAREŠ, 1999, str. 88)

„**V raném novověku** se již objevují první skupinky lidí, kteří odmítají usedlý způsob života robotujících, začínají se toulat a přestávají být vázání na půdu svého pána.“ (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, 2012, str. 54) Tito lidé byli vlastně prvními rebely, protože odmítali dodržovat pravidla, nastavená systémem, odmítali pracovat pro svého pána. Počty lidí, kteří žili jako tuláci, v některých tehdejších evropských státech dosahoval až deset procent (BARTÁK, 2011). Byli to klienti charity, kteří dostávali almužnu či jiný druh pravidelných podpor. O dávkách se vedly záznamy, které se na konci roku ceremoniálně pálily, což mělo bránit identifikaci a stigmatizaci příjemců dávek (MAREŠ, 1999, str. 84).

Dnešní podoba bezdomovectví se začala objevovat koncem 19. století v důsledku Průmyslové revoluce. Obyvatelstvo se stěhovalo za prací do měst, kde ale na mnohé čekaly jenom problémy, které s sebou přinesl kapitalismus. Špatné zacházení s dělníky a nedostatek práce pro všechny byl důvodem vzniku zjevného bezdomovectví. O tyto lidi se staraly církevní organizace a okrajově stát. V roce 1862 byla v Říšském obecném zákoně poprvé zmíněna státní péče o bezdomovce (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, 2012). V tomto

období se také zavedl Institut domovského práva, které určovalo příslušnost člověka k obci. Každý člověk se prokazoval Domovským listem. Domovské právo zaručovalo nerušený pobyt v obci, ale také byl zárukou zaopatření pro chudé a staré ze strany obce. Dnešní podobu získává bezdomovectví až po roce 1989 vlivem společenských a politických změn, kdy docházelo ke krachu podniků, k rušení jejich ubytoven, a tak začalo být zjevné, že existují lidé, kteří domov vlastně nemají. Do té doby se vlastně jednalo o jakési latentní bezdomovectví, které zastřešoval stát svými nástroji.

Příčiny vzniku bezdomovectví

- oblast nedostatečného materiálního zabezpečení (ztráta zaměstnání, nedostatečné příjmy, tragická událost, ztráta živitele rodiny)
- oblast vztahová (rozvody, rozchody, narušené vztahy mezi partnery, rodiči a dětmi, násilí v rodině)
- faktory osobní (duševní i tělesné nemoci, nesamostatnost, závislosti na alkoholu, drogách)
- faktory institucionální (propuštění z výkonu trestu, propuštění z domova, odchod z dětského domova)

3.5.4 Typologie bezdomovců

Výčet osob spadající do kategorie zvané bezdomovci, je následující (HRADECKÝ, 1996, str. 24): osoby žijící na ulici, neschopné vytvořit osobní vztahy, trpící často mentální vadou, přítomnou nebo minulou, osoby nemocné mentální chorobou, osoby se somatickými či psychosomatickými chorobami, alkoholici, uživatelé omamných prostředků (drog) patologičtí hráči, osoby společensky nebo mentálně neadaptabilní, charakterizované svou nestálostí a nestabilitou, mladí lidé nečekaně se ocitnuvší na ulici, nezaměstnaní, hledající, destabilizovaní, osoby bez trvalého bydliště, navíc nezaměstnaní, ženy osamělé, s dětmi, těhotné, vyloučené rodiči z domova, ženy staré, *děti ulice*, děti týrané a jinak frustrované, děti sociálně deprivované, osamělí důchodci, toužící po lidském teple a pochopení, propuštění vězni, migranti, nemocní AIDS.

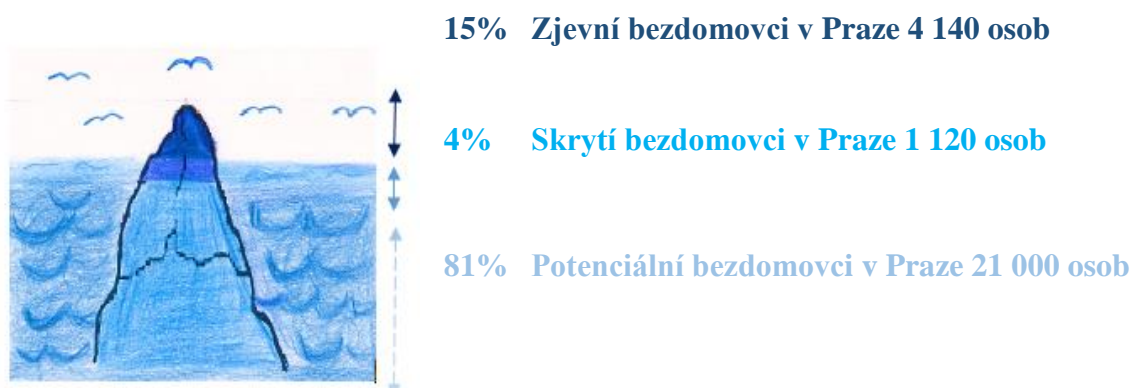
Pro kategorizaci bezdomovecké populace se ale nejčastěji využívají kategorie zjevných, skrytých a potenciálních bezdomovců.

- **Zjevní bezdomovci** jsou ti, kterých si všimneme kvůli jejich zanedbanému vzhledu, často zapáchají, jejich oblečení je znečištěné, mívají kolem sebe igelitové tašky, které skýtají celý jejich majetek. Tato skupina jak ji charakterizuje i (PRŮDKOVÁ, NOVOTNÝ, 2008, str. 13 – 14) jsou klienti sociálních služeb. Využívají hlavně denní služby, které tvoří poskytování jídla, možnost hygieny či výměny ošacení. Využívají taky služeb ubytovacích hlavně na úrovni nocleháren a azylových domů. Někteří, jak zmiňuje (PRŮDKOVÁ, NOVOTNÝ, 2008, str. 13) „dávají přednost nejistému životu na ulici, za cenu svobody.“ Zjevní bezdomovci tvoří podle průzkumu v Praze 4 140 osob, což je z celkového počtu bezdomovců 26 500, 15 %. Tato skupina tvoří jen špičku ledovce, která je viditelná nad hladinou celého bezdomoveckého fenoménu.
- **Skrytí bezdomovci** jsou podle charakteristiky (PRŮDKOVÉ, NOVOTNÉHO, 2008, str. 14) ... „ti, kteří jako bezdomovci žijí, ale nejsme schopni to rozlišit na první pohled, protože se snaží svůj životní styl tajit a problémy skrývají.“ Určitě sem zařazujeme lidi, kteří v zimě vyhledávají útočiště v azylových domech, ale v letních měsících se sociálním pracovníkům ztrácí. Dbají o svůj vzhled, často nosí dobře padnoucí oblek, čisté boty a jen zkušené oko je schopno rozpoznat, že se jedná o člověka bez stálého bydlení. Tato skupina podle (PRŮDKOVÉ, NOVOTNÉHO, 2008, str. 14) opovrhne zjevnými bezdomovci. Tato kategorie tvoří v Praze jen 4 %, v absolutní odhadované hodnotě je to 1 120 osob.
- **Potenciální bezdomovci**, tato skupina je ztrátou domova ohrožena. Zpravidla se jedná o lidi, kteří bydlí, mají práci, ale jedná se o bydlení nejisté. Sem zařazujeme podle (PRŮDKOVÉ, NOVOTNÉHO, 2008) nejpočetnější skupinu, o které se ale i podle zdroje ze sborníku z Konsensuální konference o bezdomovectví v ČR, str. 123³⁵ ví nejméně informací. Jsou to lidé, kterým hrozí vystěhování z bytu, dále jedincům, kteří žijí v komerčních ubytovnách, nebo jsou před propuštěním z vězení,

³⁵ Dostupné z www.mpsv.cz

zdravotní, či výchovné instituce, zejména z dětského domova, důchodci, kteří pobírají nejnižší starobní důchody. V Praze se toto procento šplhá k 81% hranici, co je víc jak 21 000 lidí, to je zatím skrytá, ale největší hrozba do budoucna. Masiv zaplaveného ledovce, je hrozba, která existuje, i když ji mnozí nevidí.

Obrázek 8: Situace v Praze – bezdomovecká typologie

Zdroj: autorka

3.5.5 Sčítání lidí bez domova – nelehké bezdomovecké počty

V Souhrnném materiálu pro tvorbu Koncepce práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020 nacházíme pravdivé konstatování, že: „Dosud užívané postupy při výpočtech stavu a struktury lidí bez domova v České republice nenabízejí ucelené údaje a ani údaje metodicky shodné.“ (Souhrnný materiál pro tvorbu Koncepce práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020, s. 66.)

Důvodem, proč tomu tak je, je, podle slov PhDr. Pěnkavy³⁶ samotný těžko uchopitelný jev, který není homogenní a je těžké jej postihnout v číslech, protože se neustále mění.

K celostátnímu cenzu osob bez přístřeší lze přistoupit dvěma základními způsoby. První cestou je relativně nenáročná varianta, získávání dat prostřednictvím fungujících servisních zařízení pro osoby bez přístřeší (takto byla získána data Českým statistickým

³⁶ PhDr. Pavel Pěnkava působí jako vedoucí oddělení sociální prevence, sociální kurátor pro ÚMČ Prahy 1

úřadem v roce 2011). Cestou druhou, finančně i organizačně mnohem náročnější je zahrnout do sčítání i lidi, které sociální služby nepoužívají pravidelně, nebo vůbec.³⁷

Celorepublikové oficiální sčítání bezdomovců 2011 aneb nemalujme si to:

Na stránkách Českého statistického úřadu najdeme informaci,³⁸ že kvantifikovat počty bezdomovců předpokládalo i „Nařízení Komise (EU) č. 519/2010, ze dne 16. června 2010, kterým se přijímá program statistických údajů a Č (ES) č. 763/2008.“

Celorepublikové sčítání bezdomovců se poprvé uskutečnilo v roce 2011, kdy Český statistický úřad ve spolupráci se Sdružením azylových domů v ČR a s Asociací poskytovatelů sociálních služeb uskutečnil v rámci sčítání lidu, domů a bytů i sčítání lidí žijící bez domova. Sčítání bezdomovců probíhalo ve 270 domech – azylových domech, domech na půli cesty, v noclehárnách a nízkoprahových denních centrech. Sčítání byli klienti těchto zařízení k rozhodnému okamžiku. Součástí některých zařízení byly i byty. V případech pobytu v délce 12 měsíců byly bydlící osoby sečteny jako bydlící v bytech s tím, že pouze podle druhu domu se poznalo, že se jedná o speciální zařízení a nikoliv o obytný dům.

Problém ale je, že čísla, která z tohoto sčítání jsou k dispozici, zahrnují pouze jedince, kteří v té době byly v nějaké organizaci registrováni, označujeme je termínem bezdomovci zjevní.³⁹ Úplně zde chybí počty skrytých bezdomovců - těch, kteří nocují venku a také lidí potenciálně ohrožených bezdomovectvím. Takže sčítání přineslo jen částečné výsledky. Proto 11 496 sečtených za celou ČR získaných z oficiálních pramenů⁴⁰ určitě není číslem konečným. Na metropoli pak připadá 1 254 lidí bez domova.

³⁷ Způsoby sčítání lidí bez přístřeší blíže rozebírá: Analýza dostupných výzkumů a dat o bezdomovectví v ČR a návrhy postupu průběžného získávání klíčových dat. Dostupné z:

http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_387.pdf

³⁸ Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551773/17022114a06.pdf/85d79f99-1030-41b1-a23f-96f7ede3c48f?version=1.0>

³⁹ Toto omezení bylo zdůvodněno tím, že pouze s těmito skupinami lidí bez domova je možno náležitě komunikovat. „Statistici získali sčítací komisaře z řad zaměstnanců azylových domů.“ Zdroj: Vyhodnocení dostupných výzkumů a dat o bezdomovectví. Dostupné z:

<http://www.socialniprace.cz/index.php?sekce=6&podsekce=29&clanek=102>www.socialni

⁴⁰ Viz Přílohu, tabulka: Sčítání bezdomovců, v rámci SLBD 2011

V každém případě nejde o úplné sčítání bezdomovců, co potvrzuje i Ing. Libor Prudký, ve sborníku z Konsensuální konference o bezdomovectví.⁴¹

Kvalifikovaný odhad celkového počtu bezdomovců:

Zdrojem dat pro odhad se staly oficiální statistiky ČSÚ, v kombinaci se sčítáním z jednotlivých měst, dále se pak použily údaje z registru sociálních služeb určených pro lidi bez domova a orientačně se braly v úvahu i výsledky celorepublikového sčítání SLBD v roce 2011.⁴² Podstatné bylo, že odhady zohledňovaly všechny typy bezdomovectví, tedy zjevné, skryté a potenciální. Ke každé kategorii bezdomovectví se přistupovalo zvlášť. Sčítání proběhlo v každé kategorii jiným mechanismem. Přesný způsob zjišťování v práci nepopisují.⁴³ Z finální tabulky – údaj z roku 2011⁴⁴ – nás překvapí celkový počet 131 300 bezdomovců žijících v České republice. **Na Prahu připadá 26 500 lidí žijících v nevhodných, nevyhovujících nebo naprosto nedůstojných podmínkách.**

⁴¹ Konsensuální konference o bezdomovectví se konala v Praze, ve dnech 26. -27. 11. 2014, pod záštitou Mgr. Marksové, ministryně práce a sociálních věcí. Sborník dostupný z: www.bezdomovectvi.info/cs/vysel-sbornik-z-konference/

⁴² Tento postup popisuje Souhrnný materiál pro tvorbu Koncepce práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020.

⁴³ Úplný mechanismus sčítání jednotlivých typologií bezdomovců je popsán v brožurce: Souhrnný materiál pro tvorbu Koncepce práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2010 a také ve Sborníku konsensuální konference o bezdomovectví, 26. -27. 11. 2015

⁴⁴ Přesné členění bezdomovců podle typologie a krajů, v tabulce: Odhad zjevných, skrytých a potenciálních bezdomovců, 2011

Obrázek 9: Odhady zjevých a skrytých lidí bez domova, 2011

Kraj	Aktuální lidé bez domova v roce 2011				Odhady potenciálních bezdomovců	Odhady celkového počtu bezdomovců
	zjevní	skrytí	Absolutně celkem	% z populace v kraji podle Sčítání lidu domů a bytů v roce 2011		
Praha	4 140	1 120	5 260	0,41	21 000	26 500
Středočeský	345	600	945	0,07	3 500	4 500
Jihočeský	1 300	445	1 745	0,27	600	8 000
Plzeňský	440	250	690	0,12	2 500	3 500
Karlovarský	550	210	760	0,25	3 000	4 000
Ústecký	3 440	790	4 230	0,51	16 000	21 000
Liberecký	1 185	170	1 355	0,31	5 500	7 000
Královéhradecký	200	310	510	0,09	1 500	2 000
Pardubický	400	270	670	0,13	2 000	2 700
Vysočina	360	230	590	0,11	2 000	2 600
Jihomoravský	1 570	990	2 560	0,22	9 000	12 000
Olomoucký	1 740	790	2 530	0,39	8 000	11 000
Zlínský	370	450	820	0,14	2 500	3 500
Moravskoslezský	3 230	1 600	4 830	0,39	18 000	23 000
ČR CELKEM	19 270	8 225	27 495	0,26	100 000	131 300

Zdroj: sborník konsensuální konference o bezdomovectví v Praze

3.5.6 Mýty o bezdomovcích aneb zkreslené představy

„Věřit neznamená hromadit jistoty, nýbrž umět pochybovat.“ (Anthony de Mello)

„My, bydlící lidé, toho o těch bez domova víme zoufale málo a často se ani nesnažíme představit si, jaké to je probouzet se každé ráno na lavičce v parku. Raději je paušálně odsuzujeme, opovrhujeme jimi...“ (PRŮDKOVÁ, NOVOTNÝ, 2008, s. 27)

- **Bezdomovci tvoří jednotnou skupinu**

Jak se píše v časopisu Sociální práce 4/20016, mezi bezdomovci je tolik různých skupin, že se nedají jednotně charakterizovat. Podobné vyjádření najdeme i v publikaci (BARTÁK, 2004, str. 41) „Bezdomovci představují v ČR značně heterogenní skupinu.“

- **Bezdomovci jsou kriminálníci**

Bezdomovci dle (MARKA, STRNADA, HOTOVCOVÉ, 2012) jsou sice součástí pouliční kultury a živí se drobnou kriminální činností, většinou se ale jedná o drobné krádeže kvůli přežití. Jsou však častěji oběťmi než pachatelí. Jejich bezbrannost potvrzuje také (PRŮDKOVÁ, NOVOTNÝ, 2008), která popisuje násilí páchané na těchto lidech v roce 2006 skupinou Plameňák. Jedná se o surové napadení bezdomovců, s nahrávkami zveřejněnými na internetu. Tento závěr potvrzují i (HRADEČTÍ, 1996), kteří nepopírají, že mnozí z nich mají za sebou kriminální minulost, ale na druhou stranu nejsou schopni větší kriminální činnosti a už vůbec nemají předpoklady účastnit se organizovaného zločinu. Chybí jim rafinovanost a systematickosti k tomu potřebná.

- **Bezdomovci jsou alkoholici a narkomani**

Jak naznačují (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, 2012, s. 25) „Osoba bez domova se nemůže opít doma, tudíž ji potkáváme na veřejném místě, kde vzbuzuje dojem, že nic nedělá, pouze se „poflakuje a chlastá.“

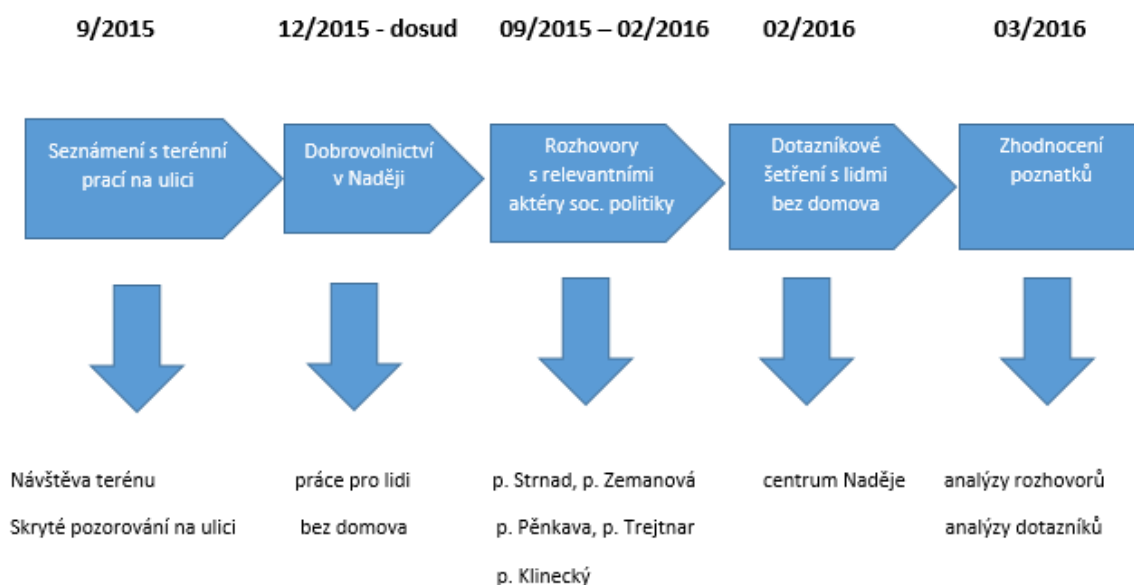
- **Bezdomovci jsou největší „konzumenti“ sociálních dávek**

Tuto myšlenku zavrhuje (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, s. 48), když na základě práce s bezdomovci jednoznačně tvrdí, že právě většina z nich ani na žádnou sociální dávku nedosáhne, důvodem je, že většina sociální pomoci je vázaná na místo trvalého bydliště, což oni nesplňují. Jak je vidět z analýzy uskutečněné v roce 1996, v Praze, jen 27 % klientů denního centra Naděje mělo svůj poslední trvalý pobyt na území Prahy. Obdobnou situaci názorně popisuje i další studie (PRUDKÝ, ŠMÍDOVÁ, 2004) analyzující data z roku 2004⁴⁵, kdy se poměr bezdomovců z Prahy snížil dokonce na 17,4 %, což jen potvrzuje situaci, že bezdomovci žádné dávky nedostávají.

⁴⁵ Údaje z let 1996 a 2004, získány sběrem ve stejném středisku sociálních služeb Naděje, v Praze, jejich srovnání je proto relevantní. Dostupné z: Hradečtí, Bezdomovství - extrémní vyloučení, 1996 srov. Prudký, Šmídová, Kudy ke dnu, 2004

4 Praktická část

Obrázek 10: Úvod do praktické části

Zdroj: autorka

4.1 Seznámení se s terénní prací na ulici

Bezdomovectví je nejviditelnější jev na ulici, proto byl začátek praktické části směřován právě tam. Je to prostředí, kde se bezdomovci pohybují většinu dne a kde mnozí z nich hledají útočiště i v noci. Místo, kde je vyhledávají lidé z terénní služby, aby jim nabídli pomoc v podobě jídla, ošetření, či dalších sociálních služeb, které jsou ambulantiho či pobytového rázu. Dále jim poskytují pomoc při vybavování dokladů, rodných listů, nebo pomáhají v navazování kontaktů s příbuznými. Průzkum terénu probíhal formou pozorování chování bezdomovců, kteří se přicházeli najíst, vyměnit si oblečení a nechat se ošetřit od pracovníků terénních služeb Naděje. Pozorování probíhalo na Praze 5, poblíž zastávky autobusů na Lihovaru, doba trvání pozorování byla 2 hodiny. Cílem pozorování bylo získat přehled o chování větší skupiny lidí bez domova (odhadem 80 lidí), koncentrované na jednom místě. Skupina nevěděla, že je sledována systematicky. Autorka využila výhody terénu, poblíž autobusové zastávky, kde byl stálý pohyb lidí. Bezdomovci přicházeli k autu terénních pracovníků jednotlivě, nejvíce v tříčlenných skupinkách. Většina z nich snědla z plastického pohárku polévku, načež stanoviště opustili.

Zajímavým zjištěním byl fakt, že někteří z nich, odhadem 25 % pozorovaných osob, nevykazovali vnější projevy bezdomovectví, jako jsou zanedbaný vzhled, obnošené oblečení nebo igelitové tašky. Z jejich vzhledu nebylo možné jednoduše poznat, že jsou to lidé žijící v hmotné nouzi. Terénní služby mají své nezastupitelné místo v práci s lidmi bez přístřeší. Je to způsob prvního kontaktu s lidmi, kteří většinou nevyužívají žádné ubytovací zařízení. Především v zimních měsících terénní pracovníci zachrání život mnohým z nich, když je v terénu najdou a přemluví k využití ubytovacího zařízení. Tato služba je pro všechny občany zdarma. Má přesně stanovenou trasu svých vyjížděk s rozvozem jídla, poskytuje ošacení a také mobilní ambulanci. Lidé žijící na ulici delší dobu přesně vědí, kde jsou v rámci Prahy stanoviště těchto mobilních služeb.

4.2 Dobrovolnictví v Naději

Dalším logickým krokem, aby autorka pronikla do podstaty zkoumaného jevu, bylo dobrovolnictví v nízkoprahovém denním centru Naděje U Bulhara. Volba této formy seznámení se s bezdomoveckou populací byla ze začátku (3. 12. 2016) zcela účelová se záměrem sběru dat o lidech žijících ve stavu sociální nouze. Hlavní motivací pro pravidelné víkendové docházení do zařízení byla ochota věnovat svůj čas aktivitě s hlubším humánním podtextem. (viz Příloha, v Naději, fotografie)

Bylo tak možné lépe sledovat vzájemné souvislosti příčin, důsledků i dynamiku tohoto sociálního jevu. V rámci vykonávání běžných denních aktivit, jako příprava a výdej jídla, poskytování ošacení a hygienických pomůcek nebo úklid prostor denního centra, byl čas na seznamování se s lidmi, kteří do Naděje pravidelně docházejí. Bylo zjištěno, že populace sociálně vyloučených rozhodně netvoří jednotnou skupinu. Je to velmi různorodá subkultura lidí ve věku od 20 let do 70 let, přestože obě tyto skupiny jsou v celkovém souboru klientů Naděje zastoupeny jen malým počtem klientů. K těm v největší měře patří lidé skupiny od 40 do 60 let. Z 86 % se jedná o muže. Zařízení se nachází poblíž Hlavního nádraží a jeho úkolem je poskytovat služby občanům, kteří se ocitli v situaci bez střechy nad hlavou, nebo v hmotné nouzi, kdy jim prostředky nepostačují na nákup základních potravin a ošacení. Centrum má kapacitu 40 míst, je jen denní, ale v období zimních měsíců, kdy teploty nečásto klesnou pod -5 °C, je zde možnost i přespat. Naděje nicméně má kontakty na ubytovací zařízení, v každé chvíli je tak možné zjistit, kde jsou volné ubytovací kapacity, informace nejvíce podstatná právě v zimních měsících.

Strava je poskytována 3x denně: vařené obědy, snídaně a večeře formou studeného občerstvení. Dále je zde možnost využít sprchy 2x týdně a dostat čisté ošacení podle přesných pravidel. V centru funguje ordinace praktického lékaře, zubař, psycholog a sociální poradenství. Všechny služby jsou pro klienty zdarma.

4.3 Rozhovory s osobami působícími v oblasti sociální sféry

Pro účely této práce bylo zrealizováno pět rozhovorů. Respondenti byli vybíráni na základě své činnosti v oblasti práce s lidmi bez domova, a to jak přímo v terénu, tak i na poli tvorby koncepčního rámce nástrojů působících proti sociálnímu vyloučení. Cílem těchto rozhovorů bylo zjistit efektivitu nástrojů, jejich aplikace v praxi na osoby, které jsou potenciálně ohroženy ztrátou bydlení, nebo už o bydlení přišly.

Rozhovory byly polo-strukturované, otázky byly předem připraveny, ale zároveň byl prostor pro doplnění názoru či postoje respondentů k danému problému. Polo-strukturované rozhovory jsou jakousi střední cestou, kde záměr i osnova rozhovoru jsou předem připraveny, avšak stále tu existuje jistá flexibilita.

Rozhovory byly se souhlasem všech respondentů nahrávány na diktafon, i když byl vyhotoven písemný souhlas s nahráváním a zaručením autorky, že data budou použita jen pro účely výzkumu v rámci diplomové práce. Nikdo z oslovených písemný dokument nevyužil, všichni byli ochotni mluvit na diktafon.

Tabulka 3: Oslovené osoby zabývající se bezdomovectvím v Praze
(oblast sociální práce, bytové politiky)

Jméno osoby	zastávaná funkce	datum rozhovoru	čas rozhovoru
Aleš Strnad, DiS.	vedoucí terénního programu Naděje Praha	16. 9. 2015	16.00 – 17.45
Jaroslava Daško Zemanová, DiS.	vedoucí denního centra Naděje U Bulhara	16. 12. 2015	9.00 – 10.30
PhDr. Pavel Pěnkava	sociální kurátor a vedoucí Oddělení sociální prevence Úřadu městské části Praha 1	26. 1. 2016	9.00 – 10.45
Mgr. Tomáš Trejtnar	referent bytového oddělení, Odbor evidence, správy a využití majetku MHMP	8. 2. 2016	9.00 – 11.00
PhDr. Tomáš Klinecký	ředitel odboru zdravotnictví, sociální péče a prevence MHMP	11. 2. 2016	9.00 – 10.30

Zdroj: autorka

Otázky pro sociální pracovníky: osoby pracující přímo s osobami bez domova:

- Jaké formy pomoci (účinné nástroje) jsou bezdomovecké subkultuře v Praze poskytovány nejvíce v oblasti bydlení? Zhodnoťte jejich působení.
- Názorový postoj k variantám řešení dostupnosti bydlení pro osoby bez domova: „nejdřív bydlení“ nebo „vícestupňový model“.
- Doporučení změn / jiných nástrojů v boji proti sociální exkluzi na základě praktických zkušeností.
- Příčiny selhávání nástrojů řešení ze strany aktérů i přímých participantů.

Otázky pro úředníky – bytový odbor, tvůrce politiky proti sociálnímu vyloučení

- Jaké jsou dostupné nástroje bytové politiky v oblasti řešení sociální exkluze v Praze?
- Je podle Vás dostatečné množství sociálních bytů (garantovaného bydlení) v Praze?
- Jaká opatření byste doporučil(a) pro zlepšení situace s bezdomovectvím v Praze?

Rozhovory

1. **Rozhovor – pan Aleš Strnad**, vedoucí terénních služeb, Naděje, Praha. Byl první, který byl osloven e-mailem, na který v ten den zareagoval. Ke schůzce došlo ve velmi krátké době. Rozhovor probíhal ve velmi příjemné atmosféře. Z rozhovoru vyplynulo, že nejvíc jsou podle něj rozšířeny v Praze nízkoprahové služby, které pomáhají přežít bezdomovcům na ulici, poskytující základní materiální pomoc, zároveň tyto služby ohodnotil, jako vyhovující. Upozornil na kritický nedostatek ubytovacích služeb, hlavně ubytoven a neexistenci sociálních bytů, které by byli velmi užitečné pro bezdomovce, kteří jsou na ulici krátkou dobu (kratší než 1 rok) podle něj by tito lidé nemuseli končit jako bezdomovci. Tato situace je kritická hlavně v zimě, když nemůžou najít pro bezdomovce žádné volné lůžko v ubytovně. Pan Strnad, zastává názor, že média velmi škodí bezdomovecké populaci lidí, protože vytváří nepravdivý obraz o jejich dobrovolném pobytu na ulici, kvůli svobodnému způsobu života. Zásadně s touto teorií nesouhlasí. Varianty získávání bydlení

jako priority, nebo postupně nehodnotí, protože to vidí jako neuskutečnitelný sen. Podle něj neexistuje politická vůle, skutečně řešit bezdomovectví. Ze strany samotných bezdomovců vidí překážky tak z 40% a to neochotu přizpůsobovat se pravidlům. Z jeho zkušeností většina z nich pomoc přijímá a je ochotna společnosti i dávat.

2. **Rozhovor – paní Daško Zemanová**, vedoucí denního centra u Bulhara, měla velmi podobné názory, jako pan Aleš Strnad, v oblasti dostatečného množství služeb prvního kontaktu (terénní služby, denní centra) ale potvrdila velký nedostatek zařízení pro možnost dlouhodobého ubytování lidí. Dále uvedla, že je proti nulové toleranci alkoholu, která je častým důvodem, že lidi vůbec žádnou službu čerpat nemůžou. Podle ní, i člověk, který požil menší množství alkoholu, se může chovat v rámci dobrých mravů. Na otázku možností bydlení hned v konceptu „Nejdřív střecha“ nebo Vícestupňový model“ odpověděla, že tak pro půlku klientů by byla vhodná jedna a pro druhou půlku ta druhá varianta. K otázce selhávání nástrojů, odpověděla, že polovina bezdomovců už nic dělat nechce, ztratili motivaci, chtějí jen pasivně přijímat, protože jim dlouhou dobu, nikdo nic aktivně nenabídl. Paní Daško Zemanová vidí cestu z bezdomovectví určitě ve vybudování více ubytoven a tréninkových bytů, kde by se daly nacvičovat praktické aktivity spojené s přechodem k bydlení.
3. **Rozhovor – pan Pěnkava**, vedoucí oddělení sociální prevence Úřadu městské části Praha 1. Jako první dva dotazovaní i on potvrdil, chronický nedostatek ubytoven, pro lidi, kteří by chtěli žít v důstojných podmínkách, nejenom přespávat v noclehárnách. Takže navrhuje zřídit velké sociální centrum s byty, kde by lidi mohli čerpat kromě ubytovacích služeb i lékařské služby. Poté se rozhovořil o velmi vysokém výskytu psychických poruch (70%) u bezdomovců. Jeho další velmi důrazný postoj, byl navýšit kapacity léčeben pro duševně nemocné, protože podle něj je Praha skutečně plná „chodících zombíků,“ kteří sami za svůj stav nemohou, proto jsou podle něj snad víc nebezpeční sami sobě než veřejnosti. Během sezení taky vyslovil myšlenku, že solidarita lidí je na bodě mrazu. A i když není dostatek kapacit v dlouhodobých

zařízeních, má práce v denních centrech velký humánní smysl, protože bezdomovci by bez sociálních pracovníků nepřežili. Varianty „Nejdřív střecha“ a „Vícestepňový model bydlení“ vidí rovnocenně jako dvě cesty. Jednu pro motivované lidi a druhou pro ty, kteří již žijí na ulici dlouho a potřebují víc pomoci. Velký problém vidí pan Pěnkava v neochotě politiků vytvářet efektivní politiku pro lidi bez domova, především velmi odsuzuje návrhy odstranit bezdomovce kamsi za Prahu, aby nikomu nevadili. Vidí v tom velmi nehumánní postoj ze strany tvůrců politiky proti sociálnímu vyloučení.

4. **Rozhovor – pan Trejtnar**, referent bytového oddělení MHMP, potvrdil, že bytová politika v Praze s její nástroji není vhodná pro lidi, kteří už svůj domov ztratili, kvůli neexistujícímu nebo velmi nízkému příjmu na tyto byty nedosáhnou. Taky je zde hlavní podmínka, trvalého pobytu v Praze, který velmi často sociálně vyloučené osoby mají v jiných koutech republiky. On sám nezná za dobu svého působení ve funkci (5 let) žádnou osobu bez domova, která už žila na ulici a dostala by nájemní byt od Magistrátu města. Za hlavní nedostatek bytové politiky označil střídání politických stran u moci a častou změnu koncepce a strategie s nakládáním s bytovým fondem. Na otázku jestli je garantovaných bytů dost odpověděl, že určitě není. Magistrát ale počítá s budováním nového bytového fondu pro účely sociálního bydlení v roce 2017, kdy by měl vstoupit v platnost zákon o sociálním bydlení.

5. **Rozhovor – pan Klinecký**, ředitel odboru zdravotnictví, sociální péče a prevence MHMP, spoluautor Koncepce návrhů řešení problematiky bezdomovectví v Praze v letech 2013 – 2020, v rozhovoru vyjádřil názor, že nejhorší je bytová politika vůči seniorům, kteří celý svůj život pracovali a se svými nízkými důchody končí v těžkých situacích. On sám by podpořil výstavbu projektů právě pro ně. Viditelné bezdomovce jako velký problém nevidí, protože ani loď Hermes v létě nevyužívají. Podle něj má Praha dostatek kapacit pro lidi, kteří jsou již na ulici. Praha by se podle něj měla starat jen o své občany, s trvalým pobytem na území hl.m. Prahy a ostatní bezdomovci by měli být financováni z rozpočtů obcí, odkud pocházejí. Pan Klinecký si myslí, že sociální bydlení i když vstoupí v platnost zákon, účinné nebude. Nejsou na tuto činnost vyhrazeny žádné prostředky ze státního rozpočtu, proto podle něj obce nebudou činit nic.

4.4 Dotazníkové šetření, Naděje

Dotazníkové šetření bylo uskutečněno v denním centru Naděje U Bulhara, 28. 2. 2016 (10.30 a 11.00). K dotazníkovému šetření došlo až po delší době strávené mezi lidmi bez domova, po pravidelných návštěvách kvůli vykonávání dobrovolnické činnosti od prosince 2015. Právě znalost prostředí, ale samozřejmě i lidí, a to jak na straně klientů, tak i zaměstnanců, poskytla dokonalé zázemí pro realizaci dotazníkového šetření. Záměr byl konzultován s vedoucí tohoto centra paní Daško Zemanovou, která celý dotazník (Příloha Dotazník) schválila a umožnila tak oslovit ty, kteří dennodenně přicházejí do Naděje kvůli sociálním službám zde poskytovaným.

Klienti Naděje jsou osoby žijící přechodně nebo trvale bez přístřeší, lidé, kteří se ocitli v náročné životní situaci, kdy jejich příjmy nepostačují na zabezpečení základních životních potřeb, jako jsou úhrada nájemného za bydlení, nákup jídla, ošacení či jiné výdaje. Naděje je první článek spojující světy lidí bydlících a bez „střechy nad hlavou.“ Život v centru pulzuje v přesně stanovených časových blocích. Aktivita jsou rozděleny na vydávání jídla, úklid prostor, vydávání ošacení a hygienu. Opakují se v dopoledních i odpoledních hodinách.

Již načasování rozdávání dotazníku bylo přizpůsobeno životu v centru, aby co nejméně zasahovalo do jeho chodu, ale zároveň aby se využilo přítomnosti potenciálních respondentů, kteří si do Naděje přicházejí po pomoc.

V čase vydávání snídaně od 9.00 do 11.30 byli při výdeji jídla osloveni klienti ohledně vyplňování dotazníku. Každý, kdo souhlasil, dostal vytištěný dotazník a pero. Kapacita jídelního prostoru je 40 míst, když byla naplněna, byli přítomni seznámeni s podmínkami a krátkým vysvětlením, k čemu dotazník slouží, že jeho vyplnění je na dobrovolné bázi a že je anonymní. Ještě před vyplňováním byli obeznámeni s otázkami, ve kterých bylo více možností výběru odpovědi, podrobně jim byla vysvětlena otázka č. 8, ve které se zkoumá jejich názor na konkrétní řešení bytové otázky. Podobně byly vysvětleny také ty otázky, které analyzovaly životní pocity a postoje, u kterých by mohlo dojít k nepřesnému pochopení formulace. Poté byli zaměstnanci spolu s autorkou dotazníku k dispozici vyplňujícím klientům, pokud potřebovali cokoli dovysvětlit nebo jinak pomoci s vyplňováním. Vyplněné dotazníky byli vybírány tazatelem spolu se zaměstnanci Naděje a následně kontrolovány z hlediska úplnosti, v případě chybějících odpovědí byli klienti upozorněni na volná pole.

Kdo přinesl vyplněný dotazník, dostal malou sladkou odměnu za ochotu a čas strávený s vyplňováním. Tím byla zabezpečena návratnost dotazníků blížká 100 %. Poté byly stejným způsobem distribuovány dotazníky v další skupině, která přišla o 30 minut po první, se stejnými instrukcemi a pomocí.

Celkově bylo rozdáno 59 dotazníků, po kontrole úplnosti vyplnění byly 2 vyřazeny a 57 bylo dále analyzováno. Respondenti byli vybíráni na základě dobrovolnosti, ze skupiny, která navštívila Naději dne 28. 2. 2016, celkově v ten den navštívilo Naději 143 lidí.⁴⁶

⁴⁶ Údaj získán z denního hlášení – interní dokument Naděje u Bulhara

4.5 Dotazníkové otázky - analýza

Dotazník obsahuje celkem 15 otázek.⁴⁷ První tři z nich jsou demografického charakteru. Zjišťují, kdo jsou respondenti, klienti Naděje z hlediska pohlaví, věku, a jestli jejich poslední adresa byla v Praze nebo mimo ni. Podle těchto charakteristik se dá určit, která skupina obyvatel ČR žijících v Praze je bezdomovectvím ohrožena nejvíce.

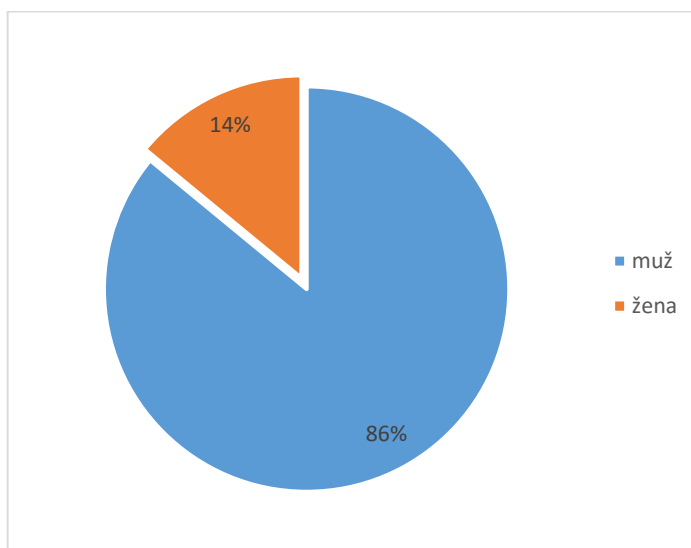
Demografická část

Tabulka 4: Zastoupení respondentů podle pohlaví

Pohlaví	Počet respondentů
muž	49
žena	8
Celkový součet	57

Zdroj: autorka

Graf 2: Zastoupení respondentů podle pohlaví v %

Zdroj: autorka

Mezi respondenty, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření, je zjevná převaha mužů, 86 %, zatímco ženská populace byla zastoupena pouze 14 %. V absolutních hodnotách je to poměr 49 ku 8. Tento fakt byl konzultován i s vedoucí zařízení paní Daško Zemanovou,

⁴⁷ Dotazník dostupný v části Přílohy

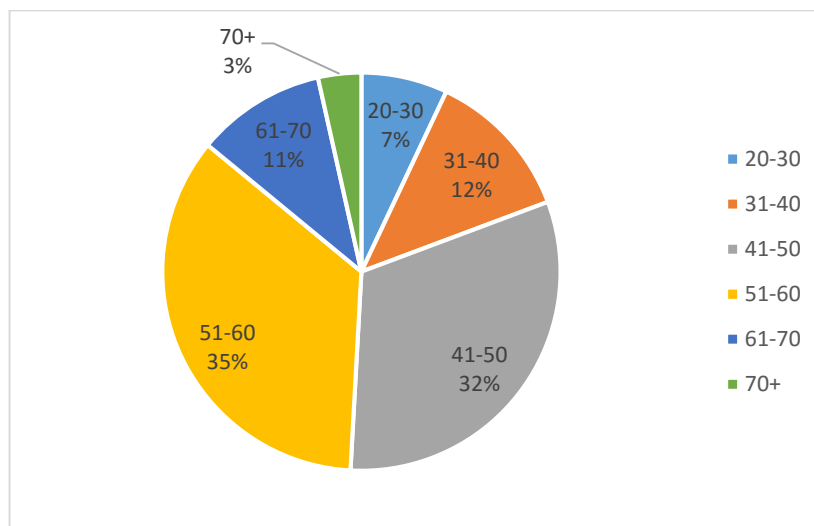
kteřá přibližné procentuální rozdělení pohlaví potvrdila i podle celkového počtu klientů Naděje v Praze. Informaci potvrzuje i publikovaná Analýza charakteristik klientů Naděje (PRUDKÝ, ŠMÍDOVÁ, 2010), kde se uvádí podobné rozložení pražské bezdomovecké populace ze vzorku 4 622 jednotek, a to 88 % mužů a 12 % žen. **Z dat týkajících se pohlaví lidí v nouzi je proto možné shrnout, že bezdomovectví je především záležitostí mužů.**

Tabulka 5: Zastoupení respondentů podle věku

věková kategorie	počet respondentů
20-30	4
31-40	7
41-50	18
51-60	20
61-70	6
70+	2
Celkový součet	57

Zdroj: autorka

Graf 3: Zastoupení respondentů podle věku v %

Zdroj: autorka

Dalším ukazatelem popisujícím respondenty tentokrát bez ohledu na pohlaví je věk. Z dostupných dat, 57 dotazovaných klientů Naděje, je prokazatelně nejvíce zastoupenou skupinou lidí ve věku 51 – 60 let, kteří tvoří 35 % dotazovaných osob, hned za ní s 32 % jsou respondenti ve věku 41 – 50 let. Nejméně zastoupenou skupinou jsou senioři tvořící 3 %

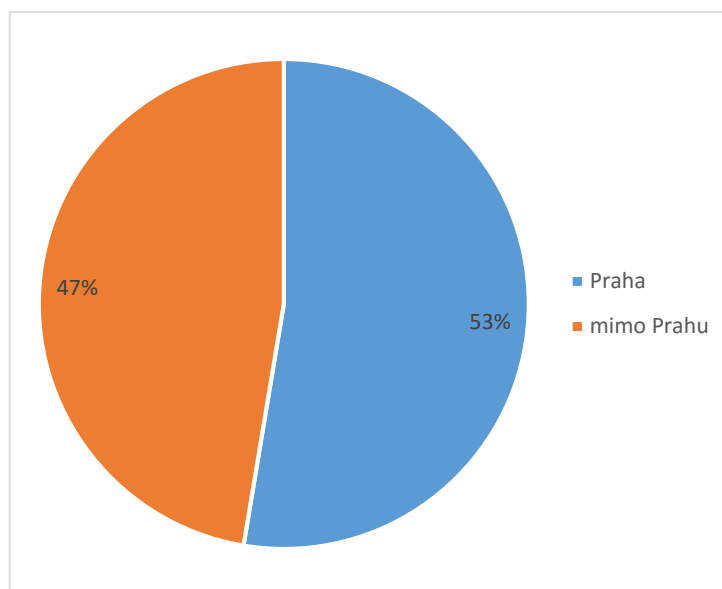
dotazovaných, což jsou v absolutní hodnotě jen 2 lidé. Výsledky tak ukazují, že lidé, kteří propadají sociálními sítěmi nejvíc, jsou v produktivním věku 41 – 60 let, toto rozpětí tvoří dvě věkové kategorie: 41 – 50 let (32 %) a 51 – 60 let (35 %). Naopak bezdomovectví zasahuje nejméně do životů lidí po 70. roku života, jsou zastoupeni pouze 2 %. Mladí, ve věkové kategorii 20 – 30 let, tvoří 7 % a skupina lidí ve věku 31 – 40 let je v celkovém počtu zastoupena 12 %. Podobné výstupy jsou k dispozici i v tematické zprávě zpracované pro Evropskou observatoř bezdomovectví, Profily bezdomovectví v České republice (HRADECKÝ, 2005, str. 8), kde se procentuální poměr na zkoumaném vzorku lidí v Praze rozděluje na: 9 % – mladí do 25 let, 90 % – ve středním věku 25-60 let, 1 % – nad 60 let.

Tabulka 6: Poslední/současné trvalé bydliště

Poslední/současné trvalé bydliště	počet respondentů
Praha	30
mimo Prahu	27
Celkový součet	57

Zdroj: autorka

Graf 4: Zastoupení respondentů podle posledního trvalého bydliště

Zdroj: autorka

V tomto ukazateli klienti uváděli místo jejich posledního trvale hlášeného bydliště. Autorka se rozhodla použít jen dvě kategorie, a to Prahu a mimo Prahy. Otázka byla vybrána kvůli potvrzení již dříve zjištěného faktu, že právě Praha, se svým specifickým postavením v rámci ČR, je městem, které nese zátěž bezdomovectví i za jiné obce, které tento problém nechtějí ani vidět, natož řešit. Právě do metropole lidé migrují za vidinou lepších životních podmínek, a když neuspějí a nedokáží si najít odpovídající práci, končí jako klienti Naděje a jiných občanských sdružení, kde přežívají většinou na ulici. Důvodem je, že vyplácení sociálních dávek se váže na trvalý pobyt. **Poměr pražských a mimopražských respondentů je velmi vyvážený, 53 % jen mírně převažuje Praha nad jinými obcemi, ze kterých pochází 47 % respondentů.** Z toho je evidentní, že Praha je lákadlem, působí jako vidina lepší perspektivy. Podle vydaného sborníku z konsensuální konference o bezdomovectví v ČR, konané 26. – 27. 11. 2014 (MPSV, ze stránky www.bezdomovectvi.info, str. 45), je poměr mimopražských bezdomovců zdržujících se v Praze až na úrovni 60 %, přičemž jejich domovské obce nemají žádnou povinnost Praze pomáhat.

Situační sonda

V této části bylo cílem dotazníku zjistit statusové charakteristiky sociálního postavení respondentů, které byly zjišťovány otázkami týkajícími se hlavní příčiny jejich sociálního pádu, jak dlouho se se situací potýkají, druhu příjmu, který momentálně pobírají. **Tato část dotazníku směřuje k hlavnímu bodu, kterým je zjištění, jaký druh ubytovacích služeb klienti Naděje využívají.** Právě využívání ubytovacích zařízení nejlépe ukazuje na stupeň a jakousi „hierarchii“ bezdomovectví. Noclehárny a azylové domy bývají využívány hlavně lidmi s nejnižším statusem, vyšším stupněm standardu bydlení sociálně postižených skupin jsou ubytovny, následované tréninkovými byty a konečně vrcholem možností pro lidi v těžké životní situaci tvoří sociální byty.

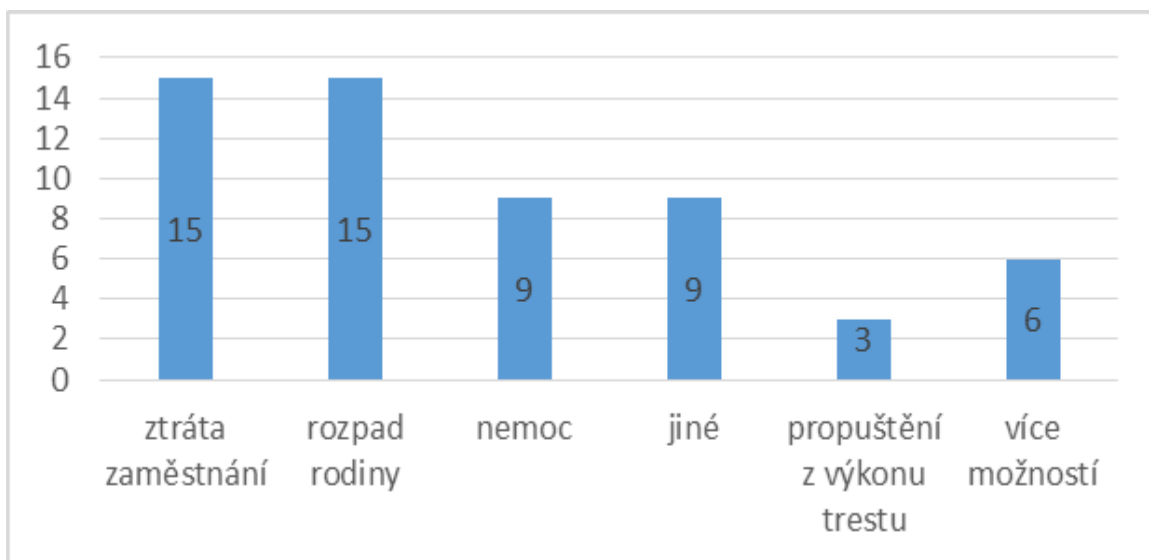
Otázka č. 1 a. Co pokládáte za hlavní příčinu své současné situace?

Tabulka 7: příčiny bezdomovectví

příčiny bezdomovectví	počet respondentů
ztráta zaměstnání	15
rozpad rodiny	15
nemoc	9
jiné	9
propuštění z výkonu trestu	3
více možností	6
Celkový součet	57

Zdroj: autorka

Graf 5: příčiny bezdomovectví

Zdroj: autorka

Z grafického výstupu je vidět, že nejvíce respondentů uvedlo jako příčinu své těžké sociální situace ztrátu zaměstnání a rozpad rodiny. V obou případech to bylo 15 dotazovaných. Další místo pak zabírají nemoci, na stejné úrovni jsou také jiné příčiny. Respondenti, kteří vybrali tuto možnost, uvedli příčiny svého bezdomovectví vlastními slovy. Pro názornost uvedeny tabulce:

Otázka č. 1 b. Co pokládáte za hlavní příčinu své současné situace? Odpovědi z kategorie jiné:

Tabulka 8: Příčiny bezdomovectví - jiné

příčiny bezdomovectví - jiné	počet respondentů
alkohol	1
drogy	1
návrat ze zahraničí	1
neschopnost přizpůsobit se	1
strach z války – Ukrajina	1
vyhozen z domu	1
vlastní selhání, drogy, samota	1
ztráta bytu	1
politika	1
Celkový součet	9

Zdroj: autorka

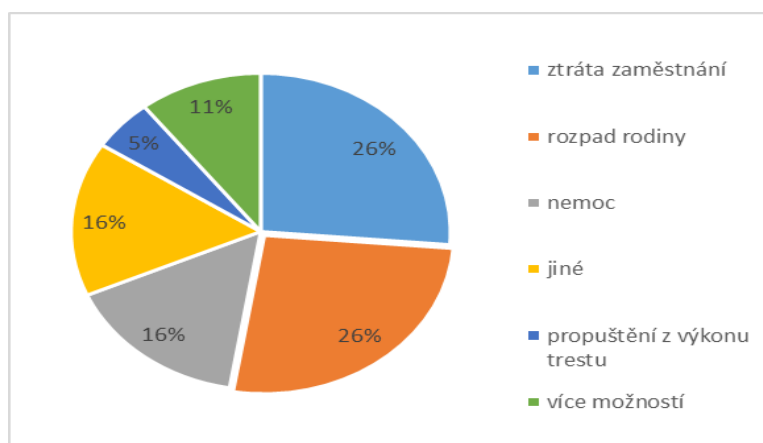
Ze skupiny respondentů se 6 lidí přiklonilo k výběru více možností. **Z celého počtu dotazovaných je to 11 %; z toho vyplývá, že bezdomovectví je komplexní problém, zasahující do více oblastí lidského života, není možné oddělit jednu stránku od druhé.** Jak vyplývá i z výsledku konsensuální konference o bezdomovectví: „je spouštěcím mechanismem souhra a kombinace dvou nebo více symptomů, které nakonec vedou k absenci bydlení...“ (Sborník konsensuální konference, str. 15, str. 41). Podobně, jen jinými slovy, hodnotí autoři, proč se lidé stávají bezdomovci (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, str. 18), když publikují, že je to „multifaktorový jev“, který je důsledkem kombinací vícero příčin. V této tabulce je zajímavá i příčina **drogy a alkohol**, které takto byly označeny 2 respondenty. Je patrné, že **tyto jevy nejsou u bezdomovecké populace víc rozšířeny než u populace bydlící.** Konec konců, kdyby byly stálými konzumenty těchto látek, nebyly by respondenty v dotazníkovém šetření autorky, protože zařízení má v podmínkách, že neposkytuje služby osobám pod vlivem.

Tabulka 9: Příčiny bezdomovectví - zaškrtnuty 2 odpovědi

příčiny bezdomovectví - zaškrtnuty 2 odpovědi	počet respondentů
nemoc, ztráta zaměstnání,	1
rozpad rodiny, propuštění z výkonu trestu	2
rozpad rodiny, zadlužení	1
rozpad rodiny, ztráta zaměstnání	1
ztráta zaměstnání, propuštění z výkonu trestu	1
Celkový součet	6

Zdroj: autorka

Graf 6: Zastoupení respondentů podle příčiny jejich současné situace v %

Zdroj: autorka

Příčiny vyvolávající propad do bezdomovecké populace jsou zřejmé i z jejich procentuálního vyjádření. Kromě největšího zastoupení, 26 %, které tvoří rozpad rodiny a ztráta zaměstnání, za pozornost stojí i příčina s nejnižším podílem 5 %, který připadá na propuštění z výkonu trestu. Na tento důvod upozorňuje i jiná publikace⁴⁸ (VÚSP 2015, Praha, str. 54) hlavně v souvislosti s jejich umístěním do tzv. „domů na půli cesty,“ kde by jim kromě ubytování měla být poskytnuta i jiná sociální služba zahrnující pomoc při vyřizování osobních záležitostí. Jak vyplynulo z rozhovoru s p. Pěnkavou, sociálním kurátorem pro Prahu 1, právě díky nedostatku kapacit v těchto zařízeních je návrat z výkonu trestu typickým startem k bezdomovectví.

⁴⁸ Publikace: Věra Kuchařová a kol., Vyhodnocení dostupných výzkumů a dat o bezdomovectví v ČR a návrhy postupů průběžného získávání klíčových dat, Praha 2015, dostupná z: praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_387.pdf

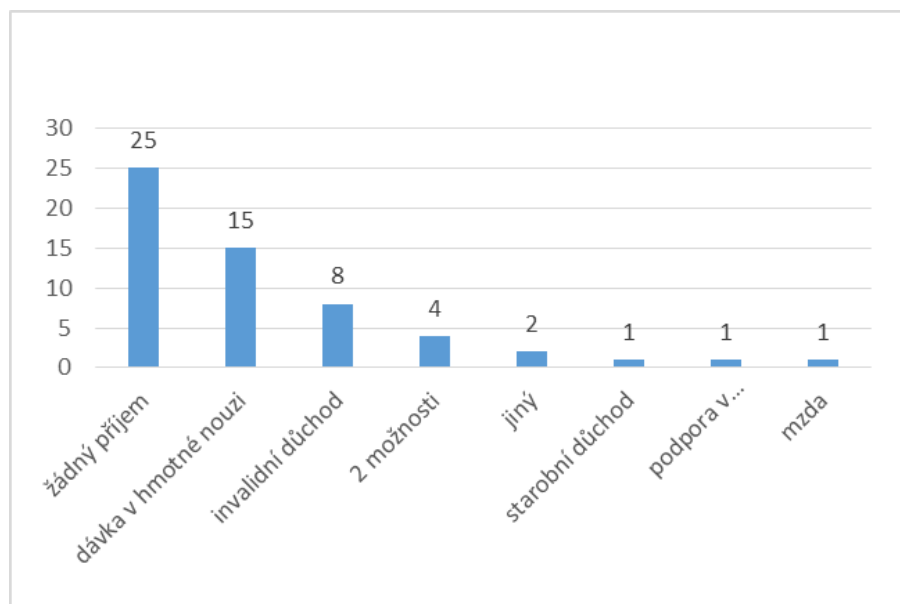
Otázka č. 2. Jaký druh příjmu pobíráte?

Tabulka 10: Zastoupení respondentů podle druhu příjmu

druh příjmu	počet respondentů
žádný příjem	25
dávka v hmotné nouzi	15
invalidní důchod	8
2 možnosti	4
jiný	2
starobní důchod	1
podpora v nezaměstnanosti	1
mzda	1
Celkový součet	57

Zdroj: autorka

Graf 7: Zastoupení respondentů podle druhu příjmu

Zdroj: autorka

Snad nejpodstatnějším činitelem v propadu do chudoby spojené se ztrátou bydlení je absence příjmů. Na tuto skutečnost upozorňuje řada autorů odborných publikací (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, 2012, str. 20, srov. KELLER, 2011, str. 89) a je také nejvíce zjevná z dotazníkového šetření mezi klienty Naděje. Z celkového počtu 57 dotázaných 25 lidí nepobírá žádný příjem.

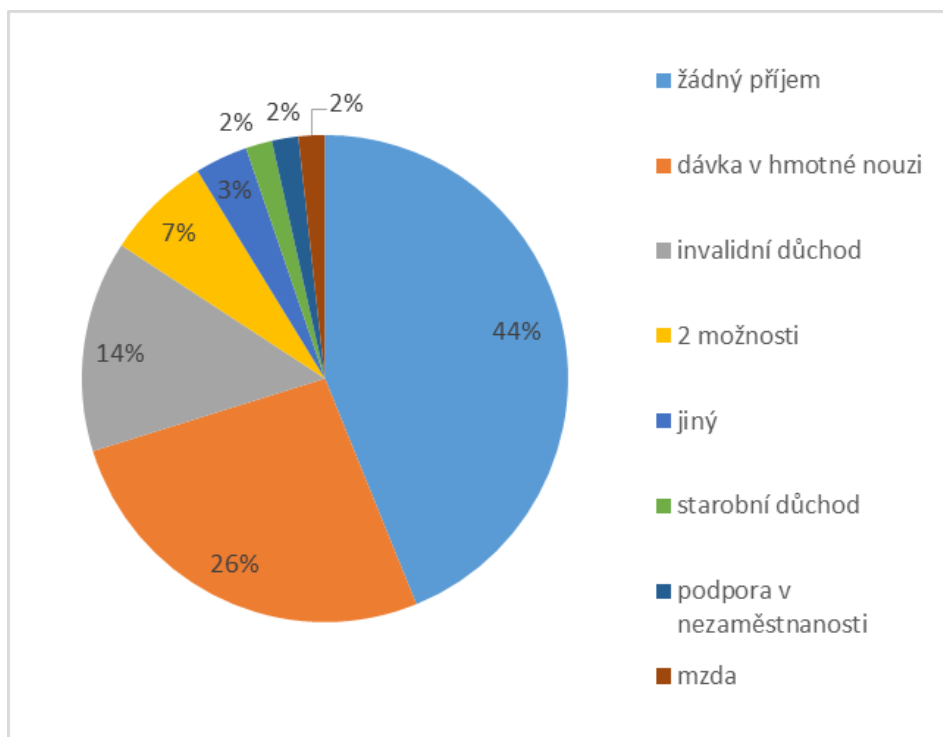
Graf 8: Zastoupení respondentů podle druhu příjmu - zaškrtnuty 2 možnosti

Zdroj: autorka

Z podrobného rozboru dotazníků vyplynulo, že právě **příjem je základní aspekt, který tvoří vstupnou bránu k bydlení**. V případě těchto čtyř odpovědí, kdy osoby pobírají starobní důchod, mzdu či podporu v nezaměstnanosti a k tomu ještě další příjem, se objevuje v typu ubytovacího zařízení byt, ne ubytovna. To znamená vyšší úroveň ubytovacího standardu. **Existuje zde logická návaznost a propojenost příjmu a bydlení. Čím vyšší příjem, tím si člověk víc potrpí na pohodlí v oblasti bydlení, je to dané hlavně tím, že si to může finančně dovolit.** V těchto případech se nejedná o byty, které by respondenti vlastnili, ale mají právo jich užívat, na základě jiného právního důvodu. Např. byt patří dceři, známému, nebo kamarádovi.

Graf 9: Zastoupení respondentů podle druhu příjmu v %

Zdroj: autorka

Nejvíce podstatná příčina, proč jsou lidi na ulici, je patrná z tohoto grafu. Z analýzy odpovědí vyplývá, že až **44 % respondentů nemá vůbec žádný příjem zdroj příjmu**. Jak uvádí autoři: „Nejčastějším problémem u bezdomovců bývá, že většina sociální pomoci je vázána na místo trvalého bydliště.“ (MAREK, STRNAD, HOTOVCOVÁ, str. 48) Další neméně významný důvod je fakt, že „lidé z ulice“ se nevyznají v postupech městských a sociálních úřadů, proto se ani nesnaží dávky dostat. Jejich nedůvěra vůči úřadům jim brání se o pomoc ucházet, tento fakt byl potvrzen i v rozhovoru s Alešem Strnadem, vedoucím terénních služeb Naděje v Praze. Další velmi početnou skupinu o **26 % tvoří příjemci dávek v hmotné nouzi**. „Je dávkou na uspokojení základních životních potřeb, na úrovni ještě přijatelné pro společnost.“ (www.mpsv.cz/cs/5) Když se podíváme na nejméně zastoupené druhy příjmů, jsou to starobní důchod, podpora v nezaměstnanosti a **až na konci je mzda, tvořící jenom 2 %**.

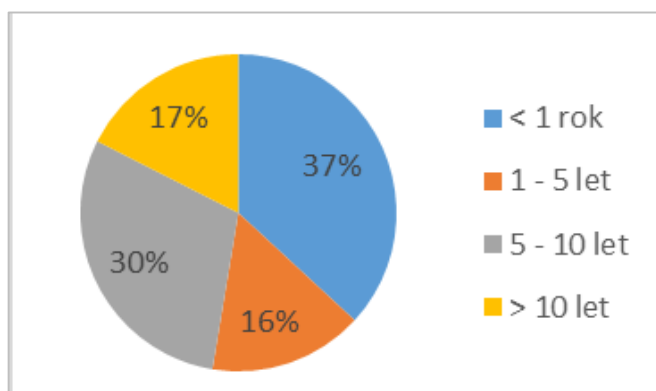
Otázka č. 3. Jak dlouho žijete na "ulici" - bez trvalého přístřeší (na ubytovně, v náhradním bydlení)?

Tabulka 11: Délka trvání problémů / pobyt na "ulici"

délka trvání problémů / pobyt na "ulici"	počet respondentů
< 1 rok	21
1 - 5 let	9
5 - 10 let	17
> 10 let	10
Celkový součet	57

Zdroj: autorka

Graf 10: Zastoupení respondentů podle délky pobytu "na ulici"

Zdroj: autorka

Nejvíce zastoupenou skupinou jsou podle dotazníku lidé přežívající na ulici **dobu kratší než rok, jedná se o 21 osob z celkového počtu, což je 37 %**. V dotazníku byla zajímavá výpověď jednoho z nich, který uvedl, že je na ulici jen 4 dny. Toto je skupina, se kterou se podle Aleše Strnada musí pracovat intenzivněji, protože ještě mají své sociální a hygienické návyky, na kterých se dá postavit jejich cesta ven z bezdomovectví. A právě tuto skupinu preferuje i Vojtěch Sedláček, autor projektu Nejdřív střecha, kterou spolufinancuje spolu s Nadějí. Smyslem je poskytnout člověku zázemí na období pár měsíců, aby se tak mohl vlastními silami postavit znovu na vlastní nohy. Bezdomovectví do jednoho roku se považuje za krátkodobé, do pěti let je to střednědobé a nad tuto hranici je považováno za dlouhodobé.

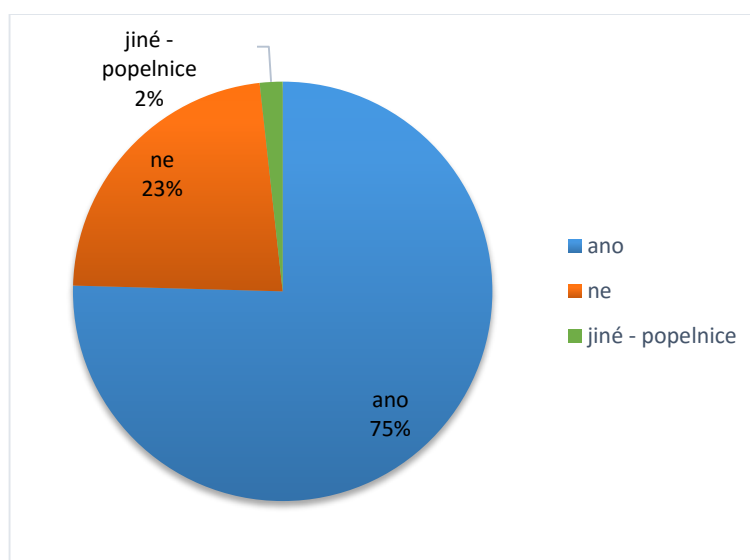
Otázka č. 4. Využíváte přespávání/ubytování "pod střechou?"

Tabulka 12: Využití přespání pod střechou

přespávání "pod střechou"	počet respondentů
ano	43
ne	13
jiné - popelnice	1
Celkový součet	57

Zdroj: autorka

Graf 11: Zastoupení respondentů podle využívání ubytovacích zařízení

Zdroj: autorka

Tato otázka směřovala k získání základní představy o typu bezdomovců, kteří se účastnili připraveného dotazníkového šetření. Kategorizace vnímání bezdomovců veřejností, která je rozdělena na zjevné, skryté a potenciální je patrná právě v odpovědi na tuto otázku. Právě rozdělení respondentů podle způsobu nocování bylo podstatné pro posuzování vhodného „ubytovacího řešení.“ Za **zjevné bezdomovce považuje veřejnost** podle autorů sborníku Konsensuální konference o bezdomovectví, lidi přespávající venku, kteří vyhledávají levné, nejlépe bezplatné ubytování, hlavně v zimních měsících, což v případě tohoto šetření můžeme kvantifikovat počtem **43 osob neboli 73 % respondentů**. Toto číslo je v porovnání se situací v celé Praze (vizte teoretickou část práce, vychází poměr 4 140 bezdomovců zjevných, 1 120 skrytých a zhruba 21 tisíc lidí, kterým bezdomovectví

hrozí, tedy tzv. potenciálních bezdomovců), takže **za celou Prahu je tento poměr za zjevné a skryté bezdomovce 5 260 (4 140 + 1 120), takže tento poměr 4 140 / 5 260 je roven 78 %**. Tento zjištěný fakt je nutné ještě poupravit a dovysvětlit další podpůrnou otázkou na frekvenci využívání ubytovacích služeb. Je velký rozdíl, jestli někdo využívá střechy nad hlavou párkrát v roce, když jsou venku velké mrazy, a zbytek roku tráví venku, nebo jestli uléhá každou noc do postele v rámci dostupných ubytovacích zařízení. **Lidé, kteří žádné ubytování nevyužívají, tvoří v případě tohoto dotazníkového šetření 13 osob a tvoří z celkem 57 respondentů 23 %**. Snad nejsmutnější odpověď je od respondenta, který za své útočiště označil popelnici, připomíná Diogena, který pobýval v sudu.

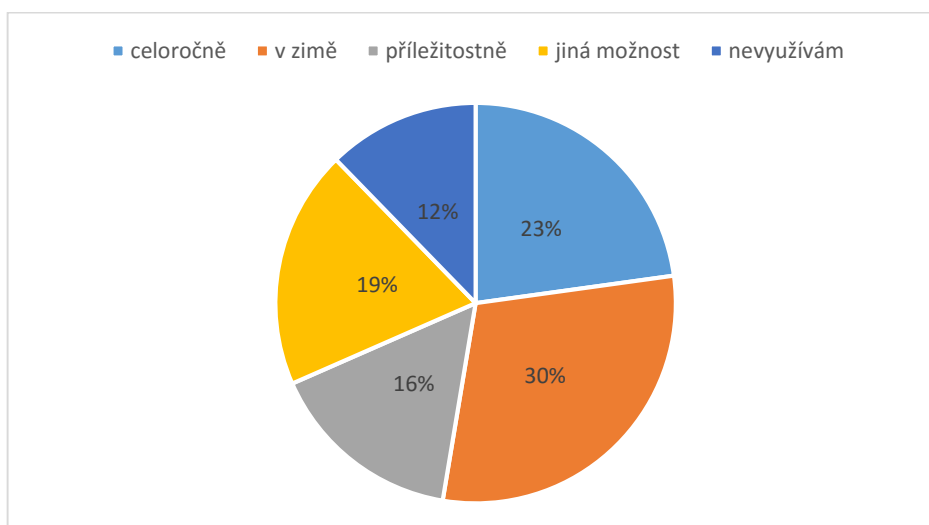
Otázka č. 5. Jak často využíváte ubytovacích služeb?

Tabulka 13: frekvence využívání ubytovacích

frekvence využívání ubytovacích	počet respondentů
celoročně	13
v zimě	17
příležitostně	9
jiná možnost	11
nevyužívám	7
Celkový součet	57

Zdroj: autorka

Graf 12: Zastoupení respondentů podle frekvence využívání ubytovacích služeb

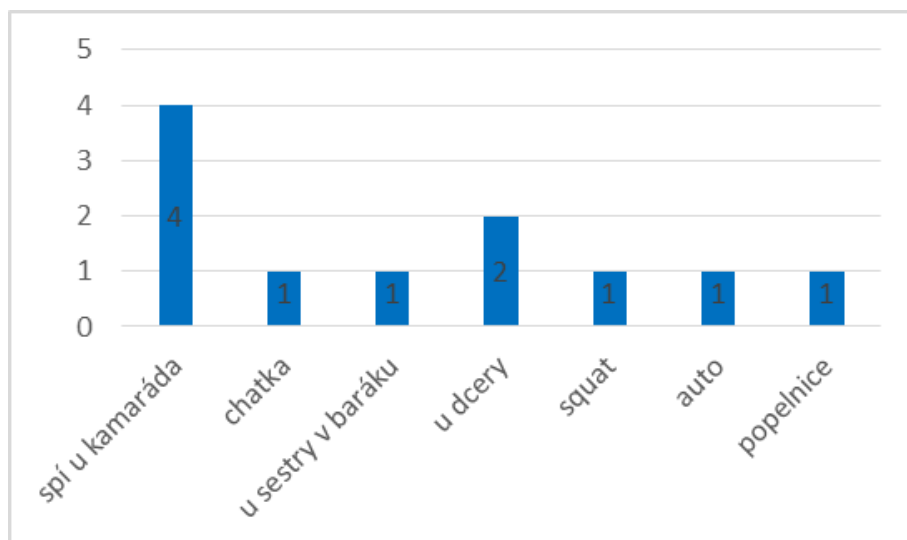

Zdroj: autorka

Z grafů je vidět, že respondentů, kteří přespávají pod střechou jen v zimě, je z počtu dotazovaných osob 30 %, to znamená, že zbytek roku preferují bydlení na ulici. Z toho vyplývá, že tato skupina lidí bez vlastního domova vlastně také spadá do kategorie zjevných bezdomovců, když je tedy připočteme k zjevným bezdomovcům z předešlé otázky. Bylo by to už 30 osob, co je 52 % z 57 oslovených klientů Naděje ($13 + (17, 30/57) = 52 \%$). **Celoročně využívá služby ubytovacích zařízení jen 13 lidí, co je 23 % z dotázaných.** Proč je počet osob využívajících ubytovací kapacity tak nízký, bylo předmětem dalšího zjišťování v rámci dobrovolnictví v zařízení. Během práce pro Naději docházelo k neustálým kontaktům a rozhovorům s klienty, kdy bylo většinou z nich potvrzeno, že noclehárny jsou na velmi nízké hygienické úrovni, jsou to masové přístřešky, kde hledají nocleh i osoby nedodržující základní hygienické návyky napadené všemi nebo svrabem. Proto lidé, kteří si za všech okolností potrpí na čistotu, mají velký problém přespávat v noclehárnách. Těžko říct, jestli se tento fakt zakládá na stoprocentně pravdivých údajích, skutečností ale je, že to potvrdili všichni, kteří byli osloveni.⁴⁹ Dalším důvodem uváděným přímo klienty byla velmi špatná zkušenost s okradením. Jeden respondent v rozhovoru řekl, že si jen odskočil na pár minut do sprchy a jeho doklady a další cennosti byly pryč. **V kategorii „příležitostně“** byla tato kategorie v dotazníku blíže specifikována na **10 noclehů ročně**, co představuje nižší frekvenci jako noclehy v zimním období. Takto **odpovědělo 9 respondentů**. Jsou to lidé, kteří využívají ubytování jen v krizových situacích, co je například velmi krutá zima, nebo když jsou nemocní.

⁴⁹ Autorka má k dispozici kazuistiku osmi případů, které už nejsou použity v práci kvůli opakování většiny faktů, která vyplynula již z dotazníkového šetření.

Tabulka 14: Zastoupení respondentů podle odpovědi jiné ubytování

Zdroj: autorka

V těchto případech se jedná o alternativní bydlení, které lidé ocitající se na ulici preferují před bydlením zřizovaným státem či jinými subjekty. V kategorii „jiné“ bylo celkem 11 odpovědí. **Co je možné vyčíst mezi řádky je, že 8 lidí z 11 má možnost využít pomoci rodiny nebo blízkých lidí** (odpovědi: u kamaráda, sestry, dcery, chatka). Právě tyto lidi můžeme označit za potenciální bezdomovce, protože jejich střecha nad hlavou má křehkou podstatu, založenou na dobré vůli jejich dobrodinců, nepatří jim. Lze říct, že využívají své vztahy, **které tvoří jejich vzácný sociální kapitál**.

Respondenti, kteří odpověděli, že služby vůbec nevyužívají (7 z celkového počtu, 12 %) uvedli, že přespávají v tramvajích (1 respondent) a další napsali, že jsou stále venku, na ulici (6). Z dotazníkové analýzy vyplývá, že **z celkového počtu 57 lidí, 12 % lidí (7 osob) skutečně po celý rok přebývá venku, bez využití noclehu v některém z dostupných zařízení**. V individuálních rozhovorech často vysvětlovali, že využívají k přespávání stany. Dále právě na základě rozhovorů vychází najevo, že se jedná o jedince, kteří se nechtějí přizpůsobit podmínkám a řádu ubytovacích zařízení. Důvodů může být nespočet, doplňkovým zjišťováním u spolupracovníků z Naděje, kteří situaci znají z praxe, vyšlo dále najevo, že jedním z hlavních důvodů jsou psychické bloky, které těmto lidem nedovolí být v prostoru s více lidmi. Je až alarmující (poznatky z rozhovorů s panem Strnadem a panem Pěnkavou), že počet bezdomovců s psychiatrickými diagnózami stoupá, odhadem 60 % z nich nějakou trpí, fakt byl autorce potvrzen i vedoucí střediska Naděje paní Daško Zemanovou. Již při první návštěvě Naděje, při pohovoru se sociálním pracovníkem, tato

fakta vyšla najevo. K další neméně závažné příčině, proč lidé nepřespávají v teple, je užívání alkoholu a drog, při jejichž nadměrném užívání nemůžou bezdomovci čerpat sociální služby pobytového charakteru.

Otázka č. 6. Jaký typ podporovaných ubytovacích služeb využíváte?

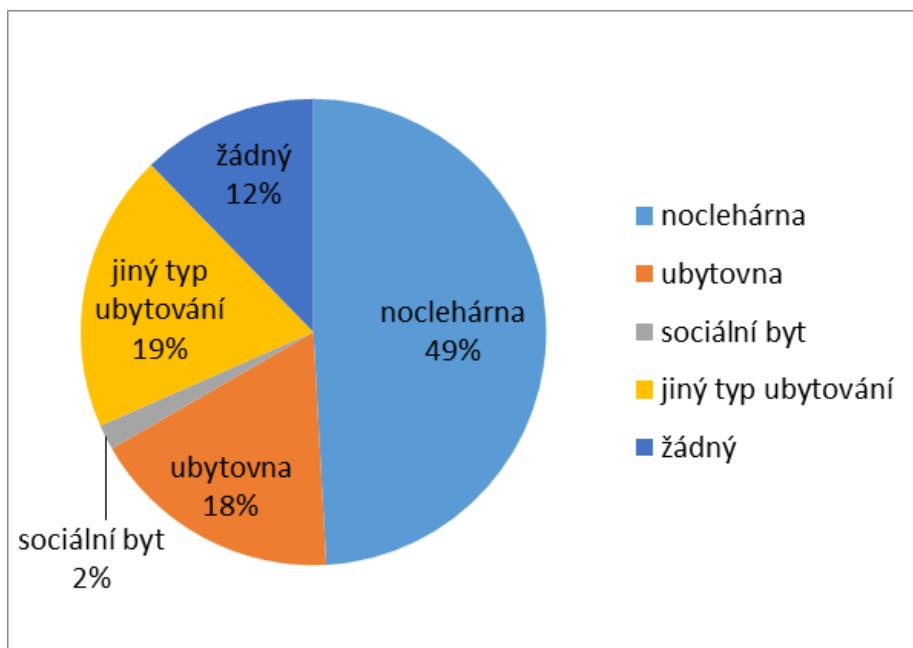
Tabulka 15: Typ ubytování

typ ubytování	počet respondentů
noclehárna	28
ubytovna	10
sociální byt	1
jiný typ ubytování	11
žádný	7
celkem	57

Zdroj: autorka

Otázka byla směřována k typu využívání jednotlivých zařízení, právě z důvodu velkého rozdílu mezi prvním z nich - noclehárnou a hierarchicky nejvýše stojícím sociálním bytem. **Je rozdíl, jestli člověk přespává v noclehárně, která je opravdu jen provizorním místem k nočnímu odpočinku, nebo užívá samostatný nájemný byt.** Noclehárna je první záchytný bod, sloužící jen na jednotlivá přespání, kdežto sociální byt je relativně stálé bydlení s nájemní smlouvou poskytující jistou garanci jistoty.

Graf 13: Zastoupení respondentů podle využívaných ubytovacích služeb v %

Zdroj: autorka

Z procentuálního rozložení je možno jasně vyvodit, že téměř polovina z dotazovaných klientů Naděje využívá noclehárny - 49 %, což v absolutní hodnotě znamená 28 respondentů. Další skupinu s 18 % tvoří ubytovny. **Je tedy vidět, že poskytování, ubytovacích služeb je pro 67 % (49 % noclehárny + 18 % ubytovny) oslovených klientů službou žádanou.** Dost negativním faktem zůstává, že užívání sociálního bydlení je dostupné jen pro 2 % dotazovaných respondentů, co je vzhledem k malému rozsahu dat jen jediná osoba.

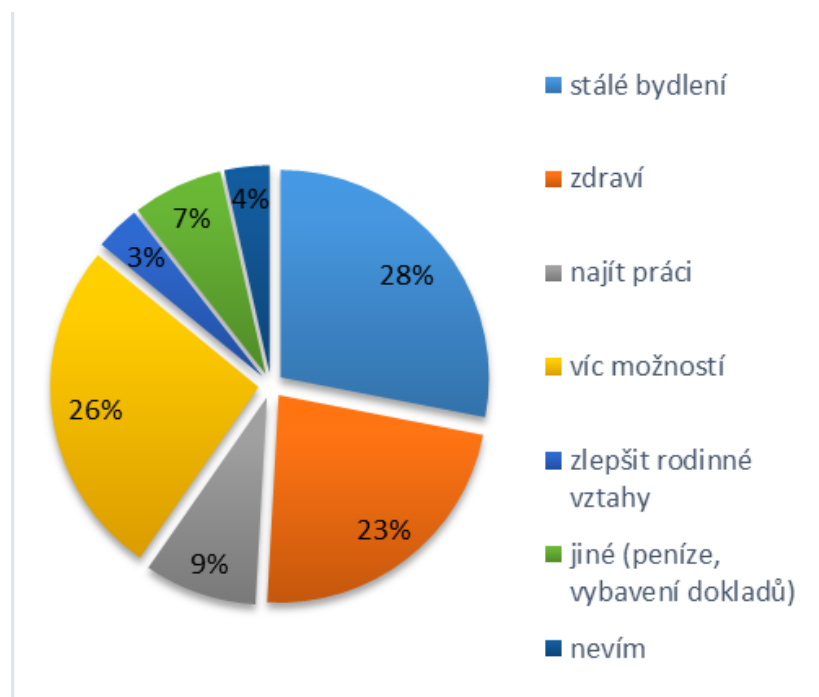
Otázka č. 7. Co byste chtěl/a vyřešit přednostně?

Tabulka 16: nejdůležitější věc k řešení

nejdůležitější věc k řešení	počet respondentů
stálé bydlení	16
zdraví	13
najít práci	5
víc možností	15
zlepšit rodinné vztahy	2
jiné (peníze, vybavení dokladů)	4
nevím	2
Celkový součet	57

Zdroj: autorka

Graf 14: Zastoupení respondentů podle nejdůležitější věc k řešení v %

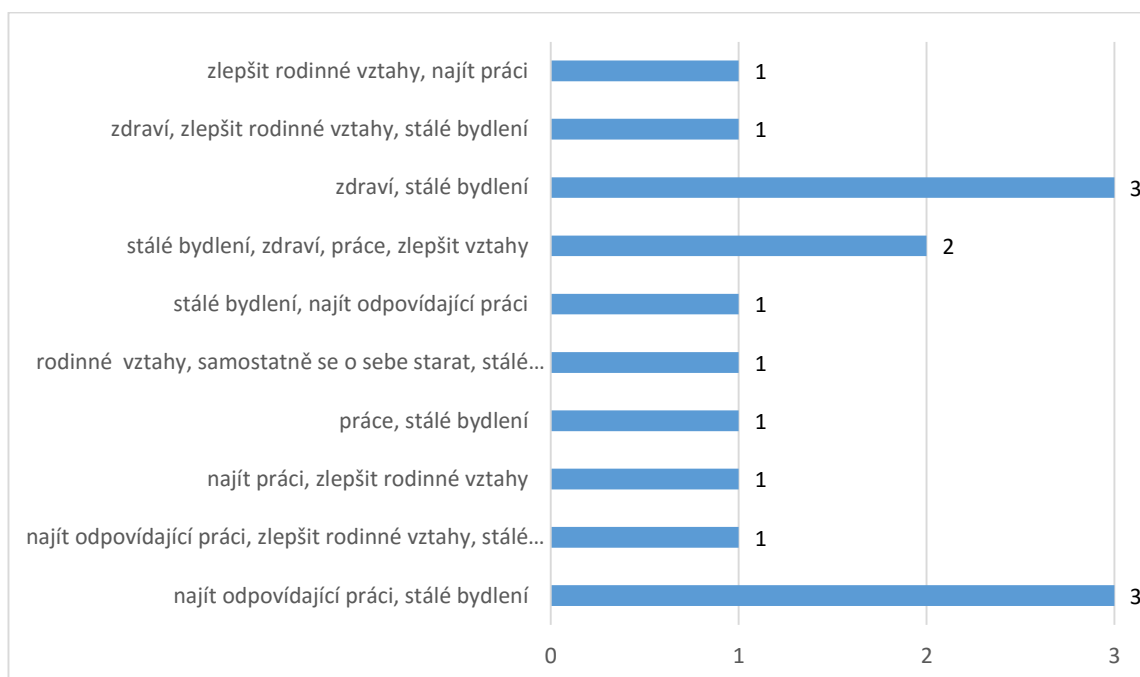

Zdroj: autorka

Zaměření otázky bylo na motivaci klientů ke změně jejich bezdomovecké situace. Z výsledků je patrné, že: stálé bydlení, zlepšení zdraví a nalezení práce odpovídající jejich kvalifikace je podstatné pro 34 z 57 klientů, co ale tvoří jen část z nich, protože bydlení si vybralo dalších 8 klientů, práci 7 a zdraví 3 (z těch co označilo víc odpovědí). **Zlepšení své**

situace v oblasti bydlení, zdraví a práce si přeje 52 oslovených klientů Naděje, pro další z nich pak představují priority zlepšení rodinných vztahů a peníze. S jistým překvapením může být konstatováno, že to určitě nejsou peníze samotné, které hýbou jejich vnitřními světy. Tento faktor (peníze) se vyskytl v dotaznících jen čtyřikrát. Ještě níže se umístilo přání zlepšit či znovu navázat rodinné vztahy. Výběr odpovědí, hlavně těch, kde bylo využito více možností, potvrzuje fakt, že v případě bezdomovectví se jedná o komplexní selhání v životě.

Graf 15: Priority řešení bezdomovecké situace - vybráno víc možností

Zdroj: autorka

Otázka č. 8. Varianty výběru: získání bydlení – „postupnými kroky“; „získání bydlení ihned“⁵⁰

Tabulka 17: varianty řešení bydlení

varianty řešení bydlení	počet respondentů
postupně - s pomocí	28
ihned - vlastní odpovědnost	27
neodpověděl	1
vlastní názor	1
Celkový součet	57

Zdroj: autorka

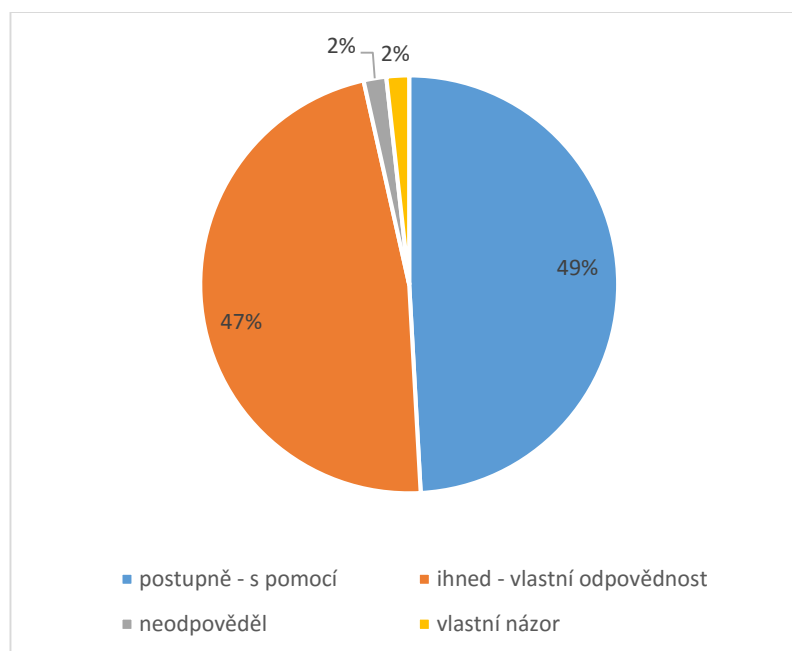
Tato otázka směřovala k velmi diskutovanému řešení hlavního problému bezdomovecké populace obyvatelstva, kterou je zabezpečení bydlení pro každého z nich. Jsou zde nastíněny dvě varianty poskytování bydlení ze strany státu navrhované experty na problematiku bezdomovectví z České republiky i z Evropy. **Jedna** z nich, v dotazníku uvedena s pracovním názvem „**ihned**“, je ve své základní myšlence podobná klíčovému přístupu národních strategií boje proti bezdomovectví⁵¹ s názvem „bydlení v první řadě“ („housing first“). Výhodou tohoto řešení je získání nájemného bydlení ihned, vyžaduje ale připraveného klienta, který chce nést odpovědnost za svůj život sám. Obdoba tohoto přístupu funguje v projektu Nejdřív střecha, který je ale časově velmi limitující, počítá se zabezpečením ubytování na 2 měsíce, kdy se klient stará pouze o to, aby svůj život „rozběhl“ (našel si práci, kontaktoval příbuzné, zařídil si odpovídající sociální dávky). **Druhá varianta v dotazníku s názvem „postupně, s pomocí“** je myšlena jako varianta „bydlení až po přípravě“ (přesná definice dostupná ve sborníku z konference o bezdomovectví), jedná se o víceúrovňový model. Tento model předpokládá postupné řešení situace bydlení, od

⁵⁰ Varianty priorit k získání dostupného bydlení: „**postupnými kroky**“ je adekvátní k variantě víceúrovňového modelu neboli „housing ready“ a varianta „**získání bydlení ihned**“ představuje způsob „housing first“ neboli „nejdříve střecha“ navrhované v Koncepci prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020.

⁵¹ Přesné definování obou variant, dostupné z: Radim Král. Konsensuální konference o bezdomovectví v České republice. MPSV. [online]. 2014 [cit. 2016-02-05]. Dostupné z: <http://www.bezdomovectvi.info/cs/sbornik-z-konference/>

nocleháren, ubytoven a tréninkových bytů až po samostatné bydlení s nájemní smlouvou, s možností využití pomoci ze strany sociálních pracovníků. Tato forma je vhodnější pro klienty, kteří již trochu „vypadli“ z řešení běžných, operativních záležitostí, vlivem dlouhodobé ztráty bydlení, nebo pro ty, kteří si tolik nevěří, že jsou schopni situaci zvládnout sami, jinými slovy mají méně předpokladů vést samostatný život.

Graf 16: Zastoupení názorů klientů na blíže popsané dvě varianty

Zdroj: autorka

Prezentace dat v grafické formě napovídá, že rozložení názorů na řešení bezdomovectví v podobě poskytnutí bydlení je velmi vyrovnané. Z celkového počtu 57 dotazovaných, **28 (49 %) upřednostňuje variantu bydlet hned, jsou to ti, kteří chtějí svůj život kormidlovat víc sami, cítí se jako kapitáni na své lodi. Variantu postupných kroků zas uvedlo 27 lidí (47 %).** Smyslem této otázky byly osobní preference zúčastněných. Z dotazníkových výpovědí se ale nedá reálně určit, jestli ti, co napsali variantu „ihned“, jsou schopni samostatně a hlavně zodpovědně směřovat svůj život.

Nutno dodat, že u této otázky autorka obě dvě varianty s respondenty podrobně probrala ještě před začátkem vyplňování. Během vyplňování odpovědí bylo od klientů pár dotazů na důvod této otázky, cítili potřebu říct, že nevěří, že by mohli znovu získat stálé bydlení, i když si to valná většina z nich spolu se zdravím a nalezením práce opravdu přeje.

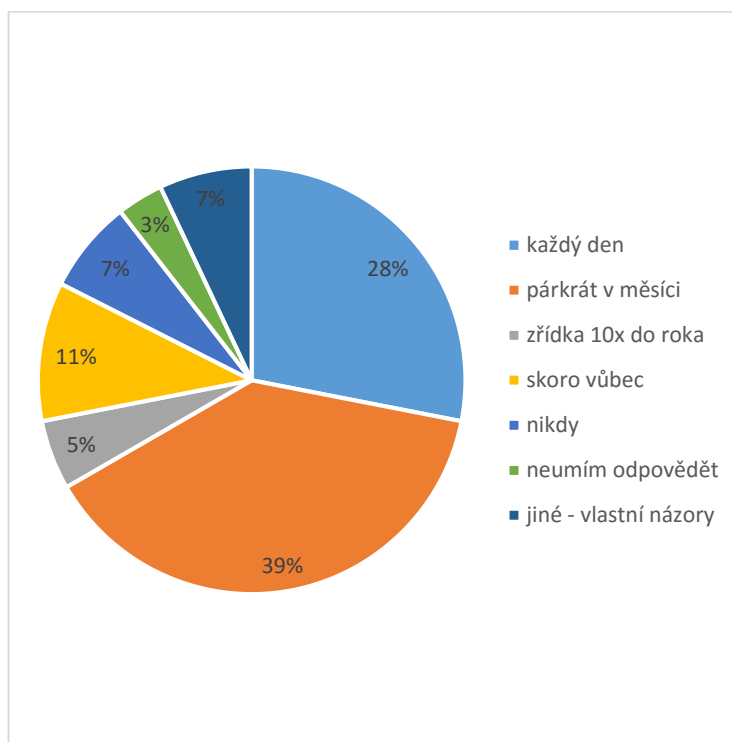
Otázka č. 9. Jak často pociťujete i ve své těžké situaci radostné pocity? (pohodu, spokojenost, štěstí)

Tabulka 18: Frekvence příjemných pocitů

frekvence příjemných pocitů	počet respondentů
každý den	16
párkrát v měsíci	22
zřídka 10x do roka	3
skoro vůbec	6
nikdy	4
neumím odpovědět	2
jiné - vlastní názory	4
Celkový součet	57

Zdroj: autorka

Graf 17: Frekvence prožívání pozitivních pocitů u respondentů

Zdroj: autorka

Tato otázka byla ještě před její zařazením do dotazníku konzultována s vedoucí centra Naděje, paní Daško Zemanovou, bylo doporučeno, aby otázka s klienty byla podrobněji rozebrána ještě před vyplňováním. Proto byly hlavně pozitivní pocity pro jasnější představu vysvětleny opisem a více pojmy (pohoda, spokojenost, štěstí, přátelství, láska, vnitřní radost). Za otázku byli nakonec zřejmě vděční, 7 z nich do dotazníku vlastními slovy uvedlo, že jejich vnitřní rozpoložení nikoho nezajímalo. Jedna odpověď byla, že radostí pro klienta jsou lidé v Naději. I když odpovědi byly možné výběrem frekvence výskytu pozitivních pocitů, 4 odpovědi byly dopsány vlastními slovy (radost mi dodává přítelkyně; i když jsem bezdomovec, snažím se žít; jaké si to člověk udělá, takové to má; v této situaci nelze být v pohodě).

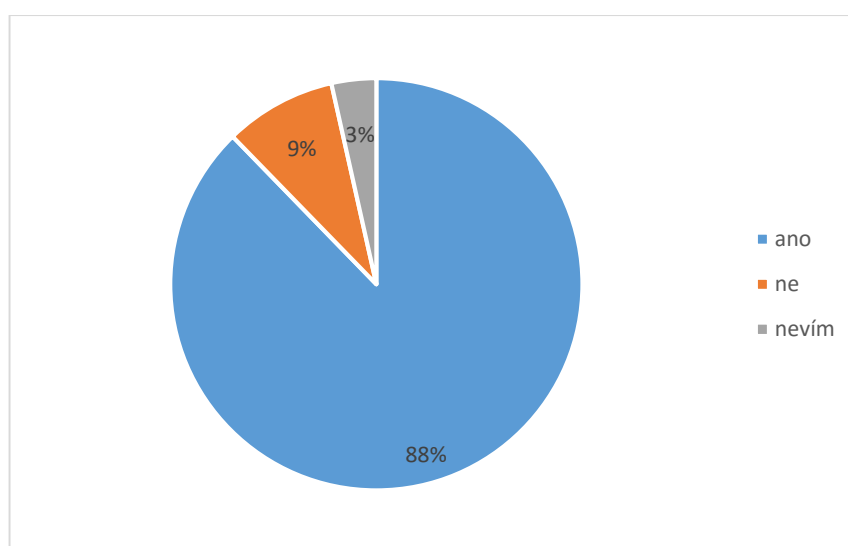
Otázka č. 10. Myslíte si, že problém bezdomovectví může zasáhnout do života každého člověka?

Tabulka 19: Může bezdomovectví zasáhnout do života každého člověka?

názory ohledně zasažení bezdomovectvím	počet respondentů
ano	50
ne	5
nevím	2
Celkový součet	57

Zdroj: autorka

Graf 18: Může bezdomovectví zasáhnout do života každého člověka?

Zdroj: autorka

Od koho jiného by mohla být autentičtější odpověď než od samotných lidí bez vlastního domova. Na základě prostudovaných existujících průzkumů⁵², ale i příspěvku odborníků ve sborníku Konsensuální konference o bezdomovectví⁵³ je víc než jasné, že každý občan se vlivem různých vnějších faktorů a osobního selhání může dostat až na existenční dno, bez střechy nad hlavou.

Mezi klienty, kteří vyplnili dotazník, bylo 50 lidí, tvořících 88 % respondentů, kteří si myslí, že bezdomovcem se může stát každý člověk, a 5 lidí, 9 %, zastává názor, že bezdomovectví neohrožuje celou populaci lidí v ČR.

Otázka č. 11. Vybral/a byste si život "bez střechy nad hlavou" dobrovolně?

Tabulka 20: Vybral/a byste si život "bez střechy nad hlavou" dobrovolně?

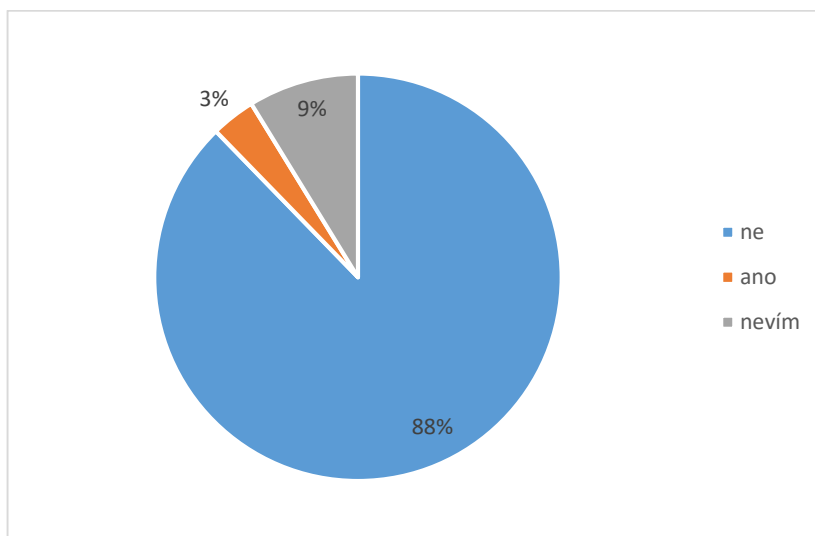
dobrovolný výběr bezdomovectví	počet respondentů
ne	50
ano	2
nevím	5
Celkový součet	57

Zdroj: autorka

⁵² Barták, Bezdomovství v ČR: Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty, 2011; srov. Prudký, Šmídová, Kudy ke dnu, Analýza charakteristik klientů Naděje, Praha, 2010

⁵³ Radim Král. Konsensuální konference o bezdomovectví v České republice. MPSV. [online]. 2014 [cit. 2016-02-05]. Dostupné z: <http://www.bezdomovectvi.info/cs/sbornik-z-konference/>

Graf 19: Vybral/a byste si život "bez střechy nad hlavou" dobrovolně?

Zdroj: autorka

Velmi přesvědčivý poměr respondentů jednoznačně vypovídá o tom, že z 57 dotazovaných většinových 50 oslovených, 88 %, by si nevybralo bezdomovectví dobrovolně. Jen 3 %, 2 respondenti, by si bezdomovectví dobrovolně vybrali. Při podrobnější analýze jejich dotazníků, vyplynulo, že jeden z nich byl v dětství týrán vlastním otcem a druhý také upřednostňuje potulný život a „bydlí“ v popelnici vlivem nefungující rodiny.

Z odpovědi nevím se ve dvou případech jedná o lidi přepuštěné z výkonu trestu, odpověď ne použil muž drogově závislý a další dva muži závislí na alkoholu.

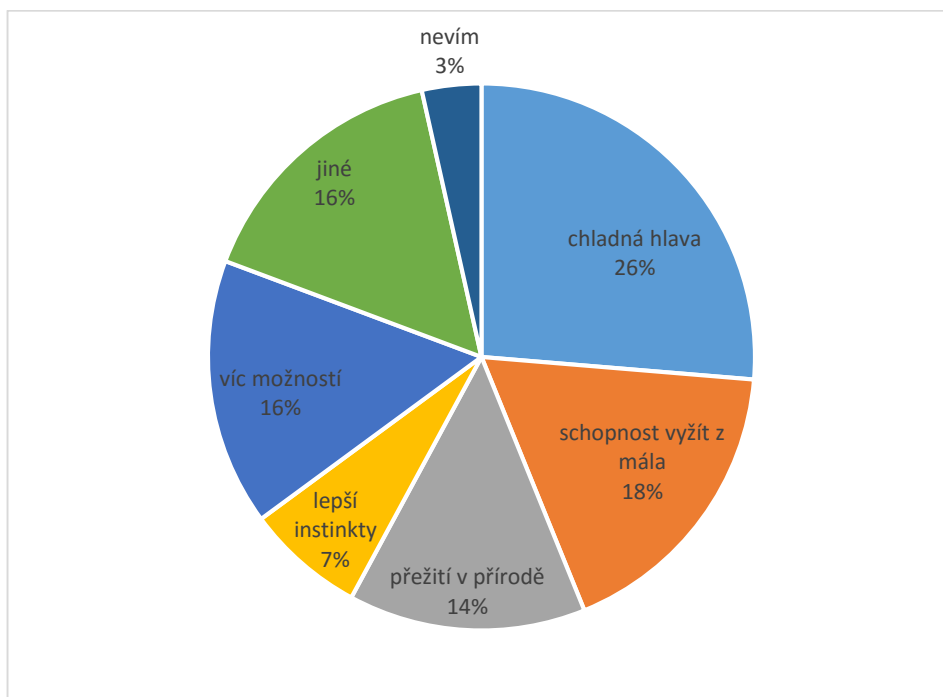
Otázka č. 12. V čem si myslíte, že máte oproti bydlícím "navrch" v čem si dokážete lépe poradit?

Tabulka 21: Výhody bezdomovectví

výhody bezdomovectví	počet respondentů
chladná hlava	15
jiné	9
lepší instinkty	4
neodpověděla	1
nevím	1
přežití v přírodě	8
schopnost vyžít z mála	10
více možnost	1
více možností	6
více možností	2
Celkový součet	57

Zdroj: autorka

Graf 20: Schopnosti získané díky bezdomoveckému způsobu života

Zdroj: autorka

Tato otázku byla zařazena do dotazníku až na základě důkladnější znalosti prostředí, získané působením autorky v Naději, kde pracovala o víkendech jako dobrovolnice. Čas strávený s lidmi v těžké životní situaci autorku posunul k úplně jinému vnímání nich samotných a k uvědomění, co všechno tito lidé v důsledku pobytu venku musí zvládat, aby přežili.

V této otázce bylo k dispozici kromě čtyř vyjmenovaných odpovědí i možnost vysvětlení vlastními slovy. Klienti mohli, a také využili, možnosti označit více odpovědí.

Z odpovědí: chladná hlava, schopnost vyžít z mála, přežití v přírodě, lepší instinkty, si vybralo 65 % oslovených, v absolutních číslech je to 37 lidí. Z 9 respondentů, kteří si vybrali několik variant kombinací, se nejvíc opakovalo přežití v přírodě a chladná hlava. Jak podotklo několik respondentů, ti, co žijí venku, musí být silní a předvídaví a řešit jen to, co právě hoří.

Vlastními slovy pak ohodnotilo své nabyté bezdomovecké schopnosti 9 respondentů. Jejich vyjádření: umím si vždy sehnat jídlo; spoléhám jen sám na sebe (dvakrát); nemám strach kohokoliv oslovit; umím žít bez ohledu na životní okolnosti; nemusím se nikomu podřizovat (třikrát); zkušenost k ničemu – nevím o žádných přednostech, potřebuji stále pomoc.

5 Zhodnocení výsledků a diskuse

5.1 Výsledky teoretické části

Na základě získaného přehledu ze studia odborné literatury zaměřené na sociální politiku, která tvoří základní rámec pro uplatňování sociální spravedlnosti v každé společnosti, vyplývá, že v současném období prožívá koncept sociálně štedrého státu svoji krizi. Je to dáno hlavně faktem, že sociální systém funguje jako spojitá nádoba. Když na jedné straně někdo ze systému dostává, například proto, že si nedokáže prostředky na život obstarat sám, někdo jiný je musí do toho samého systému vložit. Zdá se, že střední vrstvy, které dlouho plnili úlohu „posledního sponzora“, už tento úkol odmítají. Snad je to z obavy, že chudoba, číhající na trhu práce může dohnat i je.

Tato situace je patrná na všech politických úrovních. A tak počínaje Koncepcemi, přes zákony či plány, narážíme na stejný problém: sice fakticky existují, deklarují konkrétní cíle, vymezují svá pole působení, ale chybí jim životaschopnost funkčních nástrojů, která by zaručila jejich efektivitu.

A tak i tato práce, která si kladla za cíl najít nástroje bytové politiky a zjistit, jaká je jejich efektivita při aplikaci na sociálně vyloučené jedince, může potvrdit, že nástroje existují. Tvoří je: koncepce, zákony, dávky, instituce, které mají v popisu řešit bezdomovecký problém.

- **Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020** tvoří rámec, východisko, které má podporovat prevenci a možnost sociálního začlenění bezdomovců do obvyklého standardu života, tedy do existence s bydlením, dále se dle této koncepce má rozšířit podoba sociální práce s bezdomovci z dostupného bydlení, které tvoří noclehárny a azylové domy, na koncept zaměřený na nejprve bydlení, tvořen garantovaným bydlením.

Důvody proč nejsou nástroje efektivní:

- **Koncepce** nevyčleňuje finanční prostředky, které autoři analýzy této koncepce vyčíslily jen v investiční oblasti na 735 mil. Kč
- **nemá podporu v legislativě**, neexistuje zákon o sociálním bydlení, který je základním předpisem při realizaci postupu „Housing first“, dalším právním předpisem je zákon o 108/2006 o sociálních službách, který je potřeba buď novelizovat, nebo úplně nahradit jiným, který by zrušil stávající podmínku trvalého pobytu.
- **Státní fond rozvoje bydlení, v gesci MMR** je konkrétní nástroj, který spoluvytváří kvalitní podmínky pro rozvoj bydlení, podporuje bydlení pro sociálně, zdravotně, či jinak znevýhodněné občany. Tento nástroj je určený na poskytování dotací na výstavbu bytů pro seniory, zdravotně postižené, i na vstupní byty, které jsou pro osoby v nepříznivé sociální situaci, ale ani tato kategorie není vhodná pro osoby bez příjmu, protože se zde platí nájem.
- **Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi** z titulu tohoto zákona mají osoby v hmotné nouzi nárok na příspěvek na živobytí, který je dnes stanoven na 2 200,- Kč, i když si bezdomovec tuto dávku zařídí, nepostačí mu ani na pokrytí základních potřeb, a už vůbec ne na zaplacení nájmu v bytě. Na další dávku: doplatek na bydlení, už bezdomovec právo nemá.

Bezdomovecká populace, která nepobírá žádný nebo jen příjem na úrovni dávek v hmotné nouzi, je proto ve 100 % odkázána na sociální služby, které jim poskytují neziskové organizace, tyto služby jsou materiální. Patří sem poskytování stravy, umožnění použít sprchu, možnost lékařského ošetření. Ze služeb týkající se ubytování jsou to noclehárny, azylové domy. Další formy bydlení úplně chybí. A i když budou taxativně vymezeny v zákonu, fakticky neexistují.

Proto když budeme posuzovat efektivitu daných nástrojů, bylo by to nejlépe vyjádřeno podle počtu znovu ubytovaných bezdomovců. Tyto statistiky neexistují, na druhou stranu se dá vyjádřit odhadovaný počet bezdomovecké populace, která nemá střechu nad hlavou. Dle odhadů z roku 2011⁵⁴ je jich kolem 131 300 za celou republiku. V Praze jich je na základě

⁵⁴ Konsensuální konference o bezdomovectví v České republice: *sborník z konference* : Praha, 26.-27.11.2014. Vydání první. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015. ISBN 978-80-7421-094-5.

toho samého zdroje dat kolem 26 000. Z toho těch, u kterých se odhaduje, že neužívají byt, je jich 5 260, počet ubytovacích kapacit na celou Prahu v podobě nocleháren a azylových domů je 700, co k tomu dodat více? Město Praha má z celkového bytového fondu 6 684 bytů, 277 bytů určených pro osoby v sociální tísní. Podle podmínek ale na tyto byty lidé žijící bez domova nedosáhnou.

5.2 Výsledky ze šetření konaných s aktéry i příjemci sociálních služeb

Na základě rozhovorů uskutečněných s osobami, které přímo pracují s lidmi bez domova, a osobami, které vytvářejí rámec této pomoci v oblasti bytové, byly zjištěny tyto poznatky:

Osoby, které pracují přímo s klienty sociálně vyloučenými byly tři: pan Aleš Strnad, vedoucí terénních služeb střediska Naděje Praha, paní Jaroslava Daško Zemanová, vedoucí denního centra Naděje U Bulhara a pan PhDr. Pavel Pěnkava, sociální kurátor a vedoucí oddělení sociální prevence Úřadu městské části Praha 1.

Všichni tři dotazovaní svou práci vykonávají jako poslání, je zde cítit velmi silný emocionální osobní vklad. Být v kontaktu každý den s lidmi bez střechy nad hlavou vyžaduje mít otevřené srdce a nadhled zároveň. Určitě to nezvládne každý, důkazem toho je i častá fluktuace lidí, pracujících pro bezdomovce.

Analýzou rozhovorů bylo zjištěno, že bezdomovectví se v lokalitě Praha řeší jen na úrovni uspokojování materiálních potřeb sociálně vyloučených lidí. Fungují zde centra sociálních služeb, které poskytují stravu, ošacení, sociální služby v podobě poradenství, jak se vypořádat se ztrátou dokladů, kde si zařídí potvrzení a dávky v hmotné nouzi, dále pak psychologickou pomoc, či ošetření lékaře. Na úrovni bydlení je situace žalostně kritická. Fungují jen noclehárny a azylová centra, která umožňují přespávat bezdomovcům prakticky jen z noci na noc, popřípadě na velmi krátce vymezený čas. Pokračující formy, jako jsou tréninkové byty či byty nájemné úplně chybí. Na ulici v Praze „žije“ kolem 5 260 lidí, všechny dostupné ubytovací kapacity na jednu noc mají v letním období kapacitu kolem 500 míst, v zimním období se kapacity navyšují, hlavně když teplota 3 dny po sobě klesá pod -5°C, v tomto období Praha nabízí i víc jak 1000⁵⁵ lůžek, ovšem v provizorních prostorech, jako jsou například stany. Jenže je velký rozdíl mezi ubytováním a bydlením, z hlediska

⁵⁵ Zjištěno: šetřením autorky, rozhovor s PhDr. Pavlem Pěnkavou

standardu je neporovnatelná noclehárna, kde se chodí klient jen vyspat na lůžko, které musí v 6 hodin ráno opustit, nebo má k dispozici svůj prostor, byt se soukromím, které nabízí domov.

V rozhovoru dále zaznělo, že varianty, které jsou v Konceptu prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020 vymezeny jako „vícestupňový model“ a „bydlení ihned“, jsou pro klienty vhodné obě. Ta první, která by měla být realizována metodou postupných kroků od bydlení na úrovni nocleháren až po nájemné byty, je vhodnější pro lidi, kteří jsou na ulici delší dobu a varianta, kdyby klient dostal nájemný sociální byt hned, je vhodnější pro osoby motivované ke změně. Chybí jediné – realizace. Z analýzy rozhovorů je patrné, že osobám pracujícím v sociálních službách vadí, jaký obraz o bezdomovcích přinášejí média, kdy je vykreslují jako lidi, kteří si tuto cestu vybrali dobrovolně a kvůli svému svobodnému duchu se nechtějí přizpůsobovat řádu společnosti, tato varianta je sice taky pravdivá, ale u mizivého procenta těchto lidí, pravda je taková, že je nezachytila sociální síť dřív, a nevrátila je do stavu bydlících. Bezdomovectví je stav sociálního vyloučení jedinců, kteří jsou odsunuti na okraj společnosti, a není zde přítomna politická vůle této stále ještě malé skupině obyvatel pomoci víc.

Z dalších rozhovorů s Ing. Trejtnarem, referentem bytového odboru MHMP a PhDr. Klineckým, ředitelem odboru zdravotnictví, sociální péče a prevence MHMP a také spoluautorem návrhu koncepce pro řešení problematiky bezdomovectví vyplynulo, že Praha sice vlastní byty pro osoby ocitající se v sociální tísní, ale prioritně nejsou určeny pro kategorii sociálně vyloučených bezdomovců, posuzování přesných podmínek pro jejich užívání tuto skupinu ihned vylučuje. Koncepce bytové politiky Prahy se sice bude ubírat směrem k budování sociálního bydlení, kvůli tomu je vytvořen bytový fond pro sociální účely, ale bude se zaměřovat na řešení situace seniorů, kteří se ocitají ve stavu hmotné nouze. V Praze proto lidé, kteří už střechu nad hlavou ztratili, nebudou předmětem bytové sociální politiky.

Je ale nutno dodat, že Praha má výjimečné postavení hlavního města, je příznačné, že právě ona přitahuje osoby, které v jiných městech nenašly uplatnění, a tak hledají aspoň víc rozšířenou sociální síť pomoci. Právě Praha řeší bezdomovecký problém, který rozsahem i dosahem přesahuje její hranice. Proto zde není politická vůle řešit problémy, které se do Prahy jen stěhují z jiných oblastí.

Šetření s lidmi bez domova přineslo závěry, které lze do určité míry přirovnat k výzkumům celostátním. Z oslovených 57 respondentů, kteří byli klienti Naděje v Praze, vyplynulo, že tento fenomén je skoro výlučně mužskou záležitostí, 86 % z nich byli muži. Z další analýzy plyne, že 67 % z nich jsou lidé mezi 40 – 60 lety věku. Potvrdil se i fakt, že se jedná o lidi, kteří svůj poslední trvalý pobyt mají na území Prahy jen z 53 %. Hlavními důvody propadu do jejich stavu se stala ztráta zaměstnání a rozpad rodiny, z 57 respondentů to uvedlo 30 lidí. 44 % dotazovaných nepobírá žádný příjem, a to ani hmotné dávky v nouzi, a od tohoto faktu se pak odvíjí i jejich využívání ubytovacích služeb, které jsou víceméně na úrovni nocleháren. Při zkoumání odpovědi na otázku ohledně „pádu na dno“ 50 z 57 odpovědělo, že tato situace se může stát opravdu každému, stejná byla i odpověď na otázku, jestli by si tento způsob života zvolili dobrovolně, z celého vzorku klientů jen dva uvedli, že ano. Jedna z otázek se týkala jejich dovedností, které jsou vlivem „života na ulici“ vyvinuty lépe, 65 % lidí bez domova si vybralo z možností schopnost vyžít z mála, lepší instinkty, přežití v přírodě a také řešit problémy s chladnou hlavou.

5.3 Diskuse - pohled autorky

Vzhledem k autorčiným zkušenostem získanými dobrovolnickou prací pro denní centrum Naděje U Bulhara v Praze zde může dojít k propojení faktů získaných o lidech ocitajících se na hranici chudoby z odborných zdrojů, dotazníkového šetření i rozhovorů s osobami pracujícími v sociálních službách.

I když fakt, že lidé bez domova jsou v ČR marginální skupinou, jejich problémy rozhodně nemůžou být opomíjeny, důvodem je i stále častější zásah moderní chudoby, která je vázána na trh a která může zaútočit na každého. Jedinci tak stačí někdy opravdu jenom přijít o práci a nebýt po dobu hledání nové finančně zajištěný. Žijeme v tekuté době, která přelévá tekutinu našich jistot z jedné strany na druhou někdy až překvapivě rychle.

Po zhodnocení všech možností ochrany, které dnes lidé bez domova mají, ze strany státu, vidíme, že sice neumřou hladu, protože najíst opravdu každý z nich dostane, mají také zabezpečenou možnost hygieny, která je zadarmo dostupná každému, ale možnost vrátit se do stavu bydlící společnosti mají jen teoreticky.

Není možné změnit tuto situaci hned, protože vyvození rozhodnutí a jejich naplnění činy chce odvalu a zapálené lidi. Autorka se proto sama rozhodla pro otvírání tématu bezdomovectví ve svém okolí, kde informuje své spolupracovníky, rodinu, kamarády,

známé o faktech, které bezdomovce vykreslují ne jako zapáchající osoby s igelitovými taškami, ale jako lidi, kteří ztratili svoji důstojnost, protože nadělali více chyb než ostatní. Metodou kaizen (postupných kroků) se situace mění. A tak autorka nosí v igelitových taškách do Naděje potraviny, oblečení od lidí ze svého okolí a věnuje svůj čas lidem, kteří nemají domov. Žijí pod mostem obrazně i fakticky, centrum služeb Naděje se totiž nachází pod silničním mostem. Cestou je zatím jen obyčejná solidarita, postavená na principu humánnosti. Není to změna koncepce nebo zákona, není vedena shora, ale proudí zdola. Tam to musí začít. Stačí žít s přesvědčením, že funguje věta: „Dám a bude mi dáno.“

6 Závěr

„Dešťová kapka se v sousedství ostatních těší ze své individuality. Nemá jak zjistit, že padá, a že ji čeká louže.“ Citováno z knihy: Tři svíce za budoucnost, Václav Cílek

Práce si kladla za cíl zhodnotit nástroje bytové politiky působící na sociálně vyloučené občany na úrovni celostátní i vybrané, lokální. Po přezkoumání situace z pohledu legislativní, institucionální ale i finanční plyne, že tyto průzkumy, i kdyby byly udělány na úrovni špičkových analytiků, situaci neřeší. Jsou jen směsicí popsaných koncepcí, přesně vymezených zákonů, jasně definovaných postupů, ale nefungují.

Chybí jim jen krůček k aplikaci na lidi, kteří to potřebují, kteří jsou vymezeni jako cílová skupina. Tím podstatným co chybí, je politická vůle, chuť a rozhodnutí, vložit do Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví, Koncepce bydlení, zákonu o sociálních službách skutečnou motivaci k činu.

Efektivita nástrojů se měří počtem lidí, kterým jejich aplikace pomůže, kteří se díky realizaci konkrétního kroku posunou ze stavu nebydlící populace do stavu bydlících, a tuto statistiku i vzhledem k těžce uchopitelnému jevu, jakým je, bezdomovectví nikdo neposkytl.

Jde sice o marginální jev, kterého důsledky jsou ale hrozné a pro mnohé nepředstavitelné, i když kdo ví. Střední třídy stále více chudnou, a tak to možná budou právě bezdomovci, od kterých se bude možné učit, jak využít z mála. Na druhou stranu slova pana PhDr. Pěnkavy hovoří jasnou řečí: „, Kdyby nás (sociálních pracovníků) nebylo, bezdomovci by nepřežili.“

Autorka: Květa Válková, Ruce

7 Seznam použité literatury

Knižní zdroje

AMATO, Giuliano a Lucia POZZI. *Je jiný svět možný?: cesta k pochopení a změně*. 1. vyd. V Brně: Doplněk, 2007. ISBN 978-80-7239-210-0.

BARTÁK, Miroslav. *Bezdomovství v ČR: Zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2011. ISBN 978-80-7414-441-7.

BATTHYÁNY, Karina a Mariana CABRERA. *Právo nežít v chudobě: chudoba jako porušování lidských práv*. Vyd. 1. Praha: Filosofia, 2010. Filosofie a sociální vědy. ISBN 978-80-7007-321-6.

BAUMAN, Zygmunt. *Tekuté časy: život ve věku nejistoty*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2008. XXI. století. ISBN 978-80-200-1656-0.

BROŽOVÁ, Dagmar. *Společenské souvislosti trhu práce*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-16-4.

CÍLEK, Václav (ed.). *Tři svíce za budoucnost: návody a nápady jak přežít konec světa*. Vyd. 1. Praha: Novela bohemia, 2012. ISBN 978-80-87683-02-6.

CVEČEK, David. *Návrh udržitelného rozvoje sociálních služeb pro bezdomovce: [projekt Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR]*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2348-8.

ČORNEJ, Petr, Ivana ČORNEJOVÁ a František PARKAN. *Dějepis pro gymnázia a střední školy*. 2. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7235-430-6.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.

HYÁNEK, Vladimír, Zuzana PROUZOVÁ a Simona ŠKARABELOVÁ. *Neziskové organizace ve veřejných službách*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4423-4.

KELLER, Jan. *Soumrak sociálního státu*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-41-5.

KELLER, Jan. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-059-9.

KELLER, Jan. *Posvícení bezdomovců: úvod do sociologie domova*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-155-8.

KELLER, Jan. *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-044-5.

KLUGEROVÁ, Jarmila, Irena PRÁZOVÁ a Tereza VACÍNOVÁ. *Jak vypracovat bakalářskou, diplomovou, rigorózní a disertační práci*. 2., přeprac. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009. ISBN 978-80-86723-72-3.

KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. ISBN 978-80-7357-585-4.

Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v České republice do roku 2020. Praha: MPSV, 2013. ISBN 978-80-7421-072-3.

LUX, Martin. *Bydlení - věc veřejná: sociální aspekty bydlení v České republice a zemích Evropské unie*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-12-1.

LUX, Martin a Tomáš KOSTELECKÝ (eds.). *Bytová politika: teorie a inovace pro praxi*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2011. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-068-1.

MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1.

MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. *Základy sociologie*. ISBN 80-85850-61-3.

MIKESZOVÁ, Martina. *Dopady hospodářské krize na finanční dostupnost bydlení - analýza a možné nástroje státu*. Vyd. 1. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2010. ISBN 978-80-7330-182-8.

Meze sociální politiky státu. Praha: Občanský institut, 1996. Studie OI. ISBN 80-901659-8-2.

MURRAY, Charles A. *Příliš mnoho dobra: americká sociální politika : 1950-1980*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-55-9.

PRUDKÝ, Libor a Michaela ŠMÍDOVÁ. *Kudy ke dnu: analýza charakteristik klientů Naděje, o.s., středisko Praha, Bolzanova*. Vyd. 1. Praha: Socioklub, 2010. Sešity pro sociální politiku. ISBN 978-80-86140-68-1.

PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.

PUNCH, Keith. *Úspěšný návrh výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-468-7.

SEDLÁKOVÁ, Jaroslava. *Vybrané problémy sociální politiky*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2004. ISBN 80-245-0729-3.

SIMONOVÁ, Natalie. *Vzdělanostní nerovnosti v české společnosti: vývoj od počátku 20. století do současnosti*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2011. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-070-4.

Sociální stát - sen, či noční můra?: sborník příspěvků z konference konané 22. dubna 2004 v Praze. V Praze: Votobia, 2005. ISBN 80-7220-221-9.

SUŠA, Oleg. *Globalizace v sociálních souvislostech současnosti: diagnóza a analýza*. Vyd. 1. Praha: Filosofia, 2010. Filosofie a sociální vědy. ISBN 978-80-7007-320-9.

ŠANDEROVÁ, Jadwiga a Olga ŠMÍDOVÁ. *Sociální konstrukce nerovností pod kvalitativní lupou*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-015-5.

ŠKARABELOVÁ, Simona. *Definice neziskového sektoru: sborník příspěvků z internetové diskuse CVNS*. Brno: Centrum pro výzkum neziskového sektoru, c2005. ISBN 80-239-4057-0.

ÚLEHLA, Ivan. *Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe*. Vyd. 3., v Sociologickém nakladatelství (SLON) 2. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-36-9.

VÁGNEROVÁ, Marie, Ladislav CSÉMY a Jakub MAREK. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2209-5.

VEČERNÍK, Jiří a Martina MYSÍKOVÁ. *Chudoba v České republice: kritický pohled na evropské ukazatele*. První vydání. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, v.v.i., 2015. ISBN 978-80-7330-283-2.

VEČEŘA, Miloš. *Sociální stát: východiska a přístupy*. Vyd. 2. upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 1996. Učebnice pro obor sociální práce. ISBN 80-85850-16-8.

Internetové zdroje

Analýza dostupných výzkumů a dat o bezdomovectví v ČR a návrhy postupu průběžného získávání klíčových dat. *VÝZKUMNÝ ÚSTAV PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ: VÚPSV, v.v.i*[online]. [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_387.pdf

Analýza bydlení v Praze ve vztahu k aktuálním sociálním a demografickým výzvám. *IPR Praha, Sekce strategií a politik* [online]. Praha, 2015 [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: www.iprpraha.cz

Centrum sociálních služeb Praha: Služby. *Centrum sociálních služeb Praha* [online]. [cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://www.csspraha.cz/24791-sluzby>

COMMITTEE ON ECONOMIC, SOCIAL AND CULTURAL RIGHTS. *United Nations* [online]. [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: <http://www.ohchr.org/en/hrbodies/cescr/pages/cescrindex.aspx>

Evropa 2020: Cíle strategie Evropa 2020. *Evropská komise* [online]. 2015 [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/targets/index_cs.htm

Koncepce bydlení ČR do roku 2020. *Ministerstvo pro místní rozvoj* [online]. 2012 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: <http://database-strategie.cz/cz/mmr/strategie/koncepce-bydleni-cr-2010-2020>

Konsensuální konference o bezdomovectví v České republice. *MPSV*. [online]. 2014 [cit. 2016-02-05]. Dostupné z: <http://www.bezdomovectvi.info/cs/sbornik-z-konference/>

Podmínky pro získání pronájmu bytů pro sociálně slabé: Žádost o bydlení pro sociálně potřebné občany: Portál hlavního města Prahy. *Portál hlavního města Prahy* [online]. Magistrát hlavního města Prahy © 2016, 2016 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: http://www.praha.eu/jnp/cz/o_meste/zivot_v_praze/bydleni/chci_bydlet/odkazy_na_internetove_stranky_uradu.html

Státní sociální podpora. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2>

SOCIÁLNÍ POLITIKA: Studijní opora pro kombinované studium [online]. Jihlava, 2013 [cit. 2016-03-07]. Dostupné z: <http://www.vspj.cz>

Vláda ČR schválila na svém jednání návrh Koncepce bydlení ČR do roku 2020. *Ministerstvo pro místní rozvoj* [online]. [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: <http://www.sfrb.cz/o-sfrb/zakladni-dokumenty/koncepce/>

Vyznejte se v sociální podpoře, dávkách a příspěvcích od pojišťoven pro rok 2016. *MPSV* [online]. 2016 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: <http://www.prispevky.cz/hmotna-nouze/pomoc-v-hmotne-nouzi>

VŠEOBECNÁ DEKLARACE LIDSKÝCH PRÁV. *Lidská práva* [online]. [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: <http://www.lidskaprava.cz/student/uvod-do-lidskych-prav/clanky/vseobecna-deklarace-lidskych-prav>

Vyšel sborník z konference!. *Konsensuální konference o bezdomovectví v České republice* [online]. 2015 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: <http://www.bezdomovectvi.info/cs/vysel-sbornik-z-konference/>

Zákony

ČESKO. Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

ČESKO. Zákon č. 211/2000 Sb., o Státním fondu rozvoje bydlení. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

ČESKO. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

ČESKO. Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

ČESKO. Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

8 Seznam příloh

Příloha A: V naději.....	I
Příloha B: Osnova pro rozhovory.....	II
Příloha C: Dotazník.....	III

Seznam tabulek

Tabulka 1: Počet uzavřených nájemních smluv dle důvodu vzniku nájmu	42
Tabulka 2: Registrované sociální služby a jejich kapacity na území hl. m. Prahy	45
Tabulka 3: Oslovené osoby zabývající se bezdomovectvím v Praze	63
Tabulka 4: Zastoupení respondentů podle pohlaví.....	69
Tabulka 5: Zastoupení respondentů podle věku.....	70
Tabulka 6: Poslední/současné trvalé bydliště.....	71
Tabulka 7: příčiny bezdomovectví	73
Tabulka 8: Příčiny bezdomovectví - jiné	74
Tabulka 9: Příčiny bezdomovectví - zaškrtnuty 2 odpovědi.....	75
Tabulka 10: Zastoupení respondentů podle druhu příjmu.....	76
Tabulka 11: Délka trvání problémů / pobyt na "ulici"	79
Tabulka 12: Využití přespání pod střechou.....	80
Tabulka 13: frekvence využívání ubytovacích.....	81
Tabulka 14: Zastoupení respondentů podle odpovědi jiné ubytování.....	83
Tabulka 15: Typ ubytování	84
Tabulka 16: nejdůležitější věc k řešení	86
Tabulka 17: varianty řešení bydlení	88
Tabulka 18: Frekvence příjemných pocitů.....	90
Tabulka 19: Může bezdomovectví zasáhnout do života každého člověka?	91
Tabulka 20: Vybral/a byste si život "bez střechy nad hlavou" dobrovolně?.....	92
Tabulka 21: Výhody bezdomovectví	94

Seznam obrázků

Obrázek 1: Ukazatel rizika chudoby nebo sociálního vyloučení v roce 2014 (%)	27
Obrázek 2: Výše životního minima pro rok 2016	36
Obrázek 3: Výše existenčního minima pro rok 2016	36
Obrázek 4: Mapa průměrné nabídkové ceny bytů v MČ Prahy (v Kč/m ² , 03/2014) .	38
Obrázek 5: Průměrná nabídka nájemného bytů v MČ Prahy (v Kč/m ² , 03/2014)	39
Obrázek 6: Hierarchický systém sociálního bydlení	44
Obrázek 7: Charakteristika potřeb a jejich (ne)naplnění u bezdomovců	51
Obrázek 8: Situace v Praze – bezdomovecká typologie.....	55
Obrázek 9: Odhady zjevných a skrytých lidí bez domova, 2011	58
Obrázek 10: Úvod do praktické části	60

Seznam grafů

Graf 1: Rozdělení bytového fondu hl. m .Praha.....	41
Graf 2: Zastoupení respondentů podle pohlaví v %	69
Graf 3: Zastoupení respondentů podle věku v %	70
Graf 4: Zastoupení respondentů podle posledního trvalého bydliště	71
Graf 5: příčiny bezdomovectví.....	73
Graf 6: Zastoupení respondentů podle příčiny jejich současné situace v %	75
Graf 7: Zastoupení respondentů podle druhu příjmu	76
Graf 8: Zastoupení respondentů podle druhu příjmu - zaškrtnuty 2 možnosti.....	77
Graf 9: Zastoupení respondentů podle druhu příjmu v %	78
Graf 10: Zastoupení respondentů podle délky pobytu "na ulici"	79
Graf 11: Zastoupení respondentů podle využívání ubytovacích zařízení	80
Graf 12: Zastoupení respondentů podle frekvence využívání ubytovacích služeb	81
Graf 13: Zastoupení respondentů podle využívaných ubytovacích služeb v %.....	85
Graf 14: Zastoupení respondentů podle nejdůležitější věc k řešení v %.....	86
Graf 15: Priority řešení bezdomovecké situace - vybráno víc možností.....	87
Graf 16: Zastoupení názorů klientů na blíže popsané dvě varianty	89
Graf 17: Frekvence prožívání pozitivních pocitů u respondentů	90
Graf 18: Může bezdomovectví zasáhnout do života každého člověka?.....	91
Graf 19: Vybral/a byste si život "bez střechy nad hlavou" dobrovolně?	93
Graf 20: Schopnosti získané díky bezdomoveckému způsobu života	94

Příloha A: V naději

zdroj: autorka

Příloha B: Osnova pro rozhovory

Otázky pro sociální pracovníky: osoby pracující přímo s osobami bez domova:

1. Jaké formy pomoci (účinné nástroje) jsou bezdomovecké subkultuře v Praze poskytovány nejvíce v oblasti bydlení? Zhodnoťte jejich působení.
2. Názorový postoj k variantám řešení dostupnosti bydlení pro osoby bez domova: „nejdřív bydlení“ nebo „vícestupňový model“.
3. Doporučení změn / jiných nástrojů v boji proti sociální exkluzi na základě praktických zkušeností.
4. Příčiny selhávání nástrojů řešení ze strany aktérů i přímých participantů.

Otázky pro úředníky – bytový odbor, tvůrce politiky proti sociálnímu vyloučení

1. Jaké jsou dostupné nástroje bytové politiky v oblasti řešení sociální exkluze v Praze?
2. Je podle Vás dostatečné množství sociálních bytů (garantovaného bydlení) v Praze?
3. Jaká opatření byste doporučil(a) pro zlepšení situace s bezdomovectvím v Praze?

Příloha C: Dotazník

Dotazník

Vážený pane/paní, předem Vám děkuji za ochotu vyplnit dotazník, který je součástí mé diplomové práce v oboru Veřejná správa a regionální rozvoj na ČZU v Praze.

Práce je zaměřená na lidi v těžké životní situaci a formy dostupné pomoci ze strany státu či jiných subjektů. Všechny získané informace budou použity výhradně pro účely této práce a nebudou nikde publikovány. **Dotazník je anonymní, neuvádějte prosím svoje jméno.**

Děkuji Vám za čas, který mi tímto věnujete. Děkuji paní Jaroslavě Daško Zemanové, že mi umožnila Vás touto cestou oslovit.

Iveta Dobrovičová

Demografické údaje

Uveďte prosím pohlaví muž žena

Věk 20 – 30 31 - 40 41 - 50 51 - 60 61- 70 70+

Poslední / současné trvalé bydliště Praha mimo Prahu

1. Co pokládáte za hlavní příčinu své současné situace?

rozpad rodiny ztráta zaměstnání nemoc propuštění z výkonu trestu

odchod z dětského domova jiné, uveďte prosím jinou příčinu, svými vlastními slovy

.....

2. Jaký druh příjmu pobíráte?

- mzdu dávku v hmotné nouzi příspěvek na bydlení
 podporu v nezaměstnanosti starobní důchod invalidní důchod
 jiné, uveďte prosím vlastními slovy jaké

žádný příjem nepobírám

3. Jak dlouho jste na "ulici" bez trvalého přístřeší (na ubytovně, v náhradním bydlení)?

- méně než 1 rok od 1 do 5 let od 5 do 10 let více než 10 let

4. Využíváte přespávání / ubytování „pod střechou“ (noclehárny, azylové domy, ubytovny, nájemné byty)?

Ano ne

Pokud jste odpověděl/a v předcházející otázce **ano**, odpovězte prosím i na otázku č. 5. a

6. Pokud byla odpověď **ne** pokračujte otázkou č.7.

5. Jak často využíváte ubytovacích služeb?

- příležitostně (10 noclehů ročně) v zimních měsících celoročně
 jiná frekvence, popište vlastními slovy

nevyžívám žádné ubytovací služby

6. Jaký typ podporovaných ubytovacích služeb využíváte?

- noclehárna azylový dům ubytovna tréninkový byt
 sociální byt
 jiný typ bydlení, uveďte prosím jaký

7. Co byste chtěl/a vyřešit přednostně?

- stálé bydlení zdraví najít odpovídající práci
 zlepšit/obnovit rodinné vztahy nevím
 vlastní preference, uveďte jaké

8. Představte si, že každý člověk dostane možnost vybrat si jednu z cest vedoucí ven z problému bezdomovectví, zaškrtněte tu z nich, která by pro Vás byla optimální?

Varianta „s pomocnou rukou sociálních pracovníků“ Postupný přechod od ubytování s nejnižším standardem až k sociálnímu bydlení. (povinný postup krok za krokem od nocleháren, přes azylové domy, ubytovny až po nejvyšší možný stupeň standardu

sociálního bytu - možnost podpory sociálních pracovníků ve všech praktických oblastech života)

Získání sociálního bydlení hned, bez možnosti pomoci a podpory ze strany sociálních pracovníků, ale s kontrolou plnění podmínek (zadluženost, trestní rejstřík)

9. Jak často pocítujete i ve své těžké situaci radostné pocity? (pohodu, spokojenost, štěstí)

každý den párkrát v měsíci zřídka-10x do roka

skoro vůbec nikdy

neumím odpovědět odpověď vlastními slovy

.....

10. Myslíte si, že problém bezdomovectví může zasáhnout do života každého člověka?
(konkrétně ztráta jistého bydlení)

ano ne nevím

11. Vybral/a byste si život „bez střechy nad hlavou“ dobrovolně?

ano ne nevím

12. V čem myslíte, že máte oproti bydlícím „navrch“ v čem si dokážete poradit lépe?

přežití v přírodě lepší instinkty schopnost vyžít z mála

řešit krizové situace s „chladnou hlavou“

vlastní názory

Moc Vám děkuji za Vaši pomoc a čas, který jste mi tímto věnoval/a.

S upřímným přáním ať se Váš život ubírá cestou ke ŠTĚSTÍ * Iveta Dobrovičová**